

بابه تاهیری عوریان

یه که مین چراوگی شیعی کوردی

نیگاری: جه بار سابیر

د افغانستان

38

د افغانستان
روزانه - کابل

بلاکروایه کی روشنی پوه و هدر ژماره تاییده ته به د اینه ریک
د مرگای چاپ و په خشی سه ردم دوو مانگ جاریک د مریدم کات

سەرپەرشتیاری گشتی

شیرکو بیکهس

راویژکار

ئەکرەم قەرەداخی

سکرتیری رۆژار

یاسین عومەر

سەرپەرشتیاری هونەری

قادر میرخان

مۆنتاژی کۆمپیوتەر

ئاسۆ سەعید

سەرپەرشتیاری چاپ

فەرهاد رەفیق

رۆژنار بڵاوکراوەیەکی پۆشنییرییه هەر

ژمارە ی تاییه ته به داهینه ریک،

دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم

دوومانگ جاریک دەریده کات

ناونیشان

سلیمانی - فولکە ی یه کگرتن

دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم

ت: ۲۱۲۹۶۰۹

له دەرەوہی ولات

Tel: 00441628477660

Fax: 00441628486008

Web Site

www.sardam.info

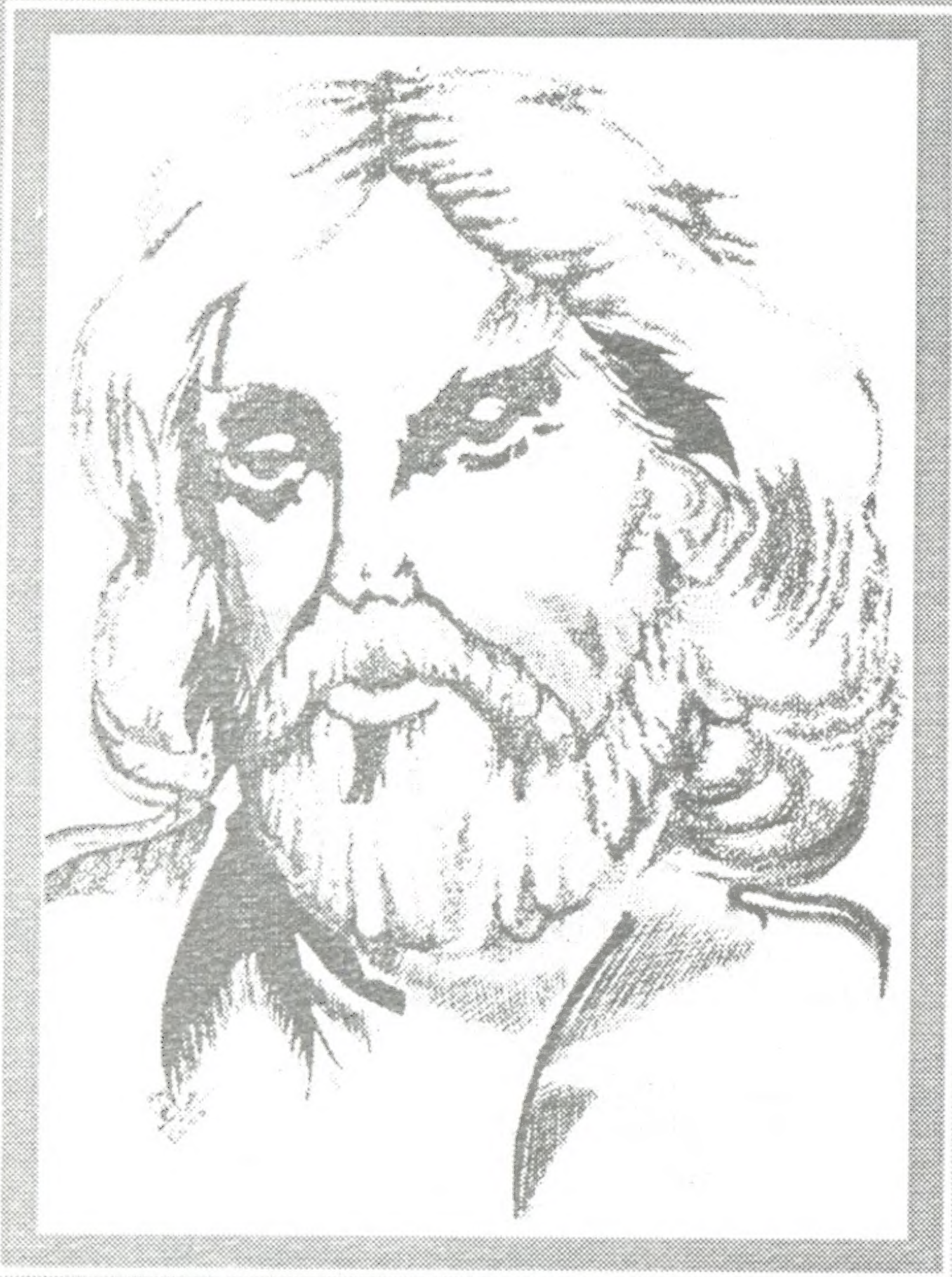
Email

Sardam@sardam.info

چاپخانه ی رهنج

بابە تاهیری عوربان

یەگەمین چراوگی شیعری کوردی

نیکاری: جەبار سابیر

پۆڕنۆویەکی رۆژنۆوی و هەر ژمارە ی تاییه ته به داهینه ریک
دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم دوو مانگ جاریک دەریده کات

جەبار سابیر:

-سالی ۱۹۷۵ له سورداش له دایکبووه.

-به شداری چه ندين چالاکی هونەری کردووه.

له وانه:

* چوارجار به شداری پيشانگای سالانه ی گه له رى
هونەری زاموای کردووه.

* دووجار به شداری پيشانگای سالانه ی يه کيتى
هونەرمەندانی کوردستانى کردووه.

* پينج جار به شداری پيشانگای سالانه ی شيوه کاری سەربەستى
کردووه.

ژمارەکانی رابردوو

ئىبراهيم ئەحمەد، محەمەد مەولود (مەم)، کەمال مەزھەر، لەتيف حاميد، سوارەى
ئىلخانى زادە، محيدين زەنگەنە، ئەحمەد هەردى، يەلماز گۆناى، ئىسماعيل
بیشکچى، موخەرەم موخەمەد ئەمین، دلدەر، مەستورەى ئەردەلانى، مەولانا خالیدی
نەقشبەندى، جەمال عیرفان، مەلا عەبدولکەریمی مودەریس، جەلالی میرزا کەریم،
عەبدولخالق مەعروف، هیمن، حسین حوزنى موکریانى، ئەمین فەیزى، کامەرەن
موکری جەلال تەقى، حەمە سالىح ديلان، هەژار، شاکیر فەتاح، کاکەى فەلاح،
عەلانى دین سەجادی، شیخ محەمەدى خال، حسین عارف، عەلى ئەشرەفى
دەرویشیان، سەلیم بەرەکات، پيشه‌وا قازى محەمەد، مەحمود مەلاعیزەت، فایه‌ق
بیکه‌س، عەبدوللا پەشیو، جگەر خوین.

بابا تاهیری عوریان

دکتۆر مارف خەزەندەر

کتیبه‌گهی ڕاوندنییه. محەمەدی کۆری عەلیی سلیمانی ڕاوندی لە سالی ۵۹۹ھ / ۱۲۰۲م کتیبی (راحة الصدور وآية السرور در تاريخ آل سلجوقی) داناو. لە سالی ۱۲۲۲ بە کۆششی محەمەد ئیقبال و دانانی پەراوێز و پێرستەکان لەلایەن موحەمەد مینەوییه‌وه چاپ کراوە.

ئەم کتیبە باس لە دیدنی نیوان سولتان توغرولبەگی سەلجوقی و بابا تاهیر دەکا، لێردا دانەر دەیه‌وێ ئەوە دەریپێت کە پلە و جینگە دەرویش و سۆھیان لەو دەوردا بالا بوو، ڕووداوی دیدنییه‌که بەم جۆرە دەگێڕێتەوه: "بێستم لەو کاتە کە سولتان توغرولبەگ هاتە شاری هەمەدان، ئەولیای سۆھیان سێ پیر بوون، بابا تاهیر و بابا جەعفەر و شیخ جەمشا. لەلای شاخێک کە ناوی خەربوو لە دەروازە هەمەدان و مستابوون. کە سولتان چاوی پێیان کەوت، پیاوەکانی خۆی ڕاگرت و خۆشی لە ئەسپهاتە خوارووە و لەگەڵ وەزیری ئەبوونەسری کەندەری بەرمو ڕوویان هات و ویستی دەستیان مەج بکا.

بابا تاهیر لەو کاتەدا لە حالەتی جەزب(جەنب)دا بوو و ڕوویکردە سولتان و پێی ووت: ئەو تۆرک دەرەوێ چوێ لەگەڵ خەلکی خودا بکە؟ ووتی: ئەوەی ئەمەر دەکەوێ ئەوە دەکەم. بابا تاهیر پێی ووت: ئەوە بکە کە خودا دەیه‌وێ، خودا دەت: (إن الله يأمر بالعدل والإحسان). سولتان دەستی کرد بەگریان و ووتی: وا دەکەم. بابا تاهیر دەستی گرت و پێی ووت: ئەم دیارییه لە من وەردەگێ؟ سولتان ووتی: بەتێ. ئێت بابا تاهیر گەرووی مەسینە شکاوەکی لە ئەموستی دەرھینا، ئەوەی بۆ ماومەییکی زۆر بۆ دەستنویژ بەکاری هینابوو وەلە ئەموستی سولتانی کردو پێی ووت: من هەموو سامانی سەر زەویم خستۆتە ناو دەستت، لەوکاتە کە ئەم ئەموستیلە لە ئەموستدەکەم، داد بەروم بە. سولتان دیاریی بابا تاهیری پاراست و بۆ هەر شەڕێک بچوواوە لە دەستیدەکرد.

ئەوەی راستی بێ ئەوەی کە بە تەواوی سالی لە دایکبوونی بابا تاهیر ناسکرانییه. لەسەرچاوێکدا ئەوە هاتوو کە (بابا تاهیر کۆری فەریدونە، لە سالی ۴۱۰ھ / ۱۰۱۹م لە ژیا نا بوو، لە بەلگەییکی راستگۆ

بابا تاهیری عوریانی هەمەدانی، ناوی تاهیرە. بابایان پێووتوووە چونکە یەکی بوو لە فریشتە و پیاوچاکی ئەهلی هەقی یارسان. بەکارهینانی ووشە (بابا) لە پێش ناو بۆ رێبەرائی ئایینی یارسان و تەریقەتی دەرویشیزمی نیسلامی ئە کوردەواریدا هاوشانی ووشە (پیر) بەکاردههێنری. هەروەها (عوریان) یان پێووتوووە، یاخۆی ئەم ناوی بۆ خۆی هەلبژاردوو، واتە (پووت، ڕووتە)، چونکە باومری بە قەلسەفە سۆفیزم بوو، وەکو تێورییک و لە شیوەی دەرویشیزم دەری بریو وەکو پراکتیک. ئینجا هەمەدانیان پێووتوووە، چونکە لە هەمەدان ژیاو و هەر لەوێش کۆچی دواي کردوو و نێژراو. لە شیعردا ناوی ڕاستەقینە خۆی کە (تاهیر)، بەکار هیناوە وەکو نازناو.

کۆتەڕین سەرچاوێک هەواڵی ژیانی بابا تاهیری تیدا نووسرابێ

بىستراوه كە ھەر لەم سائەشدا كۆچى دووايى كردووھ. ھەندى لەسەر ئەم باومرەن كە لە (۲۳۲۶ھ / ۹۲۷م - ۵۴۱ھ / ۱۰۱۹م) دا ژياو، ھەندىكى تر دەئىن لە (۲۹۰ھ / ۹۹۹م - ۴۵۰ھ / ۱۰۵۸م) دا ژياو، بەشكىش بە ھاوچەرخى نىيىنى سىنا (۴۲۸ھ / ۱۰۶۲م) ى دادەنن، ھى واش ھەيە بە ھاوچەرخى خواجە نەسیرەدینى تووسى (۶۷۲ھ / ۱۲۷۲م) ى دادەنن.

تەزكەرە نووسەكان سەردەمى جياواز بۆ ژيانى بابا تاهير ديارى دەكەن، ئەوانەى كە بە ھاوچەرخى عەينولقوزاتى ھەمەدانى (۵۲۵ھ / ۱۱۳۰م - ۵۷۰ھ / ۱۱۷۰م) دادەنن ديارە لە راستى دوورگەوتوونەتەو، خو ئەو ى بە ھاوچەرخى خواجە نەسیرەدینى تووسيشى دادەنن، ديارە زياتر لە راستى دوورگەوتۆتەو.

رەزا قول خانى ھېدايەت دەئى: "تاهيرى عورىانى ھەمەدانى ناوى پېرۆزى بابا تاهير، لە زانا و دانا و عارىفانى سەردەمى خۆى بوو، خاوەنى كەرامات و مەقاماتى بۆندبوو، ھەندى بە ھاوچەرخى سوئانەكانى سەلجوقى دادەنن، ئەمە راست نىيە، بابا تاهير لە شىخە كۆنەكانە، ھاوچەرخى دىلەمىيەكان بوو، لە سالى (۴۱۰ھ) پېش عونسورى و ھىرەدوسى و ھاوچەرخەكانى ئەوان كۆچى دووايى كردووھ." ھەر لە بابەت ديارىكردى سەردەمى لە دايكبوونى بابا تاهيرەو، ميرزا مەھدى خانى كەوكەب پەنا دەباتەبەر يەكئ لە دوو بەيتەكانى بابا تاهير كە دەئى:

موتان بە حروم كە دەر زەرف نامەدەستوم
موتان نوقتەكە دەر حەرف نامەدەستوم
بە ھەر ئەلفى ئەلف قەددى بەر ناو
ئەلف قەددوم كە دەر ئەلف نامەدەستوم

ئەم دوو بەيتە بە حىسابى ئەبجەد ساغ دەكاو و رستەى (الف قەد الف = ا. ل. ق. د. ا. ل. هـ) دەكاتە ۲۳۲۶ھ بە سالى لە دايكبوونى بابا تاهيرى دادەنن.

سەرچاوى پېشوو، ل ۳۶، لە (ميرزا مەھدى خان كوكەب، شرح حال بابا طاھر، مجله اسياى بنگالە، ۱۹۰۴ى وەرگرتووھ).

"جگە لەم حىسبى ئەبجەدىيە، بەلاى نىمەو ئەم دوو بەيتە نەينى و موعەممايىكى زۆرى تىدايە و نەستوورى فەلسەفەى بابا تاهير دەخاتە روو لەبارەى يەكيتىيى بوونەو، نىمە وا بۆ لىكدانەو ى ئەم دوو بەيتە دەچىن:

(شاعىر دەئى من ئەم زەريامە كە لە قاپىكى بچووكدا خۆم دەنوئىم، من لە ھەموو (بوون) پىكەتووم، بەلام لە قالبى كەسيك دياركەوتووم، وەكو چۆن قاپىك ناو يا دۆپە ناويك ئەوونەى زەريايىكە.

من ئەم نوختەيەم كە لە حەرقەو ھاتووم. حەرف بەرامبەر بە زەريا و نوختەش بەرامبەر بە قاپەكەيە. ھەروەھا مەبەستى لە حەرف ماناى (بسم الله الرحمن الرحيم)ە، بەم جۆرە ئەگەر نوختەيىك بىن لە (بسم الله) دەبىتە بەشيك ئەمە.

لە ھەر ئەلفىك پەيكەر و قەد و قامەتى وەك ئەلف پەيدا دەبى. مەبەس لە ئەلفى يەكەم تىپى (ا) يەكە رەمزى (ا) تاكە يەكە واتە خودا، ئەلفى دووم قەد و قامەت و ووجودى خۆيەتى كە ئەويش ئە وىنەى (ا) دايە، لەم رستەيەدا شاعىر دەيەوئ بلى خۆى بەشيكە لە خودا. قەد و قامەتم كە وەكو ئەلف (ا) وايە، لە ئەلفى (خودا) وە ھاتووم.

ھەر چۆنىك بى بەيتى سەرچاو ھاوچەرخى پىكرەوكان بابا تاهير لەماو ى نىوان نىو ى دوومى سەدەى دەيەم و نىو ى يەكەمى سەدەى يازدەمى مەسيحى ژياو، لە دايكبوون و كۆچى دووايى بە سالى (۲۳۲۶ھ / ۹۲۷م - ۵۴۱ھ / ۱۰۱۹م) ديارىكرەو.

بابا تاهير و نايىنى يارسان

لە سەردەمى ژيانى بابا تاهيردا نايىنى ئەھلى ھەق (يارسان) لەگەن ھەريمە شاخاوييەكانى وولاتى كوردەوارى و ناوچەكانى نزيك كوردستان لە ناوھەبوو. زياتریش ئەم نايىنە لەگەن ئەو ى لە ئىسلاميش كۆنترە بەلام ئەو رۆزگارەدا بەشيو وەكو مەزھەبىكى موسوئمانى خۆى دەنوواند و بە دريژايى رۆزگار يارسانەكان بەرەبەرەكانى دەرگان بە تايبەتى لە سەردەمى عوسمانىيەكان (بە غولاتى شيعە) و (باتىنى) و (عەلى ئىلاھى)ش ناويان دەبردن.

بىگومان ھەواى نايىنى يارسان كە تىكەن بە سۆفىزمى ئىسلامى بوو نەك تەنيا لە شيعرەكانى بابا تاهير دەردەكەوئ، وەكو لە دوايىدا باسى لىو دەكرئ، بەلكو خۆشى ئەندامىكى گەورەبوو و پايە و پلە و مەقامىكى تايبەتى بوو لە رىكخراوى نايىنى يارسانەكان كە زمانى رەسمىيان دىيالىكتى (گۆران) ى زمانى كوردىيە. لەگەن ئەو ى ئەمە زمانى بابا تاهير دوو بەيتەكانى پىنوسىوھتەو دىيالىكتى گۆرانى نىيەو دىيالىكتىكى لوپى ناوچەيى تىكەلاو، بەلام پىرەوانى يارسانى لە بەرى دەكەن و بە سوود دەئىن و بەلايانەو كەس لە نەينىيەكانيان ناگا. دەبى ئەو ى لە بىرنەكەين كە بابا تاهير دىيالىكتى گۆرانى زانيو و كارى لە دوو بەيتەكانى كردوو. جگە لەو بەلگەى دىكە بە دەستەو ھەيە كە بابا تاهير شيعرى بە گەن دىيالىكتى تىكەلاوى كوردى ووتوو، ئەم لايەنەو لە سەرمەى سالى ۱۹۶۸ كارگەرى زانستى لە بەشى كوردناسىيى لى رۆژھەلاتناسى ئەكادىميەى زانستى ئەرمەنستان گورگىن ئاكوو پۆف دىتوو شارى سانت پىترسبورگ (لنىنگرادى ئەوسا). لە بابەت بابا تاهيرەو ئەمەى بۆ گىرەمەو:

"لە سالى ۱۹۴۲ رۆژىكيان لە تاران لەگەن رەشىد ياسەمى دانىشتبووين، سەدرى قازيش لەو پىو، باس ھاتە سەر باسى بابا تاهير، ياسەمى دىرە شيعرىكى بابا تاهيرى خوئندەو كە گوايە ئەويش لە كابرايىكى پىرى بىستوو، دىرە شيعرەكە ئەمەيە:

كى گوتى ك نىنە ل دونيادا راز

ئەك من شەيدايى تايەم ئەم راز نىنە؟

دىرە شيعرەكە بە تىپى لاتىنى:

Ki guti ki nine li dunyada raz
Ev ki min Seydayi tayem ew raz nine

(ھەر كەسنى تۆ شاى بى دەبىي ھالى واپى)

سەرىنى خىشتە و پايدەنى زەمىنە

گوناهىم ئەوۋىيە كە تۆ دۆستى مەنى

ئەوۋى تۆ دۆستى بى دەبىي ھالى واپى)

لە سروودى ھەشتەمى سەرەنجام يا سروودى ئايىنى يارسان، بابا
تاھىر ناۋى وەكو فرىشتەپىكى ئەو ئايىنە ھاتوۋە:

رەھاجى ھەر دىن، سەر ھەلقەى شاھان

جەمشىدى جەم بەن، شۆن بەرى راھان

ئىرەجى يەھيا، سیاوەھشى كەى

خوسىن شەھىد، نە كەرەپەلاى تەى

عالى قەلەندەر، تاھىر قەلەندەر

ھەنى چىش واچووم، پوورى ئەسكەندەر

واتاكەى:

(سەردارى ئايىن و سەر ھەلقەى شاھانى)

جەمشىدى جەمى، پى پىشانىدەر و شوون ھەلگىرى

ئىرەجى يەھيا و سیاوەھشى كەى

خوسىن شەھىد ئە سارای كەرەپەلا

عالى قەلەندەر و تاھىر قەلەندەر

ھەرچى تىرىش بلىم تۆ زىاتىرى كورى ئەسكەندەرى

شاعىرى يارسان قارىغ خاۋەنى ئەم سروودىيە و ناۋى عالى قەلەندەر

و تاھىر قەلەندەرى بىردوۋە وەكو گەرەپكە لە گەرەكانى ئايىنى يارسان.

ئىنا دەبىنىن عالى قەلەندەر(سەدەكانى ھەشتەم. نۆيەم ھ- چواردەم

پازدەم) كە يەككە لە پىران و گەرەكانى يارسان باس لە چوونى شا

خوشىن دەكا بۆ ھەمەدان لەگەل نۆسەد كەس لە ياران و سوارانى. لەو

دوۋ بەيتەى خواروۋە ئەوۋە دەرەكەۋى كە لە رىي مەنەۋىيەۋە گىانى

عالى قەلەندەر و بابا تاھىر يەككىن، واتە گىانى بابا تاھىر لە پاشانا

چۆتە ناۋ ئەوۋە(دۇنادۇن)، لەبەرئەۋە كە شا خوشىن چوۋە بۆ

ھەمەدان مىۋانى عالى قەلەندەر بوۋە، لەم بابەتەۋە دەلى:

شام بى ۋە مىھمان، شام بى ۋە مىھمان

عالى نان عالى شان بى ۋە مىھمان

چەنى نۆھسەدە باش قەلەندەر

بابا تاھىر بىم، مېردى ھەمەدان

واتاى: شام بوۋ بە مىۋان

مەنى بەرز و بلىد شام بوۋ بە مىۋان

نۆسەد كەس ئە قەلەندەر مىۋانم بوۋن

مەن تاھىرى خەلگى ھەمەدان بوۋم)

پىر قوبادى دىۋانە(سەدەى ھەشتەمى ھ- چواردەمى م) كە يەككە لە

پىرانى ئايىنى يارسان لە بابەت ھاتنى بارەگای شا خوشىن بۆ مالى بابا

تاھىر دەلى:

ئەۋپانەى تاھىر ئەۋ پانەى تاھىر

بارەگایى شام ئەۋپانەى تاھىر

واتە: (كى دەلى كە لە دىۋاندا راستى نىيە، ئايا ئەۋە راستى نىيە كە

مەن شەيداي تۆم؟).

لە ئاكوۋپۇم پەرسى: ئەى نەتووت بۆچ ئەم دېرە شىعەرى بابا

تاھىريان نەخستۋتە ناۋ دىۋانەكەيەۋە؟ ۋوتى: نا.. لەبەر ئەۋەى بابا

تاھىر پايدە و پەلى بەرزى بوۋە لاي يارسانان، ھەندى لەدوۋ بەيتەكانى

بۆ پىرۋزى لە پەراۋىزى دەسنوۋسى كىتېبى ئايىنى سەرنجامدا

دۆزىۋەتەۋە، ھاۋپىكانىشى ئە يارسانانى ئەھلى ھەق سى و يەك

دوۋبەيتى تىران بۆى رەۋانەكردوۋە.

لە كىتېبى(سەرنجام) و(كۆمەللىك لە نامەۋ شىعەرى ئەھلى ھەق)

ئەۋە ھاتوۋە كە شاى عالەم بابا خوشىن(۵۴۰۶/ ۱۰۱۵م- ۵۴۶۷/ ۱۰۷۴م) لەو

كاتەى لەگەل ياران و سوارانى سەر ئە ھەمەدان دەدا مىۋانى بابا تاھىر

دەبى. رەۋادەكان زىاتر لە گىرەنەۋەى ئەفسانەى دەكەن، ۋەكو زۆربەى

رەۋادەكانى ئايىنى يارسان، بە تايبەتى بابا خوشىن پىنج سالىش پاش

كۆچى دوۋايى بابا تاھىر ئە دايكبوۋە، بەلام بىگومان ئەفسانە

ھەلدەگەرئەۋە بە راستى چۈنكە ئەم يەكترى بىننىنە بۆتە ھۆى ئەۋەى

بەرھەمى ئەدەبىي بىتە ناۋەۋە.

گوايە لە گىتوگۆتېكىدا لە نىۋان بابا تاھىر و شاخوشىنا، بابا تاھىر

دەلى:

ھەر كەس شاھەش تويى ھالەش ھەمىنە

سەرىنەش خىشت و بالىنەش زەمىنە

جورموم ئىنەست كە تە دۆست داروم

ھەر كەس دۆستەش تويى ھالەش چۈننىنە

ۋاتاكەى:

بوكان و كهرم قەدىم قاھىر

نەگرد ھورى زاتشەن حازىر

واتاكەى:

(مالى تاهىر

بوو بە بارەگای شام

سەرچاوەى كەرەمە، كۆن و بەتوانايە

ناگادارى ھەموو كار و كردەويكە)

زانيارىيىكى باش لە بارەى بە يەكترى گەيشتنى شاى گىتى بابا
خوشىن و بابا تاهىر پۇژھەلاتناسى پووس ڤ. ئىفانوڤ دەيدا بە دەستەو،
بە تايبەتى گەتوگۆ لە نىوان شا خوشىن و بابا تاهىرى ھەمەدانى و
فاتمەلەرە. ئەم گەتوگۆ رەمى- پۇمانتيكى ناسكە پياو دەگەيىنئە
لووتكەى تووانەو لە ناوەرەستىدا، بە تايبەتى ئەو ۋنە خاوەن بېروپا
پېرۇز و رەوشت پاكە كە لە خزمەت بابا تاهىر بوو، جەوھەرى
مىيەنبوو لە سى كۆچكەى شا خوشىن و بابا تاهىر و فاتمەلەرە،
گەتوگۆيان بە شىعرى كوردى و فارسى بوو.

گەورەترىن سەرچاوە لە مېژووى نايىنى ئەھلى ھەقى يارسان
شاكارەكەى حاجى نىعەتوللاى موكرىيە(شانامەى حەقىقەت) لەمەدا
دانەر جىگەيىكى ديارى تەرخان كوردووە بۇ بابا تاهىر لە ناو ھەموو ئەو
رېبەرەنەى پىوھندييان بە نايىنى يارسانەو ھەيە، كە خۆى ناويان
دەنى(گەورەكانى ئەھلى ھەق).

ئىتر نايى بىر لە شىعرەكانى بابا تاهىر بىرئەو بەبى ئەو
رەجەوى نايىنى يارسان بىرئ و پىوېستە ئەو نايىنەش- ھىچ نەبى لە
پووى داھىنانى ئەدەبى كوردىيەو- بە چاويلەكى سۆفیزمى كلاسيكى
تېورى ئىسلامى كە بەشپكە لە سۆفیزمى كۆزمۇسى تەماشە بىرئ،
نەگەرچى لە پووى پراكتىكەو بابا تاهىر خۆى وەكو دەرويشىكى ئەو
سەردەمە دەنوئى.

دوو بەيتەكانى بابا تاهىر

۱- دوو بەيتەكان لە پووى پوخسارەو

ا- كىش و قافىيە: چوارىنەكان يا دوو بەيتەكانى بابا تاهىر، لەسەر
كىشى ھەزەجى شەش گۆشەيى سەراو(الھزج السدس المحذوف = مفاعيلن
مفاعيلن فعولن) دانراوون ئەمە ئەگەر حىسابى عەروزى عەرەبى
بەكەين، بەلام ئەگەر بگەرپىنەو كىشى خۆمالى(سىلاب) دەبينىن نىو
دېرە شىعرى دوو بەيتەكانى بابا تاهىر يازدە ھىجايىن بە كەرتى كورت و
دريژەو(ب-).

قافىيەيان وەكو ھەموو چوارىنەك يەكەم و دوووم و چوارەم
يەكەبى، سىيەم جىاوازە(ا ب ا)، بە دەگەن وائش پىكدەكەوئ كە
فەرھەنگۆكىكى ھەرچوارنىو دېرە شىعر لەسەريەك قافىيەبن(ا ا ا).
ئەم بابەتە شىعرى بابا تاهىر لە دوو بەيت و چوارىنەيان پىدەوترئ،
ترانەشيان پىدەلئىن چونكە بە زۆرى بە گۆرانى لەلايەن پىرەوانى
يارسانەو لەسەر ناوازی تەمبور دەوترئ.

يەكەمەين كەس شەمسى قەيسى رازى لە كىتى(المجم فى معاير
أشعار الحجم) لە ۱۷۲ كە لە سەرەتاي سەدەى(حەوتەم ھ/ دوازەم م)
داياناوە، ئەم چۆرە چوارىنەيانى ناو ناو(پەھلەويەت). ئەوى ئاشكرايە
ئەوھىيە كە زمانى پەھلەوى(فارسى ناوەرەست) لە دەوروپەرى
ساسانىيەكاندا باو بوو، لە پاشانا فارسى تازە لەو بوووە. ئىتر بى گومان
كە فارسى ناوەرەست و تازە و ھەموو زمانەكانى ترى ئىرانى گەلئ شتى
وەكەيىيان ھەبى و لە يەكترىيەو نزيكبن، مەسەلەى تىببىنى و بېروپا
ئالۆزدەبى.

بەم چۆرە كە تەماشای دوو بەيتەكانى بابا تاهىر دەكەين دەبينىن لە
فارسى تازە ناكا، ناچار پەنا دەبەينە بەر دايكى ئەو فارسيە كە
پەھلەويە، ئىتر كە پەھلەوى بوو مانا ئەوھىيە فارسيە، ئەم ناوەرەو كە
بۇ(پان ئىرانىستەكان) بوو بىناغە بۇ ئەوھى ھەموو شتىكى رەسەن
بەنەو سەر فارسى، ئەگىنا بۇ بە شوئىن زمانى بابا تاهىر نەگەرپىن لە
زمان و دىيالىكتەكانى ترى زمانى بىنەمالەى ئىرانى وەكو زمانى كوردى
بە ھەموو دىيالىكتەكانىيەو!

ب- ووشە و پستەى بابا تاهىر ساكارە: زۆرەى لە ناو خەلكىدا لە
ژيانى پۇژانەدا بەكاردەھىنئىن لەبەرئەو بە درىژايى رۆزگار سوارە و
لەھەر ناوچەيىك شىووى زمانى ئەو ناوچەيەى وەرگرتوو، ديارە
مەبەس لەو زمانانەيە كە سەر بە كۆمەلەى زمانانى ئىرانىن. بۇ بەلگە
فارسەكان كە دىوانى بابا تاهىر چاپدەكەن لە دووايىدا تەنيا
فەرھەنگىكى يەك دوو لاپەرەيى بۇ دەكەن كە بىرىتيە لە چەند
ووشەيىك گۆيا زمانى فارسى تازە ئاشنايان نىيە. كەچى پاستىيەكەى
ئەوھىيە رۆزگار زمانى شىعرەكانى گەلئ دوور خستوتەو لە زمانە
بىنجەينەيىيەكەى بابا تاهىر.

پۇژھەلاتناسى ئەوروپا دەرەكان بەم ديارەيە كوردووە، لەم
لايەنەو بىرتىلس دەلئ: "چوارىنەكانى ئەم شاعىرە لە سەرەتادا بە
زمانى فارسى ئەدەبى نەنوسرابوونەو، بەلگە بە دىيالىكتى
ناوچەيى(نزيك لە دىيالىكتى خەلكى دىھاتى دەوروپەرى ھەمەدان)".

بەزۆرى ئەو دىيالىكتەى دوو بەيتەكانى پىنووسراو لورى پىدەلئىن،
تەنيا لە دەسنوسىكدا ئەو ھاتوو كە چوارىنەكان بە دىيالىكتى راجى
نووسراون. پۇژھەلاتناسى ئىنگلىز براون كە باس لە چاپى يەكەمى
لەندەنى چوارىنەكان دەكا دەلئ(راچى) نىيە(رازى)يە، واتە دىيالىكتى
ناوچەى(رەى).

پۇژھەلاتناسى پووس ڤ. ئا. ژووگۆفسكى بە ھوئى لە دوو بەيتەكانى
بابا تاهىرى كۆليوھتەو لە ساى ۱۸۸۸ لە پاش تافىكردنەو پراكتىكى
گەيشتوتە ئەوھى كە گەلئ ئە نەتەو ئىرانى نەزادەكان بابا تاهىر بە
شاعىرى نەتەوھى خۇيان دادەنئىن، چونكە ھەر كەسە بە دىيالىكتى خۆى
دەيخوئىنئەو.

ئەم لايەنەو مینۆرسكى لەسەر ئەو باوەرپە نەوگە تەنيا بابا تاهىر
لە ھۆزى لورى كوردە، بەلگە دوو بەيتەكانىشى سەر بە ناوچەى لورستان
و دىيالىكتى زمانانى ئەو سەردەمەى ھەمەدان و لەسەر ئەو باوەرپە كە

بەگشتى بابا تاهىر لە شىعرەكانىدا خەرىكى(يەككىتى بوون)د، لەدوۋى دەگەرپ. لەرېگە توۋشى(شوق) و(وجد) و(قلق) و(عدم) دەپ. بابا تاهىر لە ھەموو (شتېك)دا (جوانى) دەپىنى، شىعرەكەى شىۋەى غەزەل ۋەردەگرئ و رەنگدانەۋەى ناۋ دلى ھەموو جوانى پەرستېكە، جا بالاي شاعىر ھىچ جىياۋزىك لە نىۋان ئەۋ كچەۋ گۈلېكى جواندا نەپى، چونكە ھەر دوۋكىان وىنەى كردگارېكن، بەلام ئەۋەى كچى خۆشدموئ ئەۋ كچە ھەر كچە لەلای، كەچى ئەۋەى گۈلئ خۆشدموئ كچەكەش دەپبە گۈل لەلای، بەم جۆرە كردگار و كچ و گۈل(يەككىتى بوون) دروستدەكەن.

دەسنووس و چاپى دوو بەيتەكانى بابا تاهىر

لەو رۆژەى ئەم دوو بەيتانە كەوتۈنەتە ناۋەۋە، لەناۋ دلى و مېشك وىنگى خەلكىدا ژيان، چونكە رەنگدانەۋەى ھىۋا و ئامانجىيان بوۋە، كەمىزىش تۆماركران، لەۋانەيە لەبەر ئەۋەبوۋ بى چونكە ھەۋايىكى مىللى ساكارىيان تېدايە. نېز وەكو چۆن ھەمىشە دەسنووس و چاپى دەسنووسى سەر بەردى ئەم دوو بەيتانە لە ناۋەۋەبوۋ، لە سەردەمى پەيداۋوۋى چاپى تازەش لە رۆژەلەللى ناۋەۋەست چاپىكى زۆرى دوو بەيتەكانى بابا تاهىر كەوتتە ناۋەۋە، بە تايپەتى لە پاش جەنگى دوۋەمى گىتى لە نېرانا بلاۋكەرۋە و چاپخانەكان ھونەريان دەۋاندا لە چاپكردى دوو بەيتەكان بە تابلۋ وىنەى رەنگاۋرەنگى مىناتورى و گۆرپى بۇ زمانە گەرۋە و پېشكەۋتەكانى ترى گىتى.

باۋەرناكەين نامەخانەى گەرۋە ئە گىتىدا ھەپى و دەسنووسى دوو بەيتەكانى بابا تاهىرى تېدانەپى. ئەم دەسنووسانە بوۋە ھۆى ئەۋەى ھەندى لە رۆژەلەلناسەكان لە سەدەى نۆزدەم و سەدەى بىستەمدا گەلئ لە تېكىستى ئەۋ دوو بەيتانە بلاۋكەنەۋە لەگەل گۆرپىيان بۇ زمانانى ۋەكو نىنگىلىزى و ھەرنسى و ئەلەمان و ھىت.

دەسنووس لە ھەندى لە نامەخانەكانى ئەۋروپا

۱. نامەخانەى ئەتەۋەپى لە پارىس

ئەم دەسنووسە ۱۷۵ دوو بەيتى گرتۈتەخۇ. پېشەكى لەلەپەن بەخش قول ھەرباغىيەۋە نووسراۋە(چۈر لاپەرەيە). لە پېشەكىدا ئەۋە ھاتوۋە كە بە ھەرمانى مەمەد شاي قاچار ھەندى ئە دوو بەيتەكانى بابا تاهىر كۆكرایەۋە بۇ ئەۋەى لە ھەۋتان رزگارىيان بى، ھەرۋەھا پېشەكى نووس دەلئ تائىستا كە(سالى ۱۲۶۰ ھەزارو دوو سەد و شەستى ھىجرىيە) (۱۸۴۴م) ئەۋەى لېرەدا تۆماركرۋە لە ۋىلايەتەكانى دوور و نىزىك كۆكرۋەتەۋە. ئەدوۋا رۆژدا ئەگەر دوو بەيتى تر دۆزرايەۋە ئەۋا لە ناۋ ئەم نامەيەدا دەپنوۋسەنەۋە(شەش لاپەرەى سېى بەجئ ھېشتوۋە بۇ ئەۋ دوو بەيتانەى لە دوۋا رۆژدا دەدۆزىنەۋە). ئىنجا باس لەۋەدەكا كە چۆن پېۋىستە ئەم قسانە لە گىتتى نەپنى نا ديارەۋە(عالم السر الغيبى) بېرېتە گىتتى ھەستى بېنراۋ(عالم الادراك العيني)، ئەۋجا باس لەۋە دەكا كە تېگەشتى ماناي ئەۋ پەندانەى خراۋنەتە پال(الاستاذ المحقق الرباني بابا طاهر الهمداني) كارىكى دزۋار و قورسە.

شىۋەى ئىستاي چۈرپەنەكان گەلئ دوورە لە ئەسلى و بە درېزايى رۆژگار دەسكارى كراۋون.

جگە لەمە ۋەنەپى دوو بەيتەكانى بابا تاهىر تەنبا لاي فارسەكان قالپى فارسى ۋەرگرت بى، بەلكو گەلئ لە زمانەكانى ترى سەر بە بىنەمالەى ئىرانى بەھى خۇيانى دەزانن، بەۋەى لە ماۋەى ھەزار سالدا دەنگى ۋوشەكانىيان ھىناۋەتە سەر فۇنئىك و فۇنئىمى زمانەكەى خۇيان و گەپشتۈتە پلەپىك كە خاۋەنى ئەۋ زمانانە بە تەۋاۋى تېگەن و بەھى خۇيانى بزانن. ۋوشەى(دەست=dest) بەرۋخسار ھەر يەككىكە لە كوردى و فارسىدا، بەلام مەگەر ھەر ئەۋ كۆمپىۋتەرەى(بەمىليۇن شەپۇل قسە دەكا) كە كورتى و درېزايى تېپى دەنگدار ديارى دەكا پېمان بلى كە جىياۋزىكى زۆر لە نىۋان كورتى و درېزايى(e) لە (dest) ي كوردى(e) لە (dest)ى فارسىدا ھەپە. ديارە باس لە رستەى (نەنالم=ne nalim) ھەر ناكەين كە لە دوۋبەيتەكانى بابا تاهىردا يەكجار زۆرە. كورد و مەلەپىر تۋيسركانى دەلئ(نەنالم=ne nalim) خورەم ئابادى و برۆجەردى دەلئ: (نەنالم=ne nalum) كەچى فارس دەلئ(نەنالم=ne nalem).

ئەۋە راستەكەرۋژگارو چارەۋوس واپان كردوۋە دوو بەيتەكانى بابا تاهىر لە ئەدگارى بەراپىيان دوور بىكەۋنەۋە لە رۋوى دەنگەۋە(فۇنئىك)، بەلام لەگەل ئەۋەشدا ھەندى لە ئەدگارى بىچىنەپىيان پارىزراۋە بە شانازىيەۋە لاپەرەى مېزۋى ئەدەبى كوردى رەنگىن دەكەن.

۲. دوو بەيتەكان لە رۋوى ناۋەرۋكەۋە

ناۋەرۋكى دوو بەيتەكانى بابا تاهىر پېۋەندىكى تۈندىيان لەگەل ئايپىنى يارسان ھەپە. راستە ئايپىنى يارسان خۇى بە كۆنترىن ئايپىن دەۋمىرئ، ئەۋ رۆژە كردگار خۇى ئە نادەم يا كىۋمەرس دانۋاند ئەم ئايپنە لە ناۋەۋەيە، بەلام ھىچ نەپى لە دەۋرى پاش بلاۋبوۋنەۋەى ئىسلام بە شىۋەى رېيازىكى سۆفېزم خۇى پېشان دەدا، بە تايپەتى كە عەلىي كورى ئەۋوۋ تالېپ يەكەمىن خوداى يارسانى دەۋرى ئىسلامە و گيانى كردگار چۆتە لەشەۋە.

بىچىنەى لەسەر دۇنادۇن (تناسخ الارواح والتقمص و الحلول) دامەزراۋە. ھەلسەھەى ئەفلاتۋونى پرتەۋى (ئىشراقى) و زەردەشتى و مانەۋى و ھىندۋكى و عىرفانى مەسىحى سەدەى دوۋەم و شىعەى باتىنى و موعتەزىلە و سۆفېزمى ۋەرگرتوۋە.

بابا تاهىر لە سەدەى باۋبوۋنى سۆفېزمدا ژياۋە (سۆفېزم لە سەدەكانى۷-۹ مەسىحى باۋبوۋ) كە دلدارى بەرامبەر بە خودا لە ناۋەۋەبوۋ. ئەمە چوۋەناۋ زمانەكانى ئىرانىيەۋە. لە ناۋ دوو بەيتەكانى بابا تاهىردا دەتۋانين ھەست بە لىرىكى دلدارى ناسىككەين بەلام تېكەل بە سروۋدى تۋانەۋە لەناۋ خودادا. لەگەل ئەۋەشدا بى گومان مەبەسى بابا تاهىر عەشقى خودايى بوۋە، با ھەندى وىنەش بۇنى عەشقى ئادەمىزادى لېپى، ھەر لەبەر ئەۋەشە دوو بەيتەكانى بابا تاهىر لەناۋ خەلكى جېگەى تايپەتپىيان بوۋە، چونكە رەنگدانەۋەى دلو دەرونيان بوۋە.

گەر ئەو بىشنەش ئەمى ئان دارى شمشاد
گەر ئەو روونەش كرى ئاواجى بلب

سەرەنجامان بىشى بە پا بە ھەرزى
پاىى تە گور وى ماواىى تە گل
واتاكەى:

(با لە باتى گل و خاك تەلارىك لە زېر دروست بكەى
لەگول و وەنەوشە پەرزىنى بۆ بكەى
با لە ساىەى ئەودارى شمشادە دابىنىشى
با لە ھەموو لايىكەو بلب ئاواز بېزىنى
سەرەنجام لە ناو دەجى و نامىنى
جىگەت گۆر و مەنوات گل دەبى)

شاعىر لىرەدا باس لە كورتىى ماوەى ژيانى ئادەمىزاد دەگا، ئەوەى
دروستى دەگا داپدەمەزىنى گەل لە تەمەنى درىژترە، ئەم بىروراپە
دەورگەنەوەى بىروراپەرى ئايىنىيە، ئەوەى دەللى ژيانى سەر زەوى
گورلە و ژيانى دووم نەمر و ھەمىشەيە. سۆفیزمى پراكتىكى خەرىكى
ئەم مەسەلەيە چونكە بايەخ بە ژيانى گيانى دەدا نەموكو ژيانى
مەترىيال، لەوانەيە لەمەدا جىاوازی لە نىوان بىروراپى ئايىنى و
سۆفیزم(شەرىعەت و تەرىقەت)دا ھەبى.

۲

زارى جەم دى وە داىى مورج ئەد خەورود

۲. يەككى لە دەسنووسە ناپاب و گەورە و جوانەكانى شىعەرى
كلاسيكى پۇژھەلاتى ناوەرەست، كەشكۆلى(گلشن= گولشەن)ە، ئەمە
لەلایەن محەمەدى ھازى كورى محەمەد پەزەى مەھجور لە سالى ۱۱۹۸ھ/
۱۷۸۲م روونووسى كراو. برىتيە لە ۴۵۹ پەرە، پانايى(۴۸،۵۶۹سم).
لەگەل سەد وىنەى میناتورى رەنگا و رەنگ. بەشى لە دوو بەيتەكانى
بابا تاهەرى تىدا تۆماركراو. ژمارەى دەسنووسەكە(E-12)یە لە
نامەخانەى نامۇزگای پۇژھەلاتناسى ئەكادىمىيەى زانستى سانت
پیتزسبورگ پارىزراو.

بە دوو بەيتە چاپكراوكانى بابا تاهەرى

ئەوەى بە ناوى بابا تاهەروە كەوتۆتە ناوەوە لە بەرھەمى شىعەرى
ئەوەيە كە نزىكەى ۶۰۰ دووبەيت و پىنج غەزەل و چەند پارچەيەكە،
بەلام وا باوہ كە دوو بەيتەكانى لە ۱۲۰ تىپەرناكەن.

چاپىكى زۆرى دوو بەيتى بابا تاهەرى لە ناوەوەيە بۆ بەكار ھىنانى
پۇژانە، دوو بەيتەكانى ئەم چاپانە لە ھالى زمانى فارسى تازەدا
مەھىوون و بون بە موئكى فارس، ھەر لەبەر ئەوەشە چوونەتە ناو
مىزوى ئەدەبىياتىانەو، بەلام ئەوەندە ھەيە بە ناو ناوەرۆك بابا
تاهەركوردە و توپىكل و قاوغ زمانى فارسىيە، لەو چەند سالىەى دووايىيەدا
مەشقى گۆرپىنى ئەم دوو بەيتانە دەستى پىكرد لە زمانى ئەسلى
خۆيانەو بۆ زمانى فارسى تازەى ئەم چەند سەد سالىەى دووايىيەدا.

چاكتىن چاپى زانستى دوو بەيتەكانى بابا تاهەرى ئەوەيە كە
ھوسىن وەھىد دەستگوردى ساغى كردۆتەو و پەشىد ياسەمى پىشەگى
بۆ نووسىوئەو. رەنگە ھراوانترىن و گەورەترىن كىتب لە بابەت بابا
تاهەروە ئەوەى محەمەد كورى ئىبراھىمى ناسراو بە خەتىبى وەزىرى
بى. ھەرجى لە بارەى شاعىرەو ووتراى كۆى كردۆتەو، ھەولى
ئەوەيداو لە ھىچ سەرچاو و بەلگەيەك لاندەدا. بەلام ھەواى(پان
ئىرانىستى)يانە بە ئاشكرا ديارە، رىگە نادا بابا تاهەرى لە ناو
چوارچىوەى(فارسىزم) بچىتەدەرەو!

دۆزىنەوەى شىعەرى تارى بابا تاهەرى

لەوانەيە بابا تاهەرى وىستىبىتى بە زمانى ئەو ئورپانەى پىرەوى ئايىنى
يارسانيان دەگرد شىعەر بلى. ئەوەى ئاشكراشە ئەوەيە كە بابا تاهەرى
شىعەرى بۆ سروود گوتن واتە گۆرانى چرىن بۆ ئەھلى ھەقى يارسان
نووسىو. ئەم سرودانە لە ناو ئەو خەلكانەدا باون و لەگەل ئاوازی
تەمبور دەوترىن.

لەو دووايىيەدا كۆمەلەك شىعەرى بابا تاهەرى ھەمەدانى لە نامەخانەى
مۆزەى قۇنيە لە ئارامگای جەلالەدىنى رۆمى دۆزراوئەو، ئەو
دەسنووسەى شىعەرەكانى تىدا تۆمار كراو لە سالى ۱۲۴۴ھ/ ۱۸۴۴م
روونووسكراو. شىعەرە كوردىيەكانى دەسنووسەكە ئەمانەى لای
خوارەمەن؛

۱

گەر ئەز زەر ئەونەھى دىوانە ئەز گل
بە پەرچىنەش كرى وانووشە وو ول

لە گەردوونتدا ھېشتا پەرو پال ئەبوو ئەی یار

لەم دوو بەیتەدا بابا تاهیر باس لە (گیان) (یار) دەکا، ئەمە زۆرپیش
دروستکردنی گیتی کەوتوو. بەپێی (سەرەنجام) لە پێشانا هیچ ھەبوو،
گیتی زەریابوو، دۆرێک لە سەر دەریا دەسورایەو. خودا دۆرەکی لە
ناوبرد، لە ئەنجاما دوو کەل بڵندبوو و ئاسمانی دروستکرد. ئینجا
ئەستێرە بەرزکردەو، لە پاشانا ژمارە ئەو (یاران)ە دیاریکرد کە لە
دوواپیدا لە لەشیانا خۆی دەنوینن، ئینجا لە پووناکیی خۆی مانگ و
خۆر وشە و پوژی دروستکرد.

شاعیر لەم دوو بەیتەدا ھەمیشەیی (موتلەق) دەخاتە ڕوو، کە (گیان)
ھەبوو ھېشتا (ماددە) ئەبوو، کە (دۆر) و (پۆز) و (یار) ھەبوو ھېشتا
گیتی دروست ئەبوو بوو.

ئەم شیعەرە بابا تاهیر شیعریکی ترمان دینیتەو یاد کە دووسەد
سائیک پاش ئەو ووتراو، ئەمە شیعەرەکی ئیبنولقاریزە (ابن الفارض)
(۱۸۱- ۱۲۳۵م) کە دەلی:

شربنا علي ذكر الحبيب مدامة

سکرنا بها من قبل ان یخلق الکرم

واتە: شەرابێکمان لە یاد کردنەوێ خۆشەویست خواردو

پێی سەر خۆش بووین پێش ئەوێ ڕەز دروست ببی

شاعیر ئەو دەردەبێ کە (سەرخۆشی) واتە (گیان) پێش (مە) و
مەیاخانە) واتە (ماددە) پەیدا بوو.

۴

یاکە ئەز میهری تەم دەم می زەد ئەی یار

خویش بیگانهگان سنگم زەد ئەی یار

جورموم ئینە کە ئەز تە دوست داروم

نەخوونم کەرد و نەم راهی زەد ئەی یار

واتاکە:

(لەوێ کە من بەر میهری تۆ دەکەوم ئەی یار

خویش و بیگانه سنگم بریندار دەکەن ئەی یار

گوناهم ئەوێ کە من دۆستی تۆم

من نەخوونم کردوو و نەپێی کەسم گرتوو ئەی یار)

لەم دوو بەیتەدا شاعیر لەو دەوێ کە لە ڕیزی خەلکی چۆتە
دەرەو، چونکە خەلکی گۆی نادەنە عەشق، شاعیر گۆی دەداتە عەشق،
بەم چۆرە لە ڕیز دەچیتە دەرەو و دەبی بە بیگانه، لەبەر ئەو خەلکی
خۆشیان ناوی و دەبی تەوانبار بەرامبەرین، ھەر لەبەر ئەو شە دەلی
من گوناهم ئەوێ تۆم خۆش دەوی.

۵

مەن ئان پیروم کە خوانەندەم قەلەندەر

نە خانم بی نە مانم بی نە لەنگەر

روو ھەمە روو وەرایەم گردی گیتی

شەو دەر ئایە وە ئەو سەنگی نەھم سەر

واتاکە:

مورجان دوو دەستی وە خودا دەرو

ناگەھان بامە دەند بازی وە داری

زارە جەش کوش و موران زارج ئەد خورود

دالی جە ئەلەند کووھان کەرد پەرواز

بازەش بە کوش و خوونەش پاك وە خورود

بەعد نەچیرەوان دەردین و دە نایین

بەو کەدەش تیروە دال ئەژکار بەدرو

بشە نەچیرەوان دەستەت وەچا دەست

چەمنەت بەد کرە ئەژکار بەدرو

بە نامی نەشە ئینی کەمەن کەرد

بەمەن ھەر ئان کەرمەند ھەروەد کومەن کەرو

خوررەم ئان کیز کو وەد کار نەبی

خوش ئان کیز کو وەزنتکویی کەرو

واتاکە:

(کەوێکم دی باندەبیکی گرت و خواردی

باندەکان ھەر دوو دەستیان پان کردەو لەبەر خودا

لەپەر بازیک لەسەر داریک بەفریایان کەوت

کەوی کوش و باندەکان کەوگەیان خوارد

دالیک لە شاخی ئەلەند پەروازە دەکرد

بازی کوش و ھەموو خوینی خواردەو

لە پاشانا ڕاوجییک پەیدا بوو

تیریکی ئاراستە دالە کە کرد و لە پێیدا

(دال) ووتی ئەی ڕاوجی خودا دەستت بشکینی

چونکە ڕاوی ئیمەت تیکدا

لە وەرما ووتی بەم کردەوێ خۆت مەنازە

ھەر کاریکی خرابی من بیکەم بۆ خۆم دیتەو

بەختیاری بۆ ئەو کەسە کە کاری بەد ناکا

خۆشی بۆ ئەو کەسە کە بە بەدکاری ڕازی نابێ)

لەم پەندەدا شاعیر دەیهوێ ئەو دەرخوا کە لە دووی ھەموو ھیزیک

ھیزیکی بەھیزتر ھەبە. کە ھیزو توانا ببی، دەبی زەمەر و زۆرداری

ھەبی، کەوا بی بەختیاری تەنیا لەویدا دەبی کە ھیز نەبی، کە نەبوو
زۆرداری نابێ.

۳

یاگیم دۆر دی ھەنی دەریە نەبود یار

یاگیم خوەردید گەان پەیدا نەبود یار

من ئەژنان ڕوو بەدامانی تە زەد دەست

دەگەردوونت پەرو پایی نەبود یار

واتاکە:

(ئەو جییە دۆرم تیدا دی ھېشتا زەریا نەبوو ئەی یار

ئەو جییە ڕۆژم تیدا دی ھېشتا گیتی نەبوو ئەی یار

من لەو ڕۆژە کە دەستم گەشتە داوینت

(من ئەو پىرەم كە بە قەلەندەر ناسراووم

نە مائەم ھەيە، نە سامانم ھەيە، نە ئەنگەر

بە درىزايى پۇژ ھەمووى لە گىتتى دەسووپتەمەو

كە شەو دەكشئ سەرم لەسەر بەردىك دادەنئيم)

ئەم دوو بەيتەى دەسنوسى قۇنيە(۱۴۴۴م) لە دەسنوسى

پارىس(۱۸۴۴م)يشدا ھەيە، ئەگەر بەرامبەرى و بەراوردىك لە نىوان ھەر

دوو دووبەيتدا بىكەين بۇمان دەردەكەوئ تا جى پادەيىك دەسكارىى دوو

بەيتەكانى بابا تاهىر كراو. (پروانە "من" بابا تاهىر و ھەموو

قەلەندەرىك" لەم كىتەبەدا، لەوئ ئەم دوو بەيتە بە شىوھەيىكى تر

نووسراوئەتەو).

۶

يا ئەز نىن بەند دەر ئىزناوەكيتىم

خوونەم ئەز خوردو دەر خووناوە كىتيم

يا دەرین شوومە گىتتى ئوم نە پايا

ئەز خووبى بارە دەر وەلاوە كىتيم

واتاكەى:

(حەزم دەکرد لە ئىزناوە بوومايە

خوونم خوواردۆتەو و لەناو خووننا دەژىم

لەم گىتتەيدا ھىچ جىيىك نىيە بۇ من بشئ

دىارە من لەخۇمدا نەماووم)

دەبئ پىرى بابا تاهىر يا دلبەرى لە ئىزناوە(ناوى ناوچەيىكە لە

ھەمەدان) بوو بئو خۆى لە ھەمەدان، لە يەكترى دوورن، بابا تاهىر دەبئ

لە نزيك پىريەوە بئ، ئەگەر لەوئ نەبئ، ديارە لە ھىچ جىگەيىكى تر

نىيە، كە لە ھىچ جىگەيىك نەبئ بوونى نىيە. ئەم وئە داھىنراو

جووانە جەلالەدىنى رۇمى (۱۲۰۷-۱۲۷۳)مان دىنئتەو ياد لە

مەسنەويەكانيدا، كە ۲۵۰ سائىك باش بابا تاهىر ژباو.

۷

بەنج رووزى ھەنى خوررەم گەھان بى

زەمىن خەندەن و بەرمان ئاسمان بى

بەنج رووبى ھەنى ھازىد و سامان

نەجىنان نام و نە ژ ئانان نىشان بى

واتاكەى:

(لە پىنج پۇژدا گىتتى بەختيارە

زەوى بۇمان پىدەكەنى و ناسمان دامان دەپۇشئ

پىنج پۇژى تىرىش سەرەوت و سامان لە ناوەوھە

نە لەمانە و نەلەوان ھىچ نىشانەيىك نەماو)

بەندى پىشيانانى كوردى دەلئ"دنيا پىنج و دوو پۇژىكە" بە ماناى

جەوت يا دووجار پىنج پۇژ، ئىردەدا بابا تاهىر ئەم ھەلئەنەمان بۇ

دەكاتەو لە بابەت(نەبوون)ى گىتتى و(بوون)ى گيان. دەلئ لە پىنج

پۇژى يەكەم گىتتى بەختيارە، ئەم خوشىيە پىنج پۇژى تىرىشى دەمىئئ،

لە باش ئەو نامىئئ، مەبەسىشى ئەوھە كە تەنيا چاكە لەسەر پووى
زەوى دەمىئئ.

۸

ئەلف كەژ كاف و نوونەش سەر بە بەر كەرد

ھەمەش ھامان گەھان ئەو لاجيوەر كەرد

ئانكىش ئەو ئافىرى گەردوونى گەردان

ئانىش ئەد سات و مەن ئەنداجە ئەر كەرد

واتاكەى:

(كە كاف و نوونى ووت و گىتتى دروستکرد

گىتتى بە پەنگى لاجيوەردى خستە پوو

ئەو كەسەى گەردوونى گەردان دەسووپىنئتەو

ھەر ئەويشە ئەدگارى ئىمەشى داڭشتووە).

لەم دوو بابەتەدا بابا تاهىر بىروپى ئاپىنى يارسان دەردەپىرئ لە

بارەى كردگار و دروستکردنى گىتتەيەو. بىگومان ئەمە لەگەل بىروپى

ئاپىنە ئاسمانىيەكانى تىرىش دەگونجئ، بە تاپەتتى ئىسلام، چونكە

ئەوھەتا كاف و نوونى لە قورئان وەرگرتووە.

۹

بشەم بە ئەلوەند دامانى مو نىشانوم

دامەن ئەز ھەر دوو گىتتى ھاويشانوم

نىشانەم توو لە وو موويەم بە زارى

بى كى بىلەل ھەنى وە وىل نىشانوم

واتاكەى:

(دەجم بۇ دامەنى كىوى ئەلەند و لەوئ دادەنىشم

خۆم لە ھەردوو گىتتى رزگار دەكەم

دادەنىشم و پىرچەم دەكەمەو و واوەيلا دەكەم

با بىلەل و گول بەشدارى لەم دانىشتە بکەن)

ئەز ئان ئەسبىدە بازەم ھەمەدانى

بە تەنھايى گەروم نەچىرەوانى

ھەمە بە من وىدپىرەند چىرغ و شاھىن

بەنامى من كەرەند نەچىرەوانى

واتاكەى:

(من ئەو بازە سپىيە ھەمەدانىيەم

بە تەنھايى پاووشكار دەكەم

ھەموويان بەھۆى مەوە چىرگ و شاھىنيان ھەيە

بەناوى مەوە پاووشكار دەكەن)

ئەم دوو بەيتە ھەندئ لە بىرو پاكانى ئاپىنى يارسان شىدەكاتەو و

دەخاتە پوو: بابا تاهىر كە خۆى بە بازى سبى دادەنى لاسايى پىشەوايان

و بىپىروپى يارسان و سۇفىزى ئىسلامى دەكا، ئەمانە ھەموويان خۇيان

بە بازى سبى دادەنئ، كردگارپىش شاھازە واتە شاى بازار.

لە(سەرەنجام)دا باز عارىضى تەواو لە پاھىي پىردايە. شاھاز پەنگدانەوھى

بەشەك (تۆ) (كردگار) و مەسەلەكە كۆتايى پېدى، بەلام نابىن مەسەلەكە كۆتايى پېدى.

بۇ مەبەستى ھەلبۇزاردىن دوو بەيتەكانى بابا تاهىر وەكو بەلگە بۇ ئەم كىتەبە باوەر بە دەسنووسى كۆن و بلاوكرادى رۆژھەلاتناسەكان كراو، ھەرگىز تەخوونى ئەو دووبەيتانە نەكەوتووين كە گىفتوگۇ و چەند و چوونيان لەسەرە و ناوپىشمان لە چاپە رەنگاوپىنگە زۆر و زەبەندەكانى ئىران نەداوتمەو.

(تۆ) خۆى لە يار و چاو رەش و دل و دىسووتاو و دلبەر و جوان(كردگار) دەنوونى بابا تاهىر رەمزى نەگەپشتن بە راستىيە

(پەكيتى بوون)ە، ھەموو بازانى تر بۇ ئەو دەچن و لەناو پەكيتىدا دەتوینەو. بەو ھۆيەو دەلەين پەكى لە لەقەبەكانى شىخ عەبدولقادىرى گەيلانى(۱۱۶۴م كۆچى دوايى كردووە) (بازى سى)پە (الباز الاشەپ).

گەشتەك بە ناو دوو بەيتەكانى بابا تاهىر

لە سەردەمى ژيانى بابا تاهىر(سەدەى: ۵۰۰ھ/ ۱۱۰۰م) بزووتنەوەى سۆفیزمى ئىسلامى جارى لە دەورى تىورى كلاسكى دابوو، مەبەسى لە تىورى ئەوەيە كە ھىشتا بە تەواوى رەنگى لە ئەدەبىياتدا نەدايوو. بەلام وەكو ئىدىيۇلۇجىيەتەك گەل لىقو پۆپى لىبوو بوو، ھەروەھا لەو دەورەدا سەرەتاي ئەو ئەدەبە بەرزە دەستى پىكرد، كە لە ناوەرۇكى سۆفیزمەو ھەلقولابوو و ئە دووايىدا بە(ئەدەبى عىرفانى) ناوبرا. ئەدەبى سۆفیزم پەناى ىردە بەر شىواى (رەمز) چونكە وەشاووترىن شىواىكە بۇ دەربەرىنى ھەستى دەروونى لای پىرەوانى سۆفیزم.

بىگومان سۆفیزم بزووتنەو و گۆران بوو، تازە كردنەو بوو، نەتەوە موسولمانەكانى نا عەرب ھەموو تازەپىكىيان وەردەگرت، چونكە بە ھۆى ئىسلامەو لە كۆنى خۆيان داچەرا بوون، ھەمىشە نامادەبوون كە شتى تازە وەربگرن.

لە سەرەتاي ئىسلامەو تا دەورەبەرى ژيانى بابا تاهىر سۆفیزمى ئىسلامى شتىكى ئەو تۆمان بۇ دەورناكاتەو كە بىيەتە نموونەپىكى باش لە ئەدەبى سۆفیزم جگە لەو شىعرە عەرەبىيانەى دەدرىنە پال مەنسورى ھەلاج(لە ۲۰۹ھ / ۹۲۲م مردووە). ئەبەرنەو دەتوانىن بابا تاهىر بە پەكەك لە سەرامەدانى نوئى كردنەو شىعر و داھىنەرانى شىعرى سۆفیزم بزانىن ئەوەكو تەنیا لە ئەدەبى كوردیدا بەلكو لە گىتتى سۆفیزمى ئىسلامى و كۆزمۇسىدا.

لەگەل ئەوەى دوو بەيتەكانى بابا تاهىر دەچنە ناو دىوانى سۆفیزمى ئىسلامىيەو، بەلام بىگومان جەوھەرى ئايىنە كۆنەكان و بەتايىبەتى ئايىنى يارسانيان پېو ديارە، بىگومان ئايىنى پارسانىش گەل لە ئىسلام بە كۆنتر لە ھەلەم دەدرى، لە دوايىدا دەتوانىن بلىين دوو بەيتەكان دەبن بە رەمز و قەسى پىرۆز لای ھەموو سۆفەكە لە ھەر نەتەو و ئايىنەكانى.

جگەلەمە دوو بەيتەكان بۆمەبەستى تىرىش بەكاردين، وەكو دلدارى رۆمانتىكى ئىوان نىر و مى، بەم جۆرە مەستى مەبى ئاسمانى و سەرخۆشى مەبى مەيخانەى سەر زەوى بە سروود لە ناخى دلو دەروونيان ئاواى ئاگرىن دپتە دەروە و جوانى لە(بوون)دا بلاو دەكاتەو.

اىيارى نادىار

ئەستورى بىر و باوەرى بابا تاهىر لەسەر دوو جەوھەر دامەزراو(مەن) و(تۆ)، (مەن) بابا تاهىر، دروشمى ھەزارى و كەساسى و بىندەسەلاتى و پىر گوناھىيە، نوپنەرى ھەموو سۆفى و دەرویشكە كە بە شوين راستىدا دەگەرى. بابا تاهىر دەبى وابى، ئەگەر وانەبى دەبىتە

(جەققەت) و ھەون دەدا بگاتە ئەو راستىيە، ئەگەر بىگاتى ھۇناغى
توانەۋەيە لە ناو كىرگارىدا، نىتر(من) و (تۆ) نامىنى.

۱- من= بابا تاهىر و ھەموو قەلەندەرىك

بابا تاهىر دەبىي دوور بى(مجرد) لە ھەموو(شت)، لە گىتتى
مەترىيالىدا نىيە، ئەگەر لەوئ بى مەبەست تىك دەجى، ئەم لايەنەۋە
دەلى:

موو ئان پەندەم كە نامم بى قەلەندەر

نەخوون دىروم نەموون دىروم نە لەنگەر

چورۇچ نايۇ بگەردوم گەردى گىتتى

چوشە و نايۇ بەخشى وانەھەم سەر

واتاكەي:

(من ئەو پەندەم كە نامم قەلەندەرە

نە مالم ھەيە، نە سامانم ھەيە، نە لەنگەر

كە پۇزدادى لەسەر زەوى دەسورپەمەۋە

كە شەو دەكشى سەرم لەسەر خشتىك دادەنىم)

ھەرۋەھا دەلى:

بىتە سەردەر گىربانوم شەو و رۇچ

سرىشك ئەز دىدە باروونوم شەو و رۇچ

نە بىماروم نە ژايوم مىكەرۇ دەرد

ھەمى زوونوم كە نالوونوم شەو و رۇچ

واتاكەي:

(بى تۆ شەو و رۇچ لە بىباباناندا دەژىم

شەو و رۇچ ھرمىسك لە چاوم وەكو باران دپتە خوارەۋە

نە نازارم ھەيە و نە دەردەدارىشم

ھەر ئەۋەندە دەزانم كە شەو و رۇچ دەنالىنم)

لېرەدا سنور بۇ(كات) و (جىگە) شاعىر نىيە، كات ھەموۋىيەتى،
شەو و رۇچ، جىگەش ھەموۋىيەتى، ھەموو پرووى زەوى، ھەرۋەھا ئەۋەكو
بەلەش لە مەترىيال دوورە، بەلگو بە گيانىش لە نىش و نىش و دەرد
ونازار دوورە، كەچى ھرمىسك ھەر دەپۇزى و لە نالە نالىش ناكەۋى
چونكە ئەگەپشتۇتە راستى(جەققەت).

نەم(بوون)ەى تازە نىيە، لە تەمەنى لەشى زۇر دىرۇترە، لە(قالوو
بەلا) (قالوا بلى)ۋەيە، بۇ ئەمە دەلى:

موو ئەز قالوو بەلا تەشۋىش دىروم

گوناه ئەز بەرگى داروون بىش دىروم

چوو ھەردا نوومە خوونون نوومە خوونون

موو دەرکەف نوومە سەردە پىش دىروم

واتاكەي:

(من لە قالوو بەلاۋە بىرسم ھەيە

لە گەلەى دارو درەخت زىاتەر گوناھم ھەيە

لەو پۇزەى كە ھەر كەس كىتېبى خۇى دەخوئىيەتەۋە

كىتېبى دەستم شان و پىلم دەجەمىيەتەۋە)

شاعىر زۇرى ماۋە لە راستى(جەققەت) نىزىك بگەۋىتەۋە، چونكە
گوناهى يەكجار زۇرە، لە گەلەى دارو درەختى ھەموو پرووى زەوى زىاتەر.

بابا تاهىر كە لە پۇزى قىامەتدا، وەكو ھەمو كەسىكى تر، دەفتەرى
خۇى لەگەن خۇيدا ھەلدەگرى، دەفتەركە لەبەر قورسى ھەمووشان و
پىلى دىنئىتە خوارەۋە، بەلام لەگەن ئەۋەشدا شاعىر عاشقى راستىيەۋ
ھىچ كۇئادا و دەبىي بگاتە خۇشەۋىستى، دەلى:

مووم ئان نازمىن مورغى كە دەرھال

بىسووجم عالم ئەز بەرھەم زەنەم بال

موشەۋوۋىر گەر كەشە نەقشەم بە دىۋار

بىسووجم خوونە ئەز تەنسىرى تىمسال

واتاكەي:

(منم ئەو بالندە ناگرىنەى كە دەست بەجى

ھەموو عالم دەسووتىنم ئەگەر بالم بىشەكىنمەۋە

ۋىنەگر ئەگەر ۋىنەم بكىشى لەسەر دىۋار

خانوو دەسووتى لە تەنسىرى ۋىنەكە)

شاعىر زۇر راستە لە بىر و باۋەرى، عاشقىكە گەپشتۇتە پەلى
سووتان، واتە توانەۋە و لە ناۋچوون لە ناۋ مەشوقدا، لەبەر ئەۋەيە
ناگرى عەشقى ئەۋەندە بە تىنە ھەموو گىتتى دەسووتىنى، نەك تەنبا
ۋەكو(لەش) بەلگو ئەگەر ۋىنەشى لەسەر دىۋار بكىشىرى، ۋىنە دەبى بە
ناگر و گىلە و خانووۋەكە دەسووتىنى.

۲. تۆ= مەشۋوق

(من) لەلەى شاعىر(تۆ)يە، پاخود(تۆ) لەناۋ(من)دايە، چونكە من
عمودالى تۆم، من تۆم پاكىشاۋەتە ناۋ خۇم، لەو كاتەى كە من نارەزوو
دەكەم تۆ من بكىشىيە ناۋ خۇت، بەمە(يەككىتى بوون) دپتە دى:

ز دل نەقشى جەمالت دەرەشى يار

خەيالى خەتت و خالت دەرەشى يار

مۇزە سازوم بە گەردى دىدە پەرچىن

كە خوون رىژە خەيالت دەرەشى يار

واتاكەي:

(نەقشى جوانىت لە دلم دەرناجى ئەى يار

ۋىنەى خەت و خالت لە خەيالم دەرناجى ئەى يار

بىرزانگم دەكەمە پەرۋىن لە دەۋرى چاوم

بۇ ئەۋەى ۋىنەت دەرەنەجى كە ھرمىسكى خوينىن دەرپۇزم ئەى يار)

لەبەر ئەۋەى شاعىر خۇى بە بىتوانا و بە گوناھبار دادەنى، ئەۋە
دەترسى لە پەرىكدا مەشوق لە دلى بچىتە دەرەۋە پا لە خەيالى
بىسپىتەۋە، بۇيە بىرزانگى دەكا بە پەرۋىن بۇ ئەۋەى ۋىنەى مەشوق
لەگەن ھرمىسكى خوينىن كە ئەۋىش لە ناخى دلەۋە ھەلدەقولى
نەچىتە دەرەۋە.

دىارە شاعىر تەنبا بە عەشقى خۇى دەزانى، ئەۋەى لەلا ئاشكرىيە كە
ئەۋ مەشوقەى پاكىشاۋە بۇ خۇى، پا مەشوقەش گوىى نەداتى، بەلام
ھەر مەشوقەيە كە شاعىر خاۋەنى بى:

لېرىدا ئەو يارە يارى ھەموو كەسكە، مەشوقەى ھەموو عاشقانە،
لەبەر ئەومىيە بابا تاھىر ئەو كەسانە بە بەختىار دەزانى كە
گەشتوونەتە ويسالى مەشوقە، ديارە خۇى جارى ھەر لە رېيە و
ھىشتا نەگەشتوتە نازەنين، ئەگەر تووشى ئەو كەسانە بېى كە بە
مەشوقە شادبۇون ئەوا ئەويش بەختىار دەبى چۈنكە ئەو عاشقانە
بۇنى مەشوقەيان پېۋەيە.

لە غەزەل رۇزھەلات شەر و شۆر و مەيدانىكى زۇرانبازى دروست
دەكرى بۇ ئەو جوانەى ھەموو كەسك خۇشيدەوى، ئايا لە دواجاردا
دەبى بە ھى كى؟ بەلام بابا تاھىر ئەو جوانە لە گىتتى لەش دېنئە
دەرەو و دەبى بەبت، كەبوو بە بت دەبى بە ئايىن، ئىتر ئەو كەسانەى
بە پەرسىن(غىبادەت) دەتوانن بگەنە(بىنين) دەبن بە رېبەرى ئەوانەى
لە رېگەن. بەم جۇرە بابا تاھىر نېمەنىكى رۇمانتىكى دروستدەكا،
دەلدارىكى وا دەخاتە رۇو بە كەلگى نەرزىش و ئاسمانىش بى.

بىر كەردنەو لە مەشوقە زىكرى شەو و رۇزى شاعىرە، بوو بە ھوى
ھەويىنى خەپالباى و داھىنانىكى وېنەى جوانى كە ھەرگىز پىش ئەو
نەوتراو. خۇشەويست دوورە و نىزىكىشە، ئەگەرچى وېسال بە وېنە
مادىيە بەلام لە راستىدا نىدىيالىيە(خەيالى)، شانوى وېسال نەسەر
بارەگاي خەيالى گيانە، بۇيە شاعىر دەلى:

نەسىمى كەزبۇنى ئان كاكول ئايوو
مەرا خۇشتر ز بۇيى سونبول ئايوو
بەشەو گىرەم خەپالەشرا دەر ئاغوش
سەحەر ئەز بەستەرەم بۇيى گول ئايوو
واتاكەى:

(ئەو شە بايەى لە نىوان كاكۇلت دى)
بۇ من لە بۇنى سونبول خۇشترە
يە شەو دەست لەملى سىنبەرت(تارمايىت)دەكەم
بەيانى بۇنى گول لە نوپىم ھەلدەستى)

دەلدارى شاعىر وەكو دەلدارى خەلگى تر نىيە، مەشوقەى ئەو وەكو
مەشوقەى عاشقەكانى تر نىيە، عاشقان بەلاى ئەوموۋە دوو جۇرن،
عاشقى مۇتلەق و عاشقى زەمىنى، رېگەى گەپىشتن بە عەشقى مۇتلەقى
راست چەتوونە، ئەوۋى تر ئاسانە. چەتوونەكەيان عاشقى وا ھەيە
بېرپويەتى، ھىواش ھەيە نەپىرپوۋە، ھى وەكو بابا تاھىر، بۇيە دەلى:

دلم ز دەردى تە دايم غەمىنە
بە بالىن خىشتم و بىتر زەمىنە
ھەمىن جورموم كە مۇتە دۇست دېروم
نە ھەر كەس دۇست دارە حالەش ئىنە
واتاكەى:

(دلم لە دەردى تۇ دايم غەمگىنە
خىشتم سەرىنمەو زەوى نوپىمە
گونامە ئەومىيە چۈنكە دۇستەم ھەيە
بەلام ھەموو كەسكىكى دۇستى ھەيە خالى وانىيە)

نىگارينا! دل و جانم تە دېرى
ھەمە پەيدا وو پەنھانم تە دېرى
نەزوونم موو كە ئىن دەرد ئەزكى دېروم
ھەمى زوو نوم كە دەرمانم تە دېرى
واتاكەى:

(ئەى جوان تۇ خاۋەنى دل و گيانى منى
تۇ خاۋەنى بون و نەبۇنى منى
من نازانم ئەم دەردەم لە كۆپوۋە ھاتوۋە
بەلام ئەوۋ دەزانم كە دەرمانم لاي تۇيە)

ئەوۋى نەئىنيە و لاي شاعىر ئاشكرا نىيە ئەومىيە كە نازانى لەبەرچى
مەيلى بۇ مەشوقە ھەيە، واتە بە دەردى دەلدارىيەكە ناك، بەلام ئەوۋ
دەلدارىيە كە ئەم رەۋشەى راستە، واتە تەوانەو لە ئاۋ مەشوقە ئامانجى
دوۋايىيە و ئەگەر عەشق دەرد بى، ئەوا دەرمان لاي مەشوقەيە.

بابا تاھىر زىياتر(يەككىتى)يەكە رۇوندەكەتەو كە دەلى:
بورە بورە كە جانانوم تو وى تو
بورە بورە كە سولتانوم تو وى تو
تو خود زوونى كە غەپەرەز تو نەزوونوم
بورە بورە كە نىمانوم تو وى تو
واتاكەى:

(وەرە وەرە جانى جانم ھەر تۇى
وەرە وەرە سولتانى من تەنيا ھەر تۇى
تۇ خۇت دەزانى كە لە تۇ زىياتر كەس ئاناسم
وەرە وەرە بىر و باۋەرم ھەر تۇى)

لېرىدا كە دوۋشت(من) و (تۇ) بەرامبەر بە يەكترى دادەنى،
مەبەستى ئەومىيە ھەر دوۋكەيان بگا بەيەك، پاخود ھەر دوۋكەيان ھەر
يەككىن، (من) بەلايەوۋە ناتەۋايىيە، ئەوۋى تەۋاۋى دەكا(تۇ)يە،
ئەم(تۇ)يە خۇى يەككىكەو تەۋاۋە، بى(من)پىش ھەر تەۋاۋە، لەبەرئەومىيە،
(من) كە(نەبوۋە) بە(تۇ) دەبى بە تەۋاۋ.

۲. نىزىكى دوور- دوورى نىزىك

گەپىشتن بە دلبەر ئەو پەرى ئاۋاتى بابا تاھىر، ئەگەر بە يەكترى
گەپىشتن(ۋېسال- ۋصال) راستەوخۇش نەبى، با ئاراستەوخۇبى:

خوورەم ئانان كە ھەر شامان تە وىنون
سوخون واتە كروون واتە ئىشون
ئەگەر دەستوم نەوى كايوم تە وىنون
بىشوم ئانۋون بويىم كە تە وىنون
واتاكەى:

(بەختىارى بۇ ئەوانەيە كەشەۋان تۇ دەبىنن
لەگەلتە ھسە دەكەن و لەتەكتە دادەنىش
ئەگەر بۇم نەگونجى تۇ بىينم
دەچم ئەو كەسانە دەبىنم كە تۇيان ديوە)

دووری مەشوقە گەن درێژە لای بابا تاهیر، ئەو دوورییە بێ
کۆتاییە، بە بەلگە ی ئەوێ تا تەمەنیشی بەسەر دمجێ هەر ناگاتە
دڵبەر کە دەنێ:

بێ تە ئەشکم ز موژگان تەر نایوو
بێ تە ئەخلی ئومیدم بێ بەر نایوو
بێ تە دەرکونجی تەنهای شەو و رۆژ
نەشینم تاکە عومرم بەر سەر نایوو
واتاکە:

(بێ تۆ فرمیسک لە چاوم دیتە خواری)
بێ تۆ داری ئومیدم بێ بەر
بێ تۆ لە کونجی تەنیا ییم شەو و رۆژ
هەروا دەمینمەو تا عومرم بەسەر دمجێ).

دەبێ بابا تاهیر نەگاتە ئەو (شت)ی عەودالیهتی، چونکە ئەگەر
بیگاتی جادوو هەم بەتال و ئەفسانە و نەینییەکانی ناشرامبەن.
ئە یەکییتی بوون و پارێزەو

پەنگە ئەو بەلگە هەلبێزێوانە ی کە بۆ مەبەستی (یەکییتی بوون) لە
شیعری بابا تاهیردا دەرخێنە ڕوو لە سەردەمی ئیسلامان وەکو
وێنە یەکی دووبارە کراو بێتە پێش چا، چونکە لە پاش بابا تاهیر گەن
لە شاعیرەکانی تری سۆفیزی موسولمانی عەرەب و فارس و تورک و
کورد و هی تریش داھێنانی یەکجار بەرزیان هەمە لەم مەیداندا هی
وەکو فەریدەدینی عەتتاری نیشابوری (لە ١٢٢٠م مردوو)،
نەینولفاریز (١٢٣٥م مردوو)، محیەدینی نەینی عەرەبی (لە ١٢٤٠م
مردوو)، جەلالەدینی ڕۆمی (١٢٧٣م مردوو)، فەزلوللای
حوروقی (لە ١٢٠٢م مردوو)، نورەدینی جامی (لە ١٢٩٢م مردوو) و هی
تریش. بەلام ئەگەر ڕەچاوی سەردەمە بکەین دەبینین بابا تاهیر
دەبێتە سەرپشک و لە یەکەمین ئەو کەسانە دژمیری کە ئەم وێنانەیان
هێناوەتە ناو ئەدەبەو وەکو داھێنانێک لە قالی سۆفیزمدا، بابا تاهیر
دەنێ:

بە دەریا بنگرم دەریا تووینوم
بە سەحرا بنگرم سەحرا تووینوم
بەھەر جا بنگرم کۆھ و دەر و دەشت
مەگەر ناو دەم کە زیبایی تووینوم
واتاکە:

(کە ڕوو لە زەریا دەکەم، لە زەریا تۆ دەبینم
کە ڕوو لە سارا دەکەم، لە سارا تۆ دەبینم
ڕوو لە هەر جایی بکەم، کۆ و دەر و دەشت
تەنیا جێوانی تۆ دەبینم).

دڵبەر هەموو شتێکەو لە هەموو جێیەکە، واتە (بوون) ئەو، یا
لەو و مە، نیت (بوونی من) واتە بابا تاهیر، بەشێکە لە (بوونی تۆ)
واتە (دڵبەر)، ئەمانە لە یەکتی جیا نابنەو، ئەگەرچی وەکو دوو

جەوھەر خۆیان دمنوین، بەلام لە راستیدا یەک جەوھەرن، بابا تاهیر
نەمە بەم جۆرە دەر دەبێ:

ئەگەر دڵ دڵبەرە دڵبەر چ نوومە
و ئەگەر دڵبەر دڵ ئەز چ نوومە
دڵ و دڵبەر بە هەم نامیتە دێروم
نەزوونوم دڵ کەھە دڵبەر کو دوومە
واتاکە:

(ئەگەر دڵ دڵبەرە دڵبەر ناوی چیبە
ئەگەر دڵبەر دڵ ناوی چیبە
دڵ و دڵبەر تێکەڵ بە یەکتی بوون
نازانم دڵ کێھە و دڵبەر کامیانە)

ئەم یەکییتی هەموو شتێک کۆدەکاتەو، هیچ (بوون) یەک نییە ئە
جەوھەری هەرە گەرە بچیتە دەرەو، واتە هەموو شتێک وێنە ی ئەو
جەوھەری تێدایە، جەوھەری هەرە گەرە، هی هەموو شتێکە، هی
هەموو کەسیکە، بۆیە لێکبوونەو جیابوونەو لە ئارادا نییە:

ئەگەر مەستانی مەستیم ئەز تە ئەیموون
و ئەگەر بێ پاو و دەستیم ئەز تە ئەیموون
ئەگەر گەوریم و تەرساو و موسولوون
بە هەرمیلەت کە هەستیم ئەز تە ئەیموون
واتاکە:

(ئەگەر مەستی مەستانیش بین لە تۆ ئیمان داوا دەکەین
ئەگەر بێ پاو و دەستیش بین لە تۆ ئیمان داوا دەکەین
ئەگەر زەردەشتی و دیان و موسولمانیش بین
لەسەر هەر مەزھەبێکین لە تۆ ئیمان داوا دەکەین)

هەموو شتێک لە دەست کردگارە، ئەوێ خۆی دروستی کردوو
وێنە ی خۆی دمنوین و بەشێکە لە خۆی، واتە نابێ جیا بێتەو لێ،
لەبەر ئەوە بە دنیایی یەو شاعیر دەنێ:

ئەز ناو رۆچی کە مارا ناھەریدی
بە غەیرەز مەعسەت ئەز ماچ دیدی
خودا وەند! بە حەقی هەشت و چوار
زموو بگوزەر شت دیدی ئە دیدی
واتاکە:

(لەو ڕۆژەو کە ئیمەت دروست کردوو
لە عاسیبوون بەدەر چیرت لە ئیمە ئەدیو
خودایە! بە هەقی هەشت و چوار (دوازدە ئیمام)
ئیمان خۆشەو وێزانە گوناھمان نەکردوو).

شاعیر پێ باوەر کە خودا وەند لێ خۆشدەبێ و ئە (دووری ئەم
نامینیتەو بەلگە لێ) (نزیك) دەبێتەو.

مە پیکراوی دڵداران (عاشقان)

گۆل و بلب، یەکەمیان دروشمی جەوھەری هەرە گەورە (کردگار)،
دوومیان ڕەنگدانەوێ کردگارە هەمیشە عەودالی ئەو یە بچیتەو ناو

۱. دلبەر كچىكى جوانه

لېرەدا خوشەويست پەيكەرئىكە، نىگارئىكى خانومان و بالا بەرز و
نازدارە، زلفى گولايويە، چاوى بەكل پېژراو، ئەوۋى ئەم ھەموو
جوانىيەى ھەبى چۆن دەبى سەرسام بى، يا چۆن دەبى پەيكەرى وا
ھەردەم لە پېش چاوى پياو نەبى، شاعىر دەئى:

تەكەت نازندە چەشموون سورمە سايە
تەكەت بالندە بالا دل روبايە
تەكەت موشكىنە گېسوو دەر ھەفايە
ئەبى واجى كە سەر گەردوون چىرايە
واتاكەى:

(تۆ كە خاومەن چاوى بەكل پېژراو وپەر نازى
تۆ كە خاومەن بالاى بەرز و دلگىرى
تۆ كە خاومەن زلفى موشكىنى
بۆ سەرسام و سەر گەردانى لەسەر پوى زەوى)
لە دووبەيتىكى تردا دەئى:

نىگارى تازە خىزى موو كوجايى
بە چەشموون سورمە رىزى موو كوجايى
نەفەس بەر سىنەبى تاهىر رەسىدە
دەمى رەفتەن غەزىزى موو كوجايى
واتاكەى:

(ئەى تازە جوانى ئىمە لە كوئى
ئەى خاومەن چاوى بەكل پېژراوى ئىمە لە كوئى
ھەناسە لە سنگى تاهىر دەرچوو(گەشتە گەروو)
ئەو دەمەى رۇيشتى، ئەى خوشەويستى ئىمە لە كوئى)
ئىنجا دىتە سەر(لە خۇبايى بونى نەمرى) دلبەر بە جوانى خۇى،
دەزانى ھەموو كەس گىرقتارىتە، بۆيە بىناكە، ھەروھەا بىئوھاشە،
وھفاى ئەو ھەمىشەبى نىيە، كورتە لە تەمەنى گولدايە:

ئالالەى كۆھساروون ھەفتەبى بى
بەنەوشەى جۆ كىناروون ھەفتەبى بى
مونادى مىكرم شەھروو وھشەھروو
وھفايى گولەوزاروون ھەفتەبى بى
واتاكەى:

(ھەلالەى باغى ناو شاخان ھەفتەبىيە
بەنەوشەى گوئى ناوان ھەفتەبىيە
بانگدەر با شار بە شار بانگىدا كە
وھفاى گولپرووان ھەفتەبىيە)
۲. دل مەنبەندى خراپەيە

دل لای شاعىر مەنبەندى دلدارىيە، بارەگای يار و خوشەويستە،
ئەمە(جەھوھەرىكى ئاسمانى) يا(پەيكەرئىكى زەمىنى) بى گرنگ نىيە. دل
شتىكى پىرۋزە، جىي ھەست و نەستە، نىزىكتىن شتە لە ئادەمىزاد،
بەلگە گيان و بوونى ئەو ئادەمىزادەيە، بەلام كە دەبىتە مەنبەندى

گەھمەرە ھەرە گەورەكەو، بەلام بابا تاهىر و عاشقانى تر لە ئادەمىزاد
لە عەشقىندا بە گەرمتر دەزانى لە عەشقى بىلەل بەرامبەر بە گول،
ئەوۋى بوو بە نىشانە و بەلگەى خوشەويستى لە ئەدەبى ھەموو
نەتەوھەكانى گىتيا، بابا تاهىر دەئى:

بوورە سووتە دلوون ھوون تا بناليم
ز ھىجرى ئان گول رەعنا بناليم
بشىم با بىلەل شەيدا بە گولشەن
ئەگەر بىلەل نەبالە ما بناليم
واتاكەى:

(وھرن ئەى دلسوتاوون تا ھەموومان بنالين
لە دوورى ئەو گوئى رەعنايە بنالين
لەگەل بىلەل شەيدا دابنىشىن لە گولشەندا
ئەگەر بىلەل نەئالى با نىمە بنالين)

بابا تاهىر خۇى لە دلداران جىياناكاتەو، ھەموو كۆمەئىك ئامانج و
رەوشتى خۇى ھەيە، تاكەكانى ئەو كۆمەئە ھەست بە نازارى پەكترى
دەكەن، چۈنكە بۆ يەك ئامانج ھەولەدەن، ئەوېش گەپانەوھىيە بۆ
جەھوھەرى ھەرە گەورە، شاعىر لەم لايەنەو دەئى:

نەوايى نالە غەم نەندووتە زونوو
غەيارى زەرى خالىس پۆتە زونوو
بوورە سووتە دلوون دل ھەم بناليم
كە حالى سووتە دل دلسووتە زونوو
واتاكەى:

(ناوازى نالە غەمخۆر دەيزانى
غەيارى زېرى خالىس پۆتە دەيزانى
وھرن ئەى دلسوتاوون با پىكەوھە بنالين
دلسووتاو حالى دلسووتاو دەزانى)

ناوەرۋكى ئەم دوو بەيتە بە شىۋەيەكى ھراوان لە ئەدەبى
نەتەوھەكانى گىتيدا بلاۋبۆتەو، پەنگە ھەر كەسە بە داھىنانى خۇى
بزانى، كەچى راستىيەكەى ئەوھتا بابا تاهىر ئەم وئەنە بەرزە تازەيەمان
بۆ يەكەم جار دەخاتە بەر دەست. جا ئەوۋى پىي زانىو، يا پىي
نەزانىو، گرنگ نىيە، چۈنكە لە دوواى ئەو ووتوويەتى، ھونەر
دەگەرئەتەو بۆ ئەوۋى يەكەمجار ووتوويەتى.

۲. دلدارى سۇفېزىم لە جوانى مەنرىيالىدا

با ئەندامانى پىكخراوى سۇفېزىمى سەر پوى زەوى و ئىماندارانى
نايىنى يارسان و ھەموو خاومەن دلىك لەسەر ئەو باومرە بن كە دوو
بەيتەكانى بابا تاهىر ھەمووى رەمز و نەيىيە و كەس تىيان ناگا،
خۇيان نەبن، بەلام ھەر ئەو رەمزەشبوون بە نمونەى قوتىرەن دلدارى
و خوشەويستى لە نىوان ئادەمىزادا. لەو كاتەى كە ماناى نەيىنى لە ناو
دوو بەيتەكانى بابا تاهىر ھەيە وەكو ئەوان دەئىن، بەلام نىمەش دەئىن
ماناى جوانى دلدارى رۆمانتىكىشى ھەيە، ئەمەى بە شىۋەيىكى
ئەدەبىي پەر لە داھىنان دەرپىو.

دلبەر لە خاومنى راستەقىنەى خۇى دوردمەكەوتەو و دەبىتە مالى
دلبەر، نىتر شاعىر ناچار دەبى خۇى لى بى بەرى بكا، بەم جۆرە دەبىتە
مەتبەندى خراپە، شاعىر دەلى:

مەگەر شىر و پەلەنگى ئەى دل ئەى دل
بە موو دايم بە جەنگى ئەى دل ئەى دل
ئەگەر دەستوم ھەتى خوونت وەرىزوم
و وەىنم تا ج رەنگى ئەى دل ئەى دل
واتاکەى:

(دىارە ئەى دل تۆ شىر و پەلەنگى
لەبەر ئەومىيە ھەمىشە ئەگەل نىمە لە جەنگداى
ئەگەر بکەوئە بەر دەستەم خوونت دەرىزوم
بۆ ئەومى بېيىنم تۆ رەنگت چۆنە ئەى دل)

كە دل وەكو شىرو پەلەنگ وەبى ديارە رەھو ووشك و بى بەزمى دەبى،
لەبەر ئەو ھىوا و نامانجى شاعىر لەو ھەدايە كە لى دوربەكەوتەو، زۆر
دوربەكەوتەو بگاتە كاكىشانى ھەلەك.

لە باشانا زۆر ھونەرورمانە بە دلى دەلى كە گوناھى زۆر، ئەم
گوناھە بىگومان لە لەشدا خۇى دەنوتى، بۆيە دەلى لەشى ھورسى
پەرگوناھت بەجىبەئە تا بەسووكى بگەيە جىو بارت ھورس ئەبى.

دلا! راھى تەپەر خار و خەسەك بى
گوزەرگاھى تەبەر ئەوجى ھەلەك بى
گەر ئەز دەستت بەر ئايوو پۇست ئەز تەن
بە رەھكەن تاكە بارت كەمتەرەك بى
واتاکەى:

(ئەى دل پىگەت با پەر لە دىك و دال بى
پووت بەرەو كاكىشانى ھەلەك بى
ئەگەر بۆتەرا پىستت رزگار بکەى(لە دەست لەش)
لەشت بەجى بھىلە تا بە كۆلىكى سووك دەربەجى)

ئىنجا بەلای شاعىرەو كە دلرەق بى، بەزمى تىدانابى، كە
دەللىن(دل دەسووتى) واتە پەر لە ھەست و نەستە، كە(دل نەسووتى)
واتە بى ھەست و نەستە. پارى خۆشەويست دلى وەك بەردەم بە دلدار
ناسووتى. بەلام شاعىر دەلى من خۆم دەسووتىنم تا دلى دلبەر بسووتى،
چونكە ھەر دووكيان ھەر يەككىن ھەر يەككىن و دلى دلبەرەو لە ناودلى
شاعىردايە. بەم جۆرە دلەكە لە ناو دەبا چونكە تەراپى تىدا نىيە، بۆيە
دەسووتى، نابىنى ھەموو شتىك بە ناگر دەسووتى تەنبا دارى تەر ئەبى:

دلت ئەى سەنگەل بەر ما نەسووجە
عەجەب نەبەو ئەگەر خارا نەسووجە
بسووجەم تا بسووجوونم دلزا
دەر ئاتەش چووبى تەر تەنبا نەسووجە
واتاکەى:

(ئەى خاومەن دلى وەك بەرد دلت بە نىمە ناسووتى
سەپرىش نىيە ئەگەر بەرد نەسووتى

من دەسووتىم تا دلى تۆ بسووتىنم
لە ناو ناگر تەنبا دارى تەر ناسووتى)

بابا تاهىر سەرسام ماو ھە دەست ئەم(دل)، تىي ناگا، نازانى جىيە،
ھىشتا ھەر لە پىگايە و نەگەيشتوتە(پاستى)ى دلەكە، زىانى نەمىش
بەلای ئەومو ھەمىيە كە تىي نەگا و ھەر خەرىكەى بۆ ئەومى تىي بگا،
بەلام ھىشتا تىي نەگەيشتوتە:

دلى دىروم كە بەھبوودەش نەمى بوو
نەسىحەت مىكەروم سوودەش نەمى بوو
بە بادەش مىدەھەم نەش مىبەرەد باد
بە ئاتەش مى نەھەم دوودەش نەمى بوو
واتاکەى:

(دلىكە ھەيە ھەتتە حالى چاك نابى
ناموزگارى دەكەم بەلام سوودى نىيە
دەيدەمە بەر با بەلام با نايبا

دەيھاوتە ناو ناگر بەلام دووگەلى نىيە- ناسووتى).

بەلای بابا تاهىرەو نابى لە ھىچ كاریكدا ئەنجام ھەبى، چونكە كە
ئەنجام بىي كاركە كۆتايى دى، كە كاریش كۆتايى بى داھىنان نامىنى،
لەبەرئەومىيە زۆرەي داھىنانى شىعەرى لە ئەدەبى نەتەو ھەكەنى
رۆژھەلاتى ناومرەستدا لە ئەدەبى سۆھىزى كۆزمۇسىدا دەبىنرى.

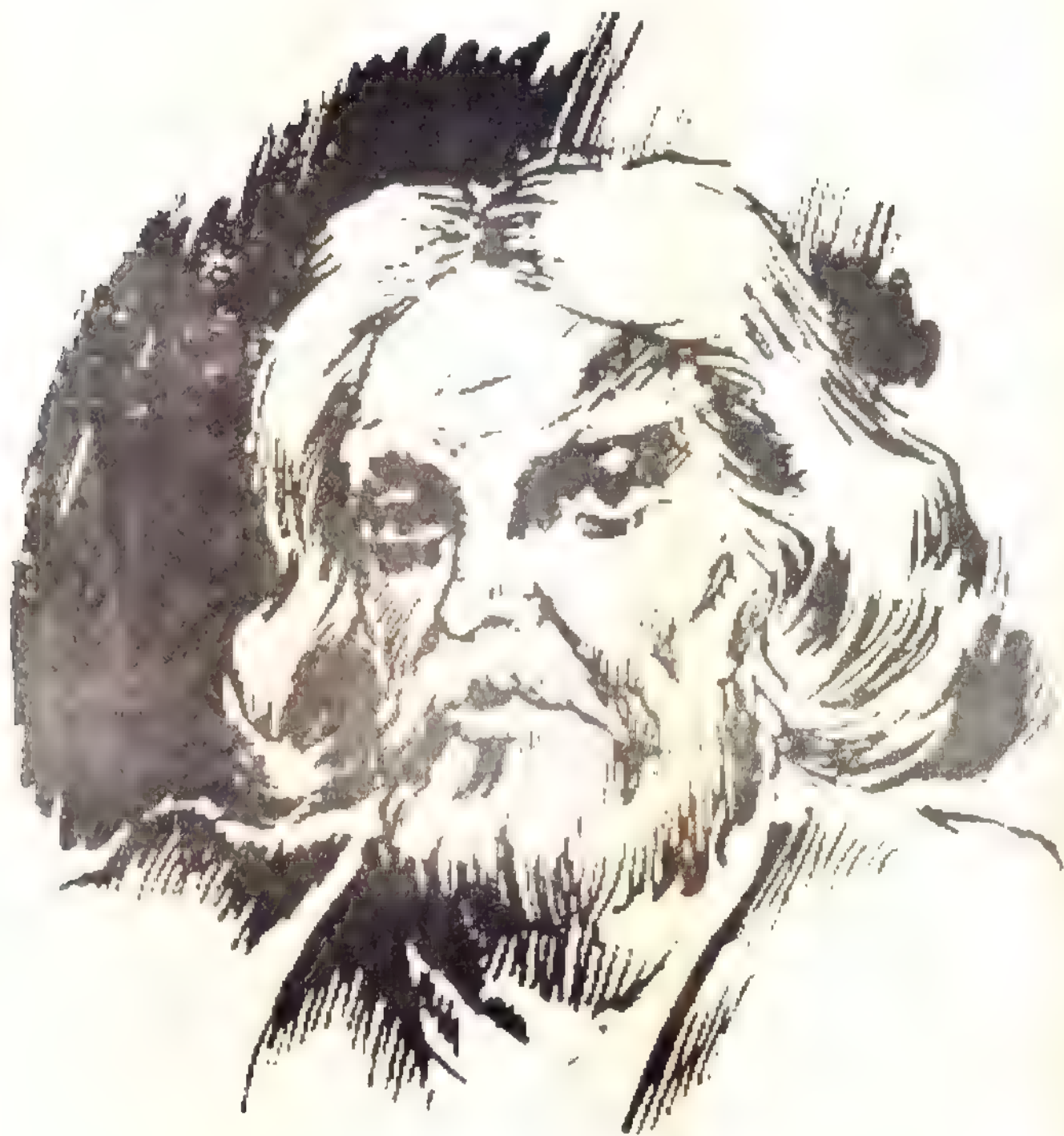
۲. وىنەى داھىنراوى ئەمەر

ئەگەل ئەومى دوو بەيتەكانى بابا تاهىر ھەرىكەى بۆن و
بەرامبەرىكى تايبەتتى ھەيە و وىنەى داھىنراوى ئەوتۆى ھىناو ھەتە
ناومو ھەو بە ئەومى نەمى ئەدەبى كلاسكىي گىتى. بەلام دىسانەو ھە
بەرامبەر ھەندى ئەومى يەكجار بەرز دەوستىن، پەنگە ھۆى بەرزى
ئەم بەرھەمانە ئەومى كە لە ئەدەبى ناوچەى وەرگىراون و بەزمانىكى
ساكار و ناسان خراونەتە پوو، بەلام دەستايەتى و شاعىرىيەتى بابا تاهىر
ئەو ئەومانەى گەياندوتە پۆپە و لووتكە و بوون بە مالى ھەموو
مروھايەتى.

۱. دلدارى بە ھىزرتە

دلدارى لە ھەموو شتىك و توانايىك بەھىزرتە. ھەلۆ راوگەرى باشە،
ءلام نىچىرى دلبەرە(پەمزى عەشق و دلدارى)، ھەلۆ و شىر و پەلەنگ و
قارەمانان و شاھنشاهان و بە تواناو زەبەر بەدەستان بىدەسلەت دەبى
بەرامبەر بە عەشق، لەبەرئەومىيە شاعىر با ھەلۆ بى، نىچىرى ھەموو
بائىدە و ھەندەى سەر زەمى بى، ئەو راوگەرە بە توانايە دەبىتە نىچىرى
چاو رەشتىكى جوان كە بەبىرزانكى دەبىتىكى:

جورە بازى بىدوم رەھتوم بە نەخچىر
سىمە چەشمى بىزد بە بالى موو تىر
بىرەو غافىل مەچەر دىر كۆھساروون
ھەر ئون غافىل چەرە غافىل خورە تىر

(ھەلۋىيىكى بەھىزبوم و چوومە پاووشكار)

چاۋ رەشىك تىرىكى لە بالەدا

بىرۋەنە گىل لە ناۋ شاخان مەگەر

ھەر ئەۋ گىلەيە كە تىرى غاقىل "بى نىشان" دىخا)

۲- فرمىسكى خوينىاۋى

شاعىران دىل بە سەرچاۋى فرمىسك دىزان، لەۋيۈ ھەلەھۆئى، ھەر لەبەر ئەۋەشە فرمىسك خوينىاۋە و پەنگى سوورە، بەلام بابا تاھىر دەئى فرمىسكى لەبەر ئەۋە خوينى سوورە، چونكە شتىكە پەگ و دەمارى لە ناۋ خوينىاۋە دايە:

دىل نازك بەسانى شىشەنەم بى

ئەگە ناھى كەشەم ئەندىشەنەم بى

سرىشكەم گەربوۋە خوونىن غەجەب نىست

موونان دىرەم كە دەرخوون دىشەنەم بى

۱- واتاكەي:

(دىل ناسكەم ۋەك شوۋشە ۋايە)

ئەگەر ناھى بكتىشەم گىتى دەسوۋى

سەير نىيە فرمىسكەم بىتتە خوينىاۋە

مىن ئەۋ شتەم دەمارم لە ناۋ خوينىاۋە دايە)

۳- دوورى

دوورى لەلەى بابا تاھىر پەر لە تەنگۈچەلەمەيە، سوۋچ و كۈن و كەلەبەرى زۆرە. دوورى(موتلەق) لاي ئەۋ ئەك تەنبا نىكىيە بەلگۈ تۈنەۋەيە، ئەۋ تۈنەۋەيە(ھەيە)، يا دەيى بىي، بەلام جارى ۋاي پىشانەدا كە روۋىنەداۋە، ئەمە دەخاتە ۋىنە مەترىيالى ھەست پىكراۋ. دىلەر لىي دوورە، بەلام قەرامۋشى ناك، ۋەكۈ دامەنى كراسى ۋايە، ھەمىشە لەگەلەيەتە تا پۈۋى مەحشەر:

دلا! پۈشەم ز ھىجرت جامەيى نىل

كەشم بارى غەمت چۈن جامە بەر زىل

دەم ئەز مېھرت زەنەم ھەم چۈن دەمى سۈبج

نەزىن دەم تا دەمى سوۋرى سرافىل

۱- واتاكەي:

(ئەي دىل لە دوورىت بەرگى نىلى دەپۈشم)

بارى غەمت ۋەكۈ دامەنى كراسى بە دوۋاما دەكتىشەم

ھەناسە بە دىلارايى تۈۋە دەكتىشەم ۋەكۈ چۈن بەيان ھەناسە

دەكتىشەم

لە ئىستائە تا سەردەمى سوۋرى ئىسرافىل)

بەيى ھىيەمەت بابا تاھىر دەيەۋى لەم گىتتەيە بىچتە دەرەۋە، بۆكۈي بىچى؟ دەيەۋى دووربىرۋا، لە چىن و ماچىنىش دوورتر، ۋەزى ئى تىكەدەچى، لە پىياۋچاكان دەپرسى كە حاجىيان، دوورتر بىرۋا يا نا؟ بەلام ئەۋى پاستى بى شاعىر لەسەر ئەۋ باۋەرەيە كە ئەم دوورىيە بىكۈتايە، ئەۋدوۋ چىن و ماچىنىش ھەر نىكە:

بشوم ۋاشوم ئەزىن عالم بەدەرشوم

بشوم ئەز چىن و ماچىن دىر تەرشوم

بشوم ئەز حاجىيان جەج بەرسوم

كەنن دىرى بەسە يادىر تەرشوم

۱- واتاكەي:

(ھەۋل دەدەم كە لەم گىتتەيە بىچە دەرەۋە)

لە چىن و ماچىنىش دوورتر بىرۋم

لە پى سەفەردا لە حاجىيان دەپرسىم

ئەمەندە دوورى بەسە يا دوورتر بىرۋم)

دەردو ناسۋرىش لاي شاعىر بى پايانە ۋەكۈ دوورى، دەردى دىل لەبەر دوورى يار ئەۋەندە زۆرە ئەگەر دابەشى بىكە بەسەر خەلگىدا ھەموو دىلەك دەرەدار دەيى و دىل بى دەرد نامىنى:

بى تەيەك دەم دىل خورەم نەموۋە

ۋەگەر روۋى تە ۋىنەم غەم نەموۋە

ئەگەر دەردى دىل ھىسمەت نەموۋىنە

دىل بى دەرد دەر عالم نەموۋە

۱- واتاكەي:

(بەيى تۈ ھىچ كاتىك دىل گۈشاد نىيە)

ئەگەر روۋى تۈ بىيىنەم غەم نامىنى

ئەگەر دەردى دىل دابەش بىكەم

دىل بى دەرد ئە گىتتەيە نامىنى)

۱- دىلدار ۋە دىلەر يەكەكە

بەلەي شاعىرەۋە لەگەل دىلەر بوۋە بە يەكەك، ئەگەر لە روۋى پىراكتىكىيەۋە دوو لەشەن، لە روۋى تۈۋرىيەۋە لە يەكەرى جىيا نابەۋە، ئەم دوو لەشەيە گۈمانى لاپەيدا كىردوۋە، لەخودا دەپارتەۋە چونكە نازانى خۋى كىيە ئەگەر لە يارى جىياي. ئىت يەكەتى لەلەي شتىكە نابى نەيى، چونكە ئەگەر كەس ۋەرىنەگىر ۋە نەيگىرەتە خۋى، ئەي ئە كىيە؟ بىگۈمان لە پارەكەيەتە:

خوداۋەندا كە بوۋشەم باكە بوۋشەم

موۋە بەر ئەشكى خوۋنىن تاكە بوۋشەم

ھە مە كەزەدەر بىرانۋى سوۋتە ئايۋم

تۈكەم ئەز دەر بەرانى ۋاكە بوۋشەم

۱- واتاكەي:

(ئەي خودا مىن كىم؟ لەگەل كىم؟)

تاكەي موۋەم پەر ئەشكى خوۋنىن بى

كە مىن دەرەكەن، پۈۋ ئە تۈدەكەم

ئەگەر تۈ دەرەم بىكەي پۈۋەكەي دەرەم؟)

ھەر لەبەر ئەۋەشە لەشيان(مەشۋوق و مەشۋوقە) لە يەكەرىيەۋە دوورىيى يا نىكىيى، جەۋھەريان يەكەكە، بۈيە شاعىرى عاشق بەرگەي ھەموو ئىش و نازارەتە دىلەر دەرەي:

ئەگەر نايى بە جانەت ۋا نواۋم

ۋەگەر نايى ز ھىجرات گوداۋم

ھەر ئون دەردى كە دارى بەر دىل نە

بىمىر يا بسوۋچىم يا بساۋم

۱- واتاكەي:

(ئەگەر بىيە لام بە گىيان ۋە دىل پىشۋازىت دەرەم)

ئەگەر نەيىيە لام لە دوورىت دەتۈيەۋە

ھەموو دەرد و نازارى كە ھەتە بخەرە ناو دىم
بەرم بسووتىم بەرگەى دەگرم
۵. وئەى ھەمىشەى

بابا تاهىر بۇ دەربېرىنى ھەستى بەرامبەر بەۋەى لە دلى داپە كە
ھەر(يار)ە و ەودالى ئەۋە، وئەى رەسەنى ئەۋتۇ دروستدەگا كە دەبىتە
نەۋە و ھەرگىز ھەۋنانى بۇ نىيە، خراپەى پۇزگار ئەۋەندە زۇرە
بىرىنى پىرخوئ دەگا، بىرىن خوئى تىبىكرى ئىش و ئان و نازار چۇن
دەبى! دوۋكەلى ئاھى ئەۋەندە دوور دەپوا تا ناسمان، لە ناسمان دوورتر
نىيە، ھەمىشەى دىتە خوارەۋە ئەۋەندە دوور دەپوا دەگاتە ماسى،
دىارە لە ماسىش دوورتر نىيە بۇ خوارەۋە كە زەۋى لەسەر پىشتىتەى؛

ز شۇر ئەنگىزى بى چەرخ و ھەلەك بى
كە دايم چەشمى زەخمى پى نەك بى
دەما دەم دوۋدى ئاھى تا سەماۋات
تەنم نالان و ئەشكە تا سەمەك بى
۵. واتاكەى:

(بەھۋى ئەۋ خراپىيەى لە چەرخ و ھەلەكەۋە بۇم دى
ھەمىشە چاۋى بىرىنم پى خوئ دەبى
دەماۋدەم دوۋكەلى ئاھى تا ناسمان دەپوا
لەشم دەنالى و ھەمىشەى دەگاتە ماسى)

بابا تاهىر وئەىيىكى داھىنراۋى تر دەخاتە پوو، ەشق دلى
گىزكردوۋە، ئەگەر بىرزانگەكانى وئەى بىنئەۋە ھەمىشەى ەك سولاۋكە
دىتە خوارى، دلى عاشق ەۋەكو ئەۋ دارە تەپە ۋايە سەرىكى دەسوۋتى و
سەرىكى خوئناۋ دەپىزى:

دلى دىروم ز عىشقت گىچ و يەجە
موژە بەرھەم زەنوم خوۋنا بەرىجە
دلى عاشق بىسانى چوۋى تەربى
سەرى سوۋزە سەرى خوۋنا رىجە
۵. واتاكەى:

(دلىكە ھەپە لە عىشقت گىزۋىزە
بىرزانگەكانى وئەى بىنئەۋە سولاۋكە دىتە خوارى
دلى عاشق ەۋەكو دارى تەپە ۋايە
سەرىكى دەسوۋتى و سەرىكى خوئناۋ دەپىزى)

بابا تاهىر لە وئەىيىكى تردا مەسەلەى جوانى دەكاتە شتىكى
مەترىالى ھەست پىگراۋ، چاۋ پىۋەندى بە گىرۋەدى و گىرۋەدى دىۋە
ھەپە، ھىلانە و مەلەندى دىدارى دىۋە، دلى لە رىگەى چاۋەۋە جوانى
دەۋزىتەۋە:

بەلەپە دلى بەلەپە دلى بەلەپە
كونەھ چەشموۋن كرون دلى موبتەلەپە
ئەگەر چەشموۋن نەۋىن پوۋى زىبا
چ زونوۋ دلى كە خوۋبون دەر كوچاپە
۵. واتاكەى:

(بەلەپە دلى بەلەپە دلى بەلەپە
كوناھى چاۋە كە دلى موبتەلەپە كىردوۋە
ئەگەر چاۋ پوخسارى چوۋان نەبىنى)

دلى چوۋانى چوۋانان لە كوئىن

ماناى تازە يەككە لە خاسىيەتە ھەرە دىارەكانى شىعەرى بابا تاهىر،
كەبىرلىكى بى تۋانا و ھەۋارى ەكو خۇى ئەگەر نەترسى، پارىكى
بەھىزى دەۋلەتەندە كە بوۋە بە دروشمى جوانى و نەۋەكو تەنبا گىتتى
ئىمەى بە دەستەۋمىيە، بەلگو گىتتەكەى تىرىش، چا پوۋتەلەپىكى ەكو
بابا تاهىر نەترسى، ئەم نەۋەنى ھىزو تۋانايە بۇ دەبى بىزى:

كوشىمون ئەر بە زارى ئەزكە تەرسى
بەرانى ئەر بە خوارى ئەركە تەرسى
مو ۋاتىن نىمە دلى ئەز كەسى نەترسەم
دوۋ ەالەم دلى تە دارى ئەز كە تەرسى
۵. واتاكەى:

(ئەگەر بىمكوزى بە دلى شكاۋى لەكى دەترسى
ئەگەر دەرم بىكەى بە كەسەسى لەكى دەترسى
منى لاۋاز بىنىۋ دلى لەكەس ناتىرسم
تو دلى دوۋ گىتتىت ھەپە لەكى دەترسى)

خۇشەۋىستى شاعىر دىۋەرى ھەموو كەسىكە، لە شوئىن وئەى و مانا
دەگەر، دەپەۋى بلى زۇركەس گىرۋەدى ئەۋ پارەپە، زۇر زۇرى
ئەمەدوۋە، ئىتر لە ئامەن كەۋتوۋە لەبەر زۇرى، بۇيە ەستەۋە. بەلام
زوۋ پىمان دىلى ئەۋ ئەمەدراۋە زۇر زىاتەرە لەۋەى ئەمەدراۋە، ەكو
ئەۋەى شاعىر بلى نەۋەكو تەنبا ھەموو نادەمىزاد گىرۋەدى ئەۋ پارەپە،
بەلگو ئە(ھەموۋ)ش زىاتەر:

ھەزارت دلى بە غارەت بىرەۋىشە
ھەزارانت جىگەر خوۋن كىردە ۋىشە
ھەزاران داغ و ۋىش ئەروپىشە نەشمەرت
ھەنى نەشمەرتە ئەز نەشمەرتە ۋىشە
۵. واتاكەى:

(ھەزار دىلت بە غارەت بىرەۋە
ھەزاران جىگەرت پى خوئىن كىردوۋە
ھەزاران بىرىنم ئەمەدراۋە زۇر زىاتەرە)
ئەۋەى ئە ئەمەدراۋە لەمە زۇر زىاتەرە)

سەر دەستەى شاعىرانى كورد بابا تاهىرى ھەمەدانى لەگەن نەۋەنى
داھىنانى بەرز دوۋ بەيتەكانى لاپەرى زىپىنىان لە مېزوۋى ئەدەبى
كوردى كلاسېكىدا بۇ خۇيان تەرخان كىردوۋە. بابا تاهىر بە كوردى زىاۋە
و بە كوردى بىرى كىردۋەتەۋە، باۋەرى بە ئاپىلىك(پارسان) بوۋە زىمانى
كوردى زىمانى لاھوۋتى و پىرۋزى ئەۋ ئاپىنە بوۋە. سىروۋەكانى بابا
تاهىر بەشۋە و پوخسار بە زىمانى كوردىن، بەلام بە ناۋەپۇك
رەنگدانەۋەى ھەست و نەستى ھەموو مەۋفەپەتىن و لە ھالى سۇفەزىمى
كۆمۋسېدا خۇيان دەنۋىن.

مېزوۋى ئەدەبى كوردى، دىكتۇر مەرف خەزەنەدار، بەشى يەكەم،
دەزگەى ئاراس، چاپى يەكەم، ھەۋلىر، ۱۹۹۹، لاپەرە ۱۸۴-۲۲۳.

چۈبارىنە كانى بابا تاھىرى عورىان

پازى

لە لورپىيە ۋە كوردوئەتنى بە سۇرانى

دنياى بى بايەخ زىندانى منى
دېركى خەم گىرى دامانى منى
سەبرى (يەعقوب) ۋە مەينەتنى (ئەيۈب)
پېشكەش بەدلو بەگيانى منى
* * *

كەشتى ئاۋات سەرەۋىن بوە
جەرگەم بەتېرى عەشق كۈن بوە
ھەركەس دلدارى جوان و نازدارى
ۋىنەنى من رىگەى پاستى ون بوە
* * *

شەمالى خۇش بۇ ئەيدا لە كاكۇل
بۇم دىنى بۇنى رىحان و سومبول
ھەر شەۋى يادت بىگرم لەباۋەش
تابەيان سەرىن لىنى دى بۇنى گول
* * *

لە عەشقى جوانىت ھۇشم شىۋاۋە
چاۋم فرمىسكى خويىنى داداۋە
دى دلداران ۋىنەى دارى تەپ
سەرىك ئەسۋى سەرىك خويىناۋە
* * *

لەبەر چاۋى من گولزار زىندانە
گولستان بى تۇ ئاگرستانە
ئەزانى چۆنم ئارامى گيانم..
شەۋ خەۋ ئالۋزە لەم دو چاۋانە
* * *

نازانم بۇچى من سەر گەردانم
دادو ئالەمە گەرمە گىريانم

دلسۆزى نىيە بى دادم ببا
دادم بۇ سەۋى نازادىم ببا
ھەرچى جوان ھەيە بىنە لامەۋە
تيا نىيە يادت لەيادىم ببا
* * *

غەرىبى سەختە زوئىرى ھەيە
لەمما حەلقەى زنجىرى ھەيە
حەلقە لەمما دەرىنە گەردون
خاكى خۇم جىگەى دلگىرى ھەيە
* * *

جوتيارىكى پىر لەدەشت ئەى ئالان
ئەيوت: ئاخ پىرى جوانىت كورد تالان
تۆۋى ئەۋەشان ئەيلاۋان دەۋە
بۇ كاتى لايۋى توانايى سالان
* * *

ئەى پەرۋەردگار ۋەرە فرىاي من
كەسى بىكەسان ھەرتۆى پەناى من
ئەلەن (تاھىر) تۇ كەست نەماۋە
تۆى ھەمو كەسم ھەرتۆى ھىۋاي من
* * *

جىگەت ناۋ دلمە تۆى خۇشەۋىستىم
تۆى ئاۋاتى من ھەر تۆى مەبەستىم
بەتاقى ئەبرۇت كە سورۇدەى دلمە
ھەتا ھەم ئەى جوان تۇ ئەپەرستىم
* * *

بەبى تۇ ھەرگىز لە ژىن نىمەكام
لىۋ نادەم لەمەى دەس ئابەم بۇجام
شەۋ لەرزىم لىدى رۇژ ئەكەم ئالە
دور لەتۇ نىمە ھەناسەى ئارام
* * *

دلى شاد ئاگاي لە شىۋاۋ نىيە
لەش ساغ خەبەرى لە داماو نىيە
سوچى كەس نىيە ھەروەھا بوۋە
نازاد كوا ئاگاي لە گىراۋ نىيە؟
* * *

بە نەشتەر بدەن لە دىدەكانم
بىخەنە ئاگر گۇشت و ئىسقام
بەگاز دەرىنە نىنۋكى پەنجەم
لە دل دەرناسچى دلدارى جوانم
* * *

تۆى دەردم، تۆى دەرمەن ئەى يار
بۇ دىدارت چەند پەرىشانم ئەى يار
ئەگەر پىستىم لە بەدەن دابمالن
جىيا نابىت عىشقت لە گيانم ئەى يار
* * *

مەلى بىم سەر چىپاكانىش ۋەتەن بى
بەبال بىفەرم بۇ ھەر لايەك چىمەن بى
ئە ھىزىكم ھەيە ئىستە نە سامان
مەگەر بىرم پەرو بالىم كفن بى
* * *

ئەمى دل پەق لەخوا بۇنىيە سەلت
بە پەرىشانىم ناسۋى دلت
جۇرى بسۋىتەم تىنم بىتگاتى
زەردى كا ئالىى سەر گۆنەى گولت
* * *

بالاى نەمام پاهاتوى خەم بو
ۋىنەى من كۆل لەدنيا كەم بو
خەمى خەم خۇران بۇم مایەۋە
خەم خەرمانىك بوۋ مىراتگر كەم بو
* * *

بىلەن جىڭگە ئاسمانى چۈشۈرۈپ
بەلەم گۈرگى مەرگەت ھەر لەكەمىنە
ھەزاران سال لەدنىدا بەكەي گەشت
لە دوايىدا شۇيىت دو تۇنى زەمىنە
* * *

خۇشەويستىم دۇن گىيانم لەلاتە
ھەمو ئاشكراو پەنھانم لەلاتە
من نازانم كەنەم دەردەم لەكۈي گرت؟
بەلەم ئەزانم دەردەم لەلاتە
* * *

نازىن قەت مەردى لەنامەرد نايە
گريان و ئالە لەبى دەرد نايە
گۈنېگەر پۇپۇ، رۇلەي (فەرەيدون)
گۈر لەتەنورى سېروسارد نايە
* * *

فەلەك ھەتاكەي ئالە گريانم
ناگري خەمت بەردايە گيانم
تەمەن تىپەرى بەدەردىسەرى
بەمەيلى دلم نەبو ئاسمانم
* * *

لەم كىو بۇ ئەو كىو بەرزبوم و نىشتىم
ھەلەم ئەچنى تاتى گەيشتىم
لالە بى بارو بىۋەفا دەرچو
بىۋەفا نابم بۇ خۇشەويستىم
* * *

نازانم دلم شىۋاۋى كىيە
ئاۋارەي كىيە سوتاۋى كىيە
خۇزگە ئەمزانى دلى رەنچەرۇم
گىرى نىرگىزى دۇچاۋى كىيە
* * *

لەمسكى چىنى رەشتەر سومبولت
بەھەزاران دل بەندى كاكۇلت
پەي بە دلى تۇ ئابا ئالەي من
لەبەرد رەقتەر بىنگومان دلت
* * *

بەرەلەيەكم ئاۋايە پىشەم
دەستى بەجام و دەستى بە شوشەم
تۇ بى تاۋان بى ديارە فرىشتەي
مىنىش لە (خەۋا) و (ئادەمە) رىشەم
* * *

* * *

ھەلەلەي كۆسار تەمەنى كورته
وھەنەۋشەي روبار تەمەنى كورته
چارچى چارپەدا ئەلى ئەي ياران
وھەلەي گولۇ غوزار تەمەنى كورته
* * *

مەپرسە بۇچى ۋابى قەرارم
بەدەيدە ۋىنەي لىزەمەي بەھارم
ئەزانى بۇچى لەكىنو ھەردم
لەھەشقى تۇيە بى ئىختىيارم
* * *

ئاۋى لىئون بى كەسەرم ئاۋى
جەھەر پەرسىم گەۋھەرم ئاۋى
گيانى من پۈشە، جوانىي تۇ ناگر
ناگر بەبىپوش ناستوتى ئاۋى
* * *

دندار ئاترسى توشى بەلەي
گەر ۋەكو (ئەيىوب) كرم تىيىدەي
ۋەك (خەسەن) پىلەي زەھر ئەنۇشى
يا (خەسەن) ئاسا سەرى بىرابى
* * *

ئارام نىيە بۇ روخسارى تۇ
بۇ زولفى رەشى عەتر بارى تۇ
ئارامى نىيە ھىچ كاتى دلم
مەگەر ئەو ساتەي دىمە ديارى تۇ
* * *

دنيا سىفرەيە مۇۋە مىۋانە
ئەمرو گولزارە سبەي خەزانە
چالنىكى تارىك كەناۋى گۈرە
ئەلەن ئىرە جى گشت خان و مانە
* * *

ۋەك من دامام فەلەك دامام بى
من نوقمى خەم ئەۋمى خۇيىناۋ بى
ۋەك مىنى كىرە ھەدەفى مەيىنەت
ۋاسەرگەردان و سەرلىشىۋاۋ بى
* * *

تا، تا، پەرچەم بەسەر روتا بلاۋە
گول و رىحان و سومبول تىكەلاۋە
بەسەر پوتا پەرىشانە دو زولفت
بەھەر تاللىك دلىك ھەلۋاسراۋە
* * *

بۇ ھەمو دەردى دەردەم دوست بو
تەنبا من نەبى نىيە دەردەم
* * *

بى تۇ سەرىنم ۋەك رەشمارە لام
بى تۇ رۇزى رۈن شەۋى تارە لام
بى تۇ ھەر كاتى سەيرى گولزارەكم
گولزار سەروخوار دېكو دارە لام
* * *

(دندار) راسى لە گيان ئاترسى
ھەرگىز لە ئىش و لىدان ئاترسى
دلى دنداران گۈرگى بىرسى يە
گۈرگ لەھەي ھەي شۋان ئاترسى
* * *

ھەمە دولبەرى پېرسىچرە چاۋى
چەندكەسى ۋەك من كەوتونە دۋاى
لە ئاۋ ھەمويان ئەو مانگ پوخسارە
كەس نىيە ۋەك من شىت و سوتاۋى
* * *

ۋەرە سەيركە خالنىكى شىۋاۋ
بەچاۋ بىيىنە گىرۋەدى ئاۋ داۋ
تۇ گول لەسەرت ئەدەي گولنى من
من چەپۇك ئەدەم لەسەرۋ لەچاۋ
* * *

بەرۋ لەدەردى خەما گىرماۋم
بەشەو بۇمانگى روتە شىۋاۋم
ھەمو كەس شۋىنى سەرۋتى ھەيە
منى دەربەدەر بىتەش كراۋم
* * *

سەرىنم ھەيە سامانى نىيە
خەمىكم ھەيە ئامانى نىيە
گەرباۋەر ئاكەي ۋەرە ئەي بىنى
دەردىكى گران دەردەمى نىيە
* * *

مەيلىم لە جوانى گولزارى تۇيە
سەينەم پىرىشو ئازارى تۇيە
بە ئارەزوۋى دل چومە لالەزار
بىنىم ھەلەش داخدارى تۇيە
* * *

جۈرە بازىك بوم فېرىم بۇنچىر
دەستىكى رەشبو داي لەبالم تىر
ھۆش لەدەس دەي لەسەبەرە زارا
گەر ھۆش لەدەسەي پىت ئاۋترى ژىر

ئەو گۈلەي كە من مەندوم لەتاوی	دورۋىنى گىيانت وا پەرىشان بى	فەلەك جوانى تۆي لەكۆي ھىناۋە
بە فرمىسكى چاۋ كەداۋمە ئاۋى	جەرگى ئەنجنى دەمى دەبان بى	لەمانگ جۈانتەر نەخشى كىشاۋە
من پەرۋەردەمكرد، لە كۆي رەۋايە	سەر لە ئىۋارە ھەۋال پىرسى بى	ئەۋەي بەۋردى سەيرى جۈاننىكا
يەككىكى تر بى بگرى گۈلاۋى	بەيانى لاشەي لە گۆرستان بى	بەتيرى نىگات جەرگى براۋە
*	*	*
ئەۋەي بىمال و سامانە منم	ۋەرە پوناك كە ژورى تارىكم	يادى تۆ نەبى بېشك ئەفەۋتىم
ئەۋەي ئاۋارەۋ بى ئانە منم	بى ھاۋدەم ماۋم بەخەم خەرىكم	فرمىسكىم نەبى بەگەر ئەسۋىتىم
ئەۋەي شەۋى بى شىۋو رۆژ ئەكاتەۋە منم	سۈيىندم بەقەۋسى ئەبىرۋى داھاتوت	لەۋە ترساۋم ئازارى جىيائىت
منم؛ رۆژ رەشى زەمانە منم	تۆ دور بى مەرگ وا لە نىزىكم	ئىمانم ماۋە كەبى سىنى لىم
*	*	*
چاۋەكانت پىالەي پىر لەمەي بى	پەرىشانىت پەرىشانە لەدۋى تۆ	شادىم ئەۋ سائە دولبەرم لا بى
قا تاى زولفىت بەرامبەر مولىكى رەي بى	جەرگ و دلپاكى برىانە لەدۋى تۆ	شەۋى تارىكم پىر لە چىرا بى
پەيمانندا كە ئەمرو نا بەيانى	تۆ جىتھىشتىم يارى تازەت موبارەك	بەئارەزۋى دل جارجار بىدۋىتم
من ئازانم كە بەيانى تۆ كەي بى	منىش ھامرازم گرىانە لەدۋى تۆ	ئەۋىش پىكەنن لەسەر لىۋيا بى
*	*	*
لەبەدەبەختىم لەدلەم ئالە نايە	بەخەمناكى ھەتاكەي دابەيىتم	بىتۆ گەر سەرم لەسەر سەرىن بى
بۆ روى زەردم فرمىسكى ئالە نايە	دللى كۆرپە لەتاۋ خەم پابىزىتم	سەرى وام ناۋى بابۇ بىرىن بى
خەۋمنايە بەخەۋ شىۋەت بىيىنم	ئەلىيىت پىرۋ ئىتەر باپوت نەبىيىم	ئەگەر وشككا فرمىسكى چاۋم...
بۆ خۇشەۋىستىم ئەۋچاۋە كالە نايە	ۋەرە بىمكۆرە با توخۋا نەمىنم	ياخۋا ئەۋچاۋە كۆيۈر نەبىن بى
*	*	*
دەنگى بانگ وىژى مردن وا ئەھات	عەشقى تۆ بو بىيائىنى كرد بەجىم	ئەي ئەستىۋەر كەي پىرشىنگ لەپۇي من
گۈيىگىرەن بەگۈيى ئىمەدا ئەدات	لە ئاگىرى دۋرى تۆدا ئەسۋىتىم	سۈتاۋە زارۋ سىنەۋ گەروى من
برايان مردن يەك لە دۋاي يەكە	بەمن ئەلىت ئارام بگرە بى ئارام	فەلەك لەقىنا تەمى لەپوت نا
سائى ئەزانى دىتەسەرت كات	ئارامگىرتن ئەزانى چى ئەكا پىم	بۆكى ئەجروپى لەدەس دەرچۈي من
*	*	*
جارى رىم كەۋتە ناۋ گۆرستانى	خۇشەۋىستى لەمىژى من كۋانى؟	لە بەختى رەش و ئىشى بىۋىنە
ھاتە گۈيىم دەنگى بەكول گىرئانى	دوچاۋى سورمە رىژى من كۋانى؟	پىيالەي شەرابم پىر زەھرو خۋىنە
دېم ئىسقاىنىكە لە خاككا ئەلىت	تاھر ۋاھاتە كۆتايى ژىنى	لەبەر ناسازى چەرخى پىر مەينەت
خۇشى و لەزەتى سەردىنيا كۋانى؟	با زو بى ياسىن وىژى من كۋانى؟	كزەي دەرۋىم چىا تاۋىنە
*	*	*
دللى رەنچەپۇم كەيلى ئازارە	جۋانى تۆيە ئارامى لىم بىرۋە	گىرى عەشقىكە بەربۇتە گىيانم
چاۋ بەفرمىسكىم دەم پىرھارارە	تېرى عىشقىت پەردەي جەرگى دېرۋە	دلۋ دەرۋىنى ھەمو سۈقانم
ۋىنەي منالى رقاۋى سەرشىت	خۇشەۋىستىت كاتى ھاتە دللى من	سەگى بەر قاپىت پى لە چاۋم نى
دللى ئاۋارەم ۋابى قەرارە	ھەرچى لەكەي پىشۋو بى لىي سىرۋە	ژىر پىنى ئەمالى بىرزانگەكانم
*	*	*
لەدەس دلدارى ئاۋايە ژىنم	تەنم بى پۇشىن سەر بى سەرىن بى	گۈلزار بەبى تۆ ۋەك دىرگودارە
زەۋى دۋشەكمە بەردە سەرىنم	خەمىم پەلاس بى راخەرم زەمىن بى	لەگەل تۆ دىرگ گۈلو گۈلزارە
ژيانم ۋابى دۋستىم جۆرى تر	گەر بى تۆ سەرم لەسەر سەرىنكەم	ھەرتۆ گۈلشەن و گۈلزارى منى
لەم كەين و بەينە من چى ئەبىنم	كۋەرى دەرۋىم ھەر لەدەمىن بى	بۆ لاشەي مردوم گىيانى دۋبارە
*	*	*

خوایه ناگرى عىشقم له گيان كه
دل و جگهرم پاكى بریانكه
وابى گپر لهگهل ههناسم دهرى
پهروانهى دلم گپرى سوتانكه
* * *

ههمه یارى نییەتى مەیلی یارى
ههمه نیشى نییەتى شوینی دیارى
ئەلین یارت ئەوا خەوتویى نازە
خەویكى وا هەرگیز نەبى بىزارى
* * *

دەنگى ھاتە گویم وتى: ئەزانى؟
دەردى دلى تۆ نىيە دەرمانى
لاشەت گەوهر بى خاك دای ئەپۇشى
بىنرخە دنیا، بىنبایەخ جوانى
* * *

لالە نىزان نىتر لالە مەچىنن
باخەوانان دەستان بۆ گول مەھىنن
وفاى گول ھەر ئەوئەندە بو كه من دىم
ھەلىكىشەن لەجى دىك بچىنن
* * *

سەرخەویكم لەناو چىنى گولان كرد
بەو سەرخەوہ گولم توشى زیان كرد
باخەوانان دیارى دۆستم لەگەل گول
ھەزار دىكى لەروى گول پاسەوان كرد
* * *

چەند پىم خۆشە بەئىواران بىنىنت
تیز بىيستم وتەى لىوى شىرىنت
بەگەرمى دەست لەناو دەستت بىيىم
شەویش قۆلم دابنىم بۆ سەرىنت
* * *

ئەوا بەھار ھات گيا ژىايەوہ
بەھارى جوانىم نەگەرايەوہ
لالە روا لەسەر گۆپى جوانان
سەيرانگای مەستان وا بوزايەوہ
* * *

گەر دل دلبەرە ئەى دلبەر كامە؟
گەر دلبەر دلە ئەى دل چى نامە؟
دل و دلبەرم وەك يەك ئەيىنم...
ئەدلم ديارە ئەدلبەر لامە:
* * *

رېگە بەردەلان منىش بەخەم مەست
شوشەى نام و نەنگ لەسەر لەپى دەست
ئاگادارم كە خوادى بەئاگا
بالىم ئەشكىنى رېگەى چەوت و پەست
* * *

كارى مەكە كە بەردت لى بيارى
دنیا لەخۆت پرەنجىنى بەجارى
سەبى نامەخوین نامەت ئەيىن
نەفرىن بۆ خۆت و نامەت دا ئەبارى
* * *

شىرى مەردم بەلام دل چى ئەزانى
پىوى ئەجەل ھاتوہ بۆ شكانى
لەپوم وەستاوہ وەك شىر بەھەيەت
دەمى چەشتى ئەلىسى بە زوبانى
* * *

ئەپۇشم شالۆ ئەبەستم قەدەك
شانازى ئەكەم بەجەورى قەلەك
نەگرم سەرانسەر ناوى دەرياکان
پىنى ئەشۆم دەستى پىاوى بەدەنەك
* * *

ديارە ئەى دل ئە رېگەى دور نیتە باك
لەتارى گۆز لەناگرى سور نیتە باك
نازانى كەچى پۇژنىكت لەپیشە...
ئەبیتە لانەى مارو مور نیتە باك
* * *

لەتۆ جىابم ئەى شۆخى نازەنىم
رۆژم شەوہ، شەو دۆزەخە بۆ ژىنم
خونچەى لىوت ئەگەر بۆم پىشكوى
ھەمو رۆژى من بە نەورۆژ ئەيىنم
* * *

نەمام ناشت بە ھىوايەك بەبەر بى
بە من چى دەستى ژۆردارى لەسەر بى
بايەك ھەلکا دەريىنى لە بىنخا
بى سودە ھەمو بەرى گەوهر بى
* * *

ھەردو چاوم بە نازارىكى دىشىنت
دور لە گيانت وەختە گيانم بكىشىنت
بىستومە كە گرتوتە يارى تازە!
وەرە چاوم دەرىنە با نەبى لىت
* * *

يەكى دەردو يەكى دەرمانى ئەوى
يەكى وەسل و يەكى ھىجرانى ئەوى
من ئەمانەم بە جۆرى لاپەسەندە
گيانى لاوازی من كاميانى ئەوى؟
* * *

وینە شاخى كە بوركانى لىرابى
يان تەلارى تەواو وىزان كرابى
لە دەشتى پىريا ناوایە حاتم
نەما جوانىم خوا مردن دەبابى
* * *

سكالای نیش و نازارم ھەتاكەى
پەرىشانى رۆژگارم ھەتاكەى
بەبارىكى بخە بارى گرانم...
بابەس بى نىتر ھاوارم ھەتاكەى
* * *

ئەگەر خاوەن نكین بى دواى ھىچە
شاھى سەرلەخت نشین بى دواى ھىچە
حوكمرانى لەسەر تەختى (سلىمان)
جىگەت دو توى زەمین بى دواى ھىچە
* * *

بەيادى تۆيە خۆشحالم لەژىنا
تۆ دوربى كافەر بەحالم لەژىنا
بى فریام بۆ خاترى خاترداران
بەچنگى خەم گەروم والەگوشىنا
* * *

خۆشەويستى دلو گيانم تۆى تۆ
لەعەشقى تۆ بەشم شىنە لەگەل پۆ
شەوى تارىك لەتاو دەردى جىايت
خەم و نیش و نازارم لى ئەبى كۆ
* * *

خولياى عىشقت وا لە ناو مۇخى سەرما
گپرى جوانىت والە ناخى جگەرما
بتى من كەعبەى من قىبلەى من
ھەر تەنيا تۆى لەبەريىنى نەزەرما
* * *

لەكاتى خۆى نەگەيى يە دەردم دەرمان
لەمردن بەرگرى ناكرى بەگرىان
باخى ژىنم پىروكاوہ لقوپوى
نىتر بەسە مەدە تىر لەجگەرمان
* * *

ھەژارىكم ناوارە لەدەشت و دەر
من مۆمىكم شەوقم ھەيە پوھو سەر
بەكەلكى دنياو قىامەت نەھاتم
دەرەختىكم نىمە سايەو بى سەمەر
* * *

ۋەرەتاھەم باشانازی بکەم پیت
ۋەرە جوانی گولان بنیرە ژییڭ پیت
ۋەرە بادەستم رەنگین بی لەکارا
ۋەرە بەهرە ی هەلبەستم ۋەرگرم لیت
* * *

من که دوردو خەمە بوته خەلاتم
لە شیناویما ئاۋارە ی ولاتم...!
نەبو رۆژی که بییتە ژور سەری من
هەتا ماوم بەجی بیینی ئاۋاتم
* * *

فەلەك چەوت و چەوئیل و ئاتەواۋە
بەئاخ و ئۆف و هاوار گوئی نەداۋە
هەمیشە کاروکرداری ۋەهایە
بنچینەكە ی بەم جۆرە داڕژاۋە
* * *

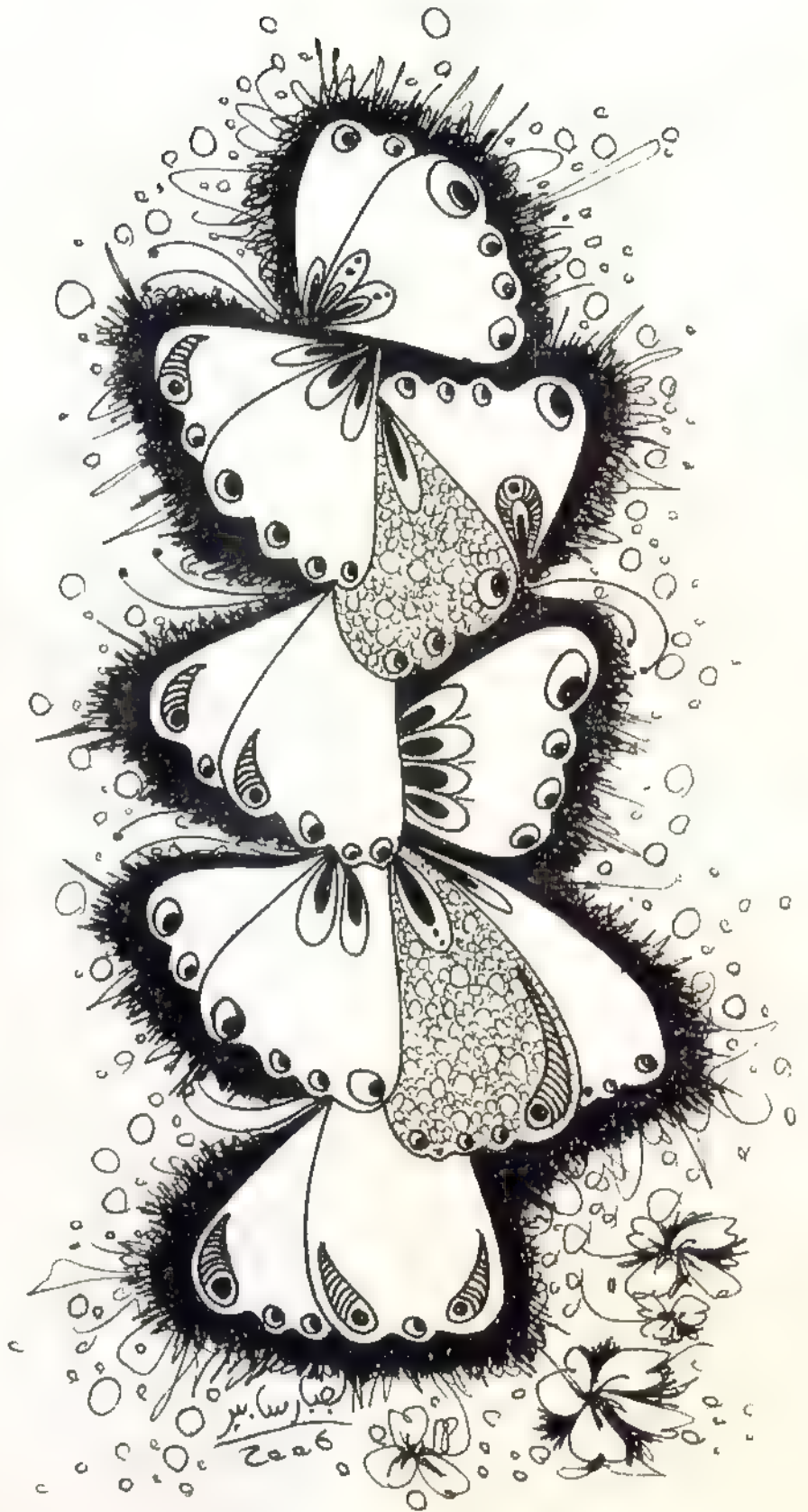
بەبی تۆ لیم حەرام بی لالەو و گول
گویناگرم بۆ دەنگی سازگاری بولبول
نەگەر بی تۆ دابنیشم لەناو باخ
ژیلەمۆ بی تی بلیشم هەتا مل
* * *

راخەرت گولە سیبەرت سومبول
بالات ریکو جوان بە ئارەزوی دل
لەتاوی ئالی گولی پومەتت
سەرۆت نییە بەوینە ی بولبول
* * *

تۆ بە جوانی ۋەك گولی یاسەمینی
ناوی چاۋو گری گریانم ئەبیینی
لەوە ترساوم هەناسەم بدا لیت
ناسكەگیانت بییتە ئاۋ لەتینی
* * *

تۆ زاناو حەكیمی من بکە چار
شەو رۆژ نییە ئارام بەنازار
دەمی ئەلیم كەرۆژ بۆ ئاۋا نابی
دەمی ئەلیم بۆوا درێژە شەوگەر
* * *

فەلەك گریان و هاوارم هەتاكە ی
جییات كردم لە دلدەرم هەتاكە ی
هیناتم و تەختی نەردت نیشاندەم
شەش و پنیج بی مۆری زارم هەتاكە ی
* * *

بېنىم كە لالە لەشويىنى رواۋە...
دېك لە چوارلا دەۋرى لىنداۋە
بلى: باخۋان غوزدى چى دىنى
نەمامت درەنگ بەرى ھىناۋە
* * *

من ئاۋارەى بىبابانم شەۋو رۆژ
فرمىسك دى لەچاۋانم شەۋو رۆژ
نىيە دۆستى رىگارىم كا لە ئازار
بزانى بۇ پەرىشانم شەۋو رۆژ
* * *

ۋەرە بولبول دەردى دلت بلى پىم
ۋەرە سۆزى بەيانت ۋەرگەر لىم
بۇ جوانى گولە چەند رۆژى ئەنالى
من بۇ جوانى دلارام بۆتەۋە سويم
* * *

ھەمە دلى، پەرىشان و دىۋانە
لەبەد ئاۋىم نىمە ئاۋو نىشانە
ھىوام رۆژىكە ئاۋاتم بىتە دى
بەدەست بىگرم داۋىنى ئەۋ جوانە
* * *

چۈنە ئەمرۇ ئاۋا خوشحالى ئەى دل
دەماخ بەرزى شارى خەيالى ئەى دل
گۆشە گىرىبە، رو لە قايسى خوداكە؟
كە ئەم ساقە لەخەم بەتالى ئەى دل
* * *

لالە چىنم لالە رواۋە لەناۋ دل
پاراۋى فرمىسكى چاۋە لە ناۋ دل
نەئەبىستەم نەئەبىنم ھەرايەك
تۆى گولم بەرھەم ھىناۋە لەناۋ دل
* * *

بىم دويىنە ھەتا يارى بكا دل
ھەتاكەى گرىۋە زارى بكا دل
بەھات وچۇ پەياناكەى ۋەكو من
سەراپا پىشكەشى يارى بكا دل
* * *

خۇشەۋىستەم ۋەرە چاۋم لەرپىتە
گلىنەى چاۋەكانم خاكى رپتە
لەۋە ترساۋم لە خوشيا نەزانم
بىزانگى تىژ ھەل بچەقى بەپىتە
* * *

تۆ ناپرسى لەحالى دل براۋت
بەھارى جوانى خۇى نايە پىناۋت
ماۋەيەكە كە تۆيادى من ناكەى
نازانم چۆن لەزىن ماۋم لەتاۋت
* * *

خۇشە شاخ و دەرو دەشت و بىبابان
خۇشە شادىين ھەمو لايەك شادمان
تاۋى سەيران تاۋى شايبى تاۋى دەشت
ئابەم جۆرە خۇشە درىژى ژيان
* * *

ھەمو كاتى من شانازى ئەكەم پىت
سەرم ناۋى ئەگەر نەخشى لەژىر پىت
لەناخى دل سوپاسگوزارى ئەۋەم
لەپىگەۋپان بەدل سالاۋ ئەكا لىت
* * *

لەكاتىكا كەرىگەى راست نەبىنم
خويندەۋار نىم ھەتا ويردى بخوينم
ۋىنەى شىتان روئەكەمە بىبابان
بەيادى تۆۋە ئاسك ئەدوينم
* * *

دەم و لىۋت شىرىنە ۋىنەى شەكراۋ
منىش گيان ئاگرىنم دىدە پىراۋ
لەۋە بترسە ھەناسەم بدا لىت
ئاھى گەرمم شالاۋ بىنى لە ناكوا
* * *

لەجوانى تۆ پواۋە گول لە گولزار
بالاى رىكت تازە بەرھەم ئەدا ديار
لەتاۋى رومەتى ۋىنە گولتى تۆ
بولبول ناسا، ئەتالىنم ئەكەم زار
* * *

حالى دەردى منى ھەمبار بپرسە
نالەى شەۋى گيانى بىمار بپرسە
ھەمو دىن و ئەحوالم ئەپرسن
دلو گيانم دەتۇش يەكجار بپرسە
* * *

ھەمە دلى سەر لىشىۋاۋ، پەرىشان
لەبەد ئاۋىم ئەناۋم ما نە نىشان
ئالەم كاتە خۆزگە رۆژى ببوايە
دەستى لەرزەم بگەيشتاۋە بەدامان
* * *

لەداخى تۆ سەراپاشىن ئەپوشم
خەم و داخت ۋەكو بادە ئەنۇشم
لەباۋەشت بىگرم ۋەك رۆژ لەناسۇ
تانەفخى سور لەخۇشيا بىپھۇشم
* * *

ئەگەر بلىم ئەگەر نەلىم خوايە
خۇت ئەزانى كە پىۋىستەم داۋايە
گەر بە نويژە بۇچى بەشم براۋە
گەر بىبەشم روبكەم بۇچى لايە
* * *

ۋەرە جارى دەمىكە چاۋەرۋانم
نەيەى تارىكو پىژانە ژيانم
ۋەرە دەردى كەتۇ ئاتە دلى من
توخوا چارىك بەمانم يا نەمانم
* * *

تاتاي پەرچەم بۆتە تالى كەمانم
بەزەيىت بى بەحالى پەرىشانم
تۆ لەگەل من نىتە مەيلى دلدارى
بۇ ناتىبىنم تابەخەۋى شەۋانم
* * *

بەنازدارى دلو پەيمانم داۋە
دلى بردوم و جەرگم بۇى براۋە
خوا سازى بكا ئەۋ مىرە جوانە
چاۋەرىنم زوتىر بى لەپىگاۋە
* * *

لەۋ بگرەۋ بەردە گومانم ھەيە
بارىكى قورس و گرانم ھەيە
گەر(لاتقنطوا) نەگاتە فرىام
من بەقەد كىۋى تاۋانم ھەيە
* * *

لەجەۋرى زەمان من دادم ھەيە
ھەزاران نالەۋ فرىادم ھەيە
دل كەۋتۆتە سەر خەرمانى دىك
لەكۆى ھەناسەى ئازادم ھەيە
* * *

من دەربەدەرۋ بى جىگەۋ بانم
من مەينەت كىشتم زۆر سەختە گيانم
من بومە تۆپە دىكى بىبابان
بەكرزە بايەك شويىنم نازانم
* * *

پوويكەمە سەھرا ويئەت ئەيىم	بەنەزانى گرتىم كۆيزە ريگايى	بەناھم گومەزى (خەزرا) ئەسوتى
بىچمە ئاۋ دەريا شىۋەت ئەيىم	چە ريگايە نازانم بۇچە لايى	فەلەك يەكسەر لەسەرتاپا ئەسوتى
روو لەھەر كۆي كەم، چۆل و يىبابان	بەلۇم وت دەبا برۆين دۈبەدو	بىسوتىنم ياخۇ ئىشىم ئەسازى
شىۋەي بىۋىنەۋ ھاۋتا ئەيىم	بەلۇم ئەي دل نازانم ھىچ پەنايى	چىيە پىريار ئەسازى يان ئەسوتى
*	*	*
من نازانم لەپازى دل چە بىژم	ھەمە دللى ۋەك مەلى بال شكاۋە	ۋەرە تاۋى لەدورىت وا ئەسوتىم
خەم و زوخاۋى ئاۋدلم برىژم	لەسەر لىۋى كەشتىي دەريا ويستاۋە	موزەي چاوت ھەمو ۋەك تىر ئەدا لىم
بلىم چى من رەنگى زەردم ديارە	ئەلەين (تاھر) دەنگى سازت بۇ نايە	تۆ ويئەي گول منى بولبول ئەكەم زار
بائەم پارونيازە ھەر بىژم	دەنگى چۆن بى دەمارى دل پساۋە	لەتاۋى تۆ بەجارى بۆتەۋە سويم
*	*	*
دلىسوتائوان ۋەرن نەخشى بىكىشىن	زەمانە روت و غورىانى كردوم	ھەمو دنيا تەرم و گەردە بلىم چى
قسەي ئاۋى ھەمو بەداخ و ئىشىن	دوژمن بەژين و ژيانى كردوم	ۋەكو من دليان پردەردە بلىم چى
تەرازوم ھىتاۋە بۆكىشى خەممان	خەنجەرى بىن سىنەم ھەلدېن	سومبول روا لە داۋىنى ئەلۋەندا
خەمى سوک و گران يەككە ئەكىشىن	ئەيىن عىشق ويژانى كردوم	لەبەختى من پرەنگيان زەردە بلىم چى
*	*	*
دەريايى من لە جىگەي تەنگ ھاتەدەر	پىرى كاريكى كرد بايىم نەماۋە	دەس بەبادە بەچاۋ سەيرى گولانكەم
تەكە تەكە پىت بەپىتەم دايە بەر	لە گياندا ھىزىر توانايىم نەماۋە	تەماشاي سەۋزەۋ ئاۋى رەۋانكەم
لەھەر ئەلفى ھەزار بالا دروست بو	ئەلەين (تاھر) ۋەرە سەيرى جوانان	دوس جامى پىۋىش شادىم تاۋى
بالاي ئەلفم لەئاۋ بىتان ھاتە سەر	بەمن چى تازە بىنايىم نەماۋە	بەسەرخۆش سەيرى لالەي جوان كەم
*	*	*
بەشم ۋابى لەعالەم دەريەدەر بىم	ھەردو چاۋم خوينى تىزاۋە بۆ تۆ	لەئاۋ دلىما ھەروا ماۋە خەمى تۆ
دورتر لەچىن و ماچىن دل كەدەر بىم	عەقل و ھۆشم ئاۋە بەلاۋە بۆ تۆ	ئەنالىم لەجەۋرو سەمى تۆ
لەدلىدارم بگات چارچار سلاۋى	ئەگەر (لەيلاي) پىرسە ھالى (مەجنون)	مەگەر بولبول رەفيقم بى لەگولزار
دورى و دۆستىيى من باھەر دەريەدەربىم	تەماشاكە ۋا بەسەھراۋە بۆ تۆ	سكالاكەين لەتاۋ مەيلى كەمى تۆ
*	*	*
لە خۇشەۋىستىيى دل نىگەرەنم	ھەردو چاۋم دەرىن تۆم ئەۋى تۆ	عەزىزان من بەدو دەرد پەرىشانم
من بەتۆ ناگەم تامابى ژيانم	بەناگر بىسوتىن تۆم ئەۋى تۆ	يەكى پىرى يەكى ئاھى شەۋانم
داخ زالە لەسەر ۋەفا لەئاۋ دل	بىچمە ئاۋ باخ تەماشاي گولان كەم	ئاۋاتى من ھەمو بىيىنى تۆيە
لەناتەۋاۋى و جەۋرى زەمانم	گول ھەزار بىۋىن تۆم ئەۋى تۆ	سەيرى جوانىت بىكەم دەرچى گيانم
*	*	*
خەمى خەمخۆرم خوراكى دل خەم	من تەنياۋ بىخالم چۆن نەنالم	ئەستىزەي ئاسمان ئەكەم ژمارە
خەم دلىسۆزە لەلام ئابى كەم	مەلى بىپەرۋ بالم چۆن ئەنالم	لەيادىتەم ھەرگىز نىمە مدارە
خەمە نايەلى تەنيا دانىشىم	ئەلەين بۆچى ئەۋەندە گەرمە ئالەت	يادت ئەكەم كەتەنياي لەشەۋدا
خەم لام بەريزە بەقەد چاۋەكەم	جوانىت ۋا لەخەيالم چۆن ئەنالم	دېتە خوارى فرمىسكەم ۋەك فۋارە
*	*	*
دولبەرم دورە ھالى نازانم	من لەجەۋرى يەكى دلپەر لەئىشىم	خەمى دنيا بەجارى بۆتە بارم
پەيامى نايە ئارام بى گيانم	ۋەكو لالە بەدل داخى ئەنۆشم	بارم سەنگىنەۋ رەنگىنە قەتارم
خودايە مەرگ مۆلەتەم بدا	سەبەي رۆژ نامەخوين نامە ئەيىن	بۆچى ئابىستىن دادى من ھەزار داد
پىي شاد بىمەۋە زۆر پەرىشانم	لەكردارم شەرمەزاري ئەكىشىم	بارم قورسەۋ بىبارە رۆژگارم
*	*	*

بېدىن بىم گەر ئىتر لاله بچىنم	فەلەك بۇچى مىنت ھىنايە بەرھەم	چەند خەمگىن و پەرىشان و يىزارم
بى دىن بىم گەر ئىتر ئاوى بۇ بىنم	رەنگم زەردى بى جلى ئىلى لەبەرگەم	مەلىكى بال شكاوو برىندارم
داخى لاله گەلىك زۆرە لەدلىما	ئەگەر يەخشىندەى گيانم (بىكىشە)	لۆمەم ئەكەن كەسانى بى خەبەر لىم
بېدىن بىم گەر ئىتر ئاوى بەيىنم	رزگارم كە لەدەس جەورو سزاوخەم	كەبۇ تۆيە بى رەنگ و بى قەرارم
*	*	*
خەمى زۆر و لەدلىما بى ژمارە	لەدلىادا نەبو كەس وەكو من	دلىم تەنگە دلىم تەنگە دلىم تەنگ
تەنى ئاھم بەجەواوە ديارە	لەدەرياي دىن مەلەوان بى ھەتابن	لەدلى تەنگىم دنيا بۆتە كۆپى تەنگ
بەيانيان زو بەيەك كىلەى ھەناسە	بى باوەرەن، باوەر ناكەن بەجالم	لەشەرمى دوى جوانت پونەپۇشم
ئەسوتىنم ئەوانەى نالە بارە	من تا واپم من ئاوا بىم مى وىن	لەروى تۇدا نازانم چۆن بىكەم دەنگ
*	*	*
خۇشەويىستم بى تۇزارو جەزىنم	لەبى مەيلى تۇ من ئەنالىنم	خەم زۆرە خەمى من بى ژمارە
جگەر سەد پارە ديدە گرىنم	دەرون ھەلقراچا چاوپر لەخوئىنم	دلى وىلم زامدارو بى قەرارە
ئەودەستەى لەسەر گەردنى تۇ بون	ھەزار بەلىنت پىدام نەھاتى	ئومىدىم دەست و بازوى نازى تۆيە
خستومە ژىر سەر وىنەى سەرىنم	ھەى پەيمان من بى بەلىنم!	ئەگەر بىنى بىكۆزى خىرت ھەزارە
*	*	*
ئابىستى دەنگى نالە خالى من	وەرە بىيىنە ساردى ھەناسەم	من ئەو كەسەم كە ئاويان نا قەلەندەر
لەحالى دلو ژىنى تالى من	وەرە بىيىنە زەھرى ئاوا كاسەم	پەرىشانم پەرىشان لەھەمو سەر
دلىسوتوان بىن ھەمو يەك گرىن	مەيم خوئىنى دل نالەم كۆيندە	كەرۆژ بۇوە لەدەس دنيا ئەدەم خول
ئىوہ ئەزانن چۆنە خالى من	وەرە بىيە گرىان و تاسەم	كەشەو داھات بەردى ئەنیمە ژىر سەر
*	*	*
ھاوار لەدەس دل بۇمنى ئاوى	ئەى دل بىباك لەفەرمانى بلىم چى	گيانم پرمەينەت و دەردە خوايە
بۇچى ناسرەوى ئاسودە تاوى	ملىكەچى نەفس و شەيتانى بلىم چى	دلىم پرىش و رەنگم زەردە خوايە
چىبىكەم لەو دلىم وەك مەلى كىوى	خۇشەويىست بوى جىگەى رىزى ھەمو كەس	لەتاوى بىكەسى و مەيلى ولائم
ھەرساتە مى والەئاو داوى	كەتۇ رىزى خوت نازانى بلىم چى	ھەناسەى دور بىم سەردە خوايە
*	*	*
لەتۇ دورىم ەزىم تالە ژىنم	تەمەنى لالەزاران ھەفتەيەكە	وەرە ئەى جوان باسەيركەم جوانىت
بېدىن بىم گەر بىتە لىو پىكەنىم	خۇش تازە بەھاران ھەفتەيەكە	لەئاو جوانان ھەلبۇاردەى دلانىت
لەسەر وەئاو پەيمانى خۇم گيانە	ھەلىكە خۇشەويىستت دەسكەوى تۇ	چاوم لىتېبى ھەموكاتى ژيانم
بۇ يەكى تر من ئاگۆرم ئەويىم	گەيشتنمان بەياران ھەفتەيەكە	خۇشەويىستى بۇ من ھىزو پەوانىت
*	*	*
وەرەن جەرگ پراوان با بنالين	من بازىكم سىپى و ھەمە دانى	ئەگەر دەستم ئەگەيشتە تۇ خوايە
پەروانەى بال سوتوان با بنالين	ئارام ئەگرم لەشويىكى نىھانى	لىم ئەپرسىت كە ئەم ژىنە بۇ وايە
لەدلىارى گولى رەغنا بنالين	بەبال ئەفۇم لەم شاخەوہ بۇ ئەو شاخ	يەكى مەستە لەگەل يارى بەشادى
لەدەستى يارى بىپەروا با بنالين	بەچىنگى خۇم ئەكەم نىچىرەوانى	يەكى برسى بۇنانى موبتەلايە
*	*	*
ئەودەندە مەستم نازانم سەر ھەتا پىم	سەرم سەوداسەرى گىسوى تۆيە	بەبۇنى خۇشى تۇ گىراوم ئەى گول
ھەتا دولبەرەكەم نازانى من كىم	دلىم موبتەلاى مانگى روى تۆيە	بۆرەنگى جوانى تۇ شىواوم ئەى گول
دلارامى كەدل ئارام بگرى لاي	چاوم ئەبىرە مانگ لەيەك و دو	وینەى بولبول لە عىشقت بى قەرارم
لەخوام ئاوى ساقى و كەوسەر بدا پىم	چۆنكە لەشيوہى دولبىروى تۆيە	بۆتۇى(لەيل)م قەيسى دامام ئەى گول
*	*	*

خوایه گەردنى گەردون بىيى ورد
كەڭلەي ئەم عالەمەي پاكى وىكرىد
كەسى ئەيوت يەككى وازىندو بۆۈ
هەمو ئەلەن ئەوا ئەمرۇش يەككى مرد
* * *

كە شەوداھات بەداخ گيانم ئەسوتى
دلو جەرگ و مۇخ و ئىسقانم ئەسوتى
لەعەشقى چاۋ خومارو سەۋزە رەنگى
دەخىلتانم وا ئيمانم ئەسوتى
* * *

دلم زارو حەزىن چۇن ئەنالم
دەروم ئاگرىنە چۇن ئەنالم
ئەلەن بۇچى ئەۋەندە گەرمە ئالەت
مەرگ ئيمان بەقىنە چۇن ئەنالم
* * *

خۇتۇ ئەتخويندەۋە زانن تەۋاۋى
لەگۇشەي ئەم وئرانەيە خزاۋى
كەنەتزانى چۇنە سودو ژيانن
ئاگەيتە پۇلى ياران و جىماۋى
* * *

خەمى خوينخۇر گيانى كىردم بەلانە
خودايە روم لەتۆيە تۆى توانا
براىان بابزانن قەدرى يەكتر
ئىمە شوشەين مەرگ بەردى شكانە
* * *

خوای گەۋرە دادو بىداد لەدەس دل
كەوا يەككەم مەن ئەبوم شاد لەدەس دل
بەيانن زو رولەخوا داد ئەخوينن
مەن هەمو كات دادوبىداد لەدەس دل
* * *

ۋەرن كۆپى بگىپن دل سوتوان
لەجەۋرى يار بىرژىن خوين لەچاۋان
لەگولزار بولبول شەيدا بىچىن
لەبى مەيلى گوللى بابىتە ناۋان
* * *

تەكەل سوتە دلانم چۇن ئەنالم
هەژارو بى سامانم چۇن ئەنالم
روبەروى گول بولبول دايم ئەنالى
مەن كە دور لە گولانم چۇن ئەنالم
* * *

هەلەلى ناۋ كۇسارانم تۆى تۆ
گولەلى نەۋبەھارانم تۆى تۆ
هەلەلى يا گولەلە چەند رۆژىكە
ئومىدى رۆژگارنم تۆى تۆ
* * *

پەژارە بويىتە ھاۋپىيى دلى مەن
پەژارە بويىتە رىۋ جىيى دلى مەن
پەژارە نايەلى تەنيا بىنىشم
پەژارە بويىتە خانە خويى دلى مەن
* * *

لەدەس چاۋو لەتاۋ دل دادو ھاۋار
كەچاۋم چىبىنى دلنەكا زار
دروست ئەكەم ئەشتەرى نوكى پۇلا
ئەيدەم لەچاۋ بادلم بىبى رزگار
* * *

ھەمە دلى كىريارى خۇشەۋىستى
لەلەي گەرمە بازارى خۇشەۋىستى
كراسىكەم بەبالى دل برىۋە
لەسەر تۆپى ئازارى خۇشەۋىستى
* * *

شەۋى تارىك گورگ چۇن مەپ ئەكاكىش
پرچى پىچت بىنى سەرشان ۋەرەپىش
لەگەنجى دو لىۋت ماچى بدە مەن
ۋابزانە ئانى بو دات بە دەرويش
* * *

بى زمانم وشتى ئاسا دىك خۇر
گىزگىيە خۇراك ۋ بارەكەم زۇر
لەگەل ئەۋخەرچە سوكەۋ بارە قورسە
سەرى بەرزم لەروى خاۋەن ئەكەم شۇر
* * *

بەداۋى دولبەرى دل موبتەلايە
كەدورۇ نىكى ھەردى بەلايە
بەبى دلشكاۋى ئەمدى شتى لىيى
بۇ دلى مەن ۋەك دەشتى كەربەلايە
* * *

زۇردارە دل خودايە دل بەلايە
كەچاۋ تاۋان ئەكا ۋدل موبتەلايە
ئەگەر چاۋم نەبىنى چاۋى جوانان
دل نازانى جوان ۋا لە چ لاىە
* * *

خۇشەۋىستان ئىستە جۇشى بەھارە
چىمەن سەۋزە گول ۋ لالە ديارە
ھەل دەسخە ئالەم كاتە دەخىلە
گوى ئەدەيتە ئەم دنيايە بىبارە
* * *

نورى چاۋم ھىزى گيانم تۆى تۆ
ۋەرە سەردارو سولتانم تۆى تۆ
خوت ئەزانى مەن بەبى تۆ ئەزانم
ۋەرە پارىزى ئيمانم تۆى تۆ...
* * *

لەناۋ مەستانا مەست بىم روم لەتۆيە
لەدىرا بىپەرستىم روم لەتۆيە
ئەگەر ھىند ۋ كافرىم يا مسولمان
لەھەر جۆرە مەبەست بىم پوم لەتۆيە
* * *

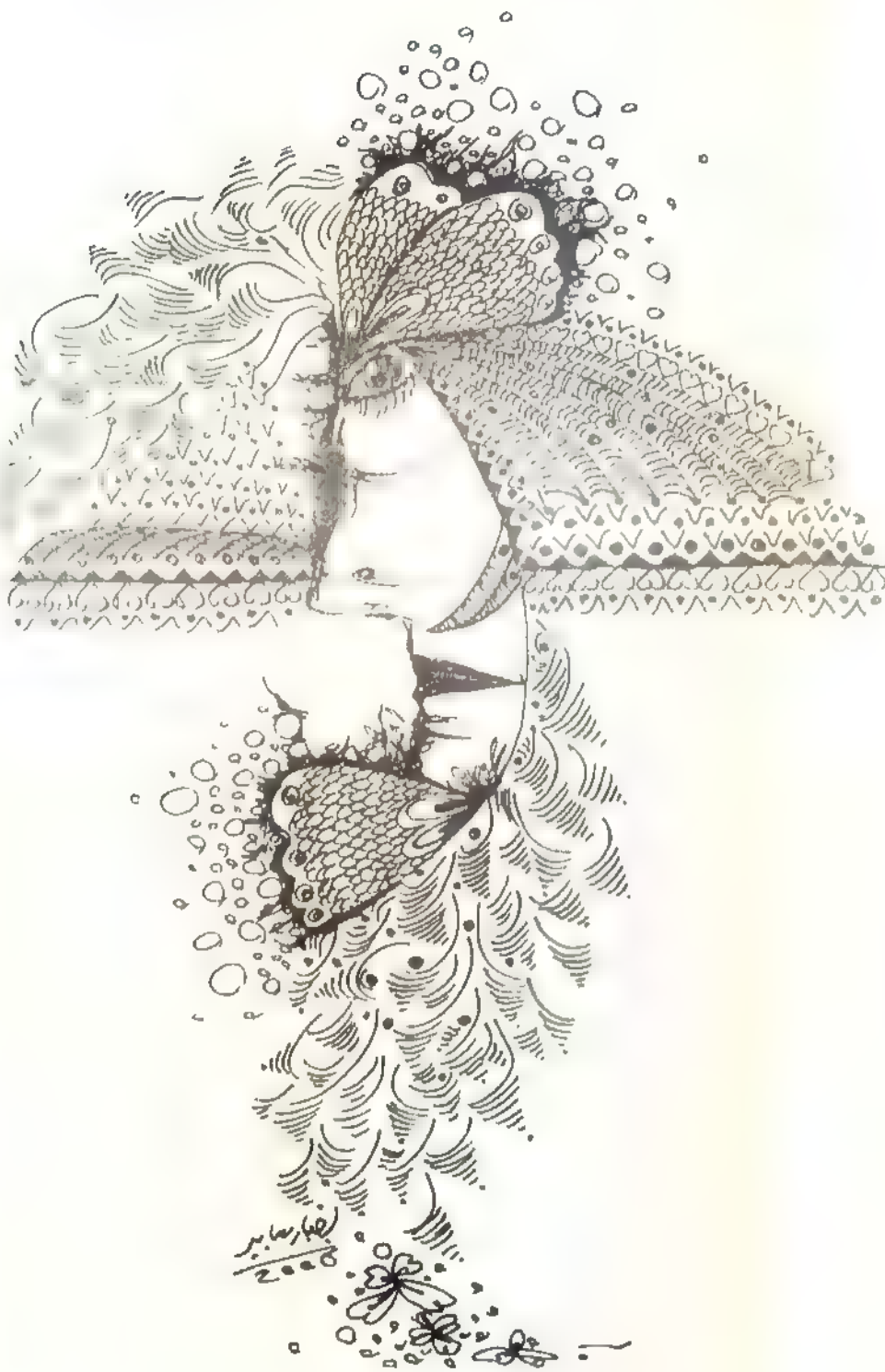
بەۋىنەي مۆم فرمىسكەم ئاگرىنە
دل ئەسوتى ۋەرە ناۋى بىبىنە
بەرۇز گەرمە بەشەۋانىش ئەسوتىم
شەۋ وروژم بەبى تۆگەر مژىنە
* * *

تۆ كەبالا نەمام ۋ نەۋجوانى
تۆ كە خونچەي كراۋەي دەم بەيانى
تۆ كە پەخشانى سەرشانە دو زولفت
بەمەن ئەللى كە بۇچى پەرىشانى
* * *

لەناھى مەن گەردون ژىرو زەبەر بى
خواردن ۋ خواردنەۋەم خوينى جگەر بى
تۆ پىشكۆي خەم نەچراۋە بەدلتا
لەكۆي... ئاگات لەمنى دەربەدەر بى
* * *

دلم زارە دلم زارە پىر ئازار
حەكىم دىنن كەۋا دەردم بىكا چار
حەكىم بىنى بىرىندارى ئەۋىنم
دەرمانى كىرد بىرئانم بەناچار
* * *

خۇتۇ فەرموت كەمەن كەشتىۋانم
منى گىزداۋە ناۋى دىدەكانم
ئەترسم تۆش لەگىزداۋە نوقەبى
نەمكەي رزگار كۆتايى بى ژيانم
* * *

ئەۋەندە مەستىم ناينىم دەست وپىنى خۇم
چاۋەكانت كەمى گەشتىر بىكە بۇم
خۇشەۋىستىم لەدل ئارام براۋە
بۇ قوربانى بە قوربانى سەرى تۇم
* * *

شەۋ ھەتا رۇژ رۇژ ھەتا شەۋ ئەكەم زار
پەرىشانىم پەرىشانى بەيەكجار
تاۋى ۋەك شىرى ئاۋ زىنجىرە نىركەم
تاۋى ۋەك پىلنگى بەتەر بىرىندار
* * *

گەرھى مەن بى سەرانسەر گەنجى دىنيا
لەژىر دەستى مەن بى مۈلكى عوقبا
بىت و جارى روبەروم چاۋ ھەل نىسى
ھەموى يەكسەر نەبەخشم مەن لەرىنى خوا

زۇرم فرمىسك لەدورى تۇ سىرپوۋە
رەنگى سورى لەروخسارم بىرپوۋە
تۇزى خاۋەن ۋەقا بە ئەى فرىشند
بۇ تۇيە زەنگى بەدناۋىم زراۋە
* * *

زۇرم ئالاند لە ئازارو لە ئىشا
گەلىك جەھام بەغىشقى تۇۋە كىشا
چۇكم دادا بەرەۋ روى قاپى مالتان
بى مروەت بوى سەرىكت لىم نەكىشا
* * *

پىرىشكى روت بەۋىنەى خۇر بەتىنە
تىرى غەمزەى چاۋەكانت بەقىنە
خالى گۇنات ۋەھا بەختى سوتاندوم
ۋەرە سەيركە زوخالى بېيىنە
* * *

دلم وىنەى بولبول ھۇگر بە گول بو
غىشقى باخ و درەخت و بەرزى چل بو
خوینى سورە گولنى دارى نەرخەوان
منىش گولنى درەختم خوینى دل بو
* * *

يادى تۇيە ھەمو كاتى لەيام
لەژيانم بەيامدى تۇۋە شادم
شەنى يادى تۇ نەبوايە لە دلدا
پىروكابو گەلەى دارى مورادم
* * *

فەلەك تۆ ئەدەدى ئازارم لەبەرچى
ئەگەر گۆلنەت بويىتە خارم لەبەرچى
شانم چەما، لەزىر بارى مەينەتا
تۆش خەمت كرده سەر بارم لەبەرچى
* * *

لە دەرياي خەما دل بۆتە ماسى
دەيت و ئەچى بى ئارام بە كەساسى
لەدو چاوم دەيتە خواری تەكەى خوین
تۆ بوى مايىل بە گۆلزاری نەناسى
* * *

خۆش و شادىم بەجاری لانەماو
وەفادارى لە ناستى من براو
بەپى تەى ئەكەم لىرەو وە تاكو(شیراز)
دەلسۆزىكم نىيە روى بکەم بەلاو
* * *

هەمە دلئى ناسكە چەشنى شوشە
ناهى ساردو گريانم بۆتە پيشە
ئەزانن بۆ تەكەى خوین دى لەچاوم
من ئەو دارەم لەخوینا كەردم ريشە
* * *

پيشەى رۆژ ئالينە وى قەرارى
شەويش نانوم لە تاو گريان وزارى
دەلسۆزىكم نىيە بچيتە لای يار
بلى: دل رەق وایە شەرتى دلدارى
* * *

پەرشنگى جوان لە ئاسمانى خودايى
لەتاوى تۆ گرتە رینگەى گەدايى
يەكەمجار ھاتيتە پيشى بەنەرمى
بى بەلین بوى عەزىزم لەدوايى
* * *

بەشى ھىچ كەس نەبى دەردى دلئى من
مالى بى دین بابيتە كاوى من
نەكەس پرسى لە ئازارو لەنيشم
نەتۆش جارى ھاتىە لام گولئى من
* * *

كاتى مردن لای سەرم دلەبەرم بى
پىكەنىنى بەياسىنى سەرم بى
پادشاه نەبەخشم مولكى شیراز
لەگيان كيشان بەدەستى ئاودەرم بى
* * *

بى سودە گەر بەسامانت بنازى
لەگەل گەنج و زىپو زىوا بسازى
ببيتە خاوەنى تاجى كەيخوسرو
دى ئەو رۆژو گۆر بترازى
* * *

گيانى شیرين كوشتمى دەردى جيايى
لەدو دیدە نەماوە رۆشنايى
ئاوارو دەردەدارو بى قەرارم
لەگەل مەينەت گرتومە ئاشنايى
* * *

دەردم كەم بو واخەميش بويە سەريار
ئازارو نيشت بە ھاوار ناكرى چار
خوداي گەورە روى ھاوارم لەتۆيە
تۆ ھەكىمى بۆ دلانى بريندار
* * *

سەودا سەرى كەسيك نيمە سامان
بريندارى شوخيكم نيمە دەرمان
دلئى بردوم دلەبەردى دەخيلە
كافريكە نيه دەربەست بەئيمان
* * *

خوداي گەورە خۆشەويستيم بەتین كە
دل و جەرگم تەواوى پەر برين كە
وابى ساتى دانەنيشم بەبى خەم
بەو جۆرە خۆشەويستيم لاشيرين كە
* * *

دەلسوتوان ھەيانە ئاھو ئالە
لەجىي فرميسك لە چاويان خوینى ئالە
دەلنەسوتاو، بى ناگايە لەسوتاو
نازانى نيشتى سوتوان چەند تالە
* * *

لەدايك بوم بەشیری خەم گۆش
خەم ھۆگرە ھەرگیز نامکا فەرماوش
بەو ئەزىم كەجار جارە خەمى تۆ
ئاگرى عيشقى لەناو دلم ئەكا خۆش
* * *

خولياى تۆيە عەزىزم وا لەسەرما
كەنەت بينم چاھ ھەلنايە لەشەرما
خا ئەيزانى لە بازاری عەشقدا
بەرگى خەمكەپۆشيو مە بەرما
* * *

من ئەو بازەم كەنەفەرم بى كۆتايى
ئەزىم تەنيا لەچۆل بى يان ئاوايى
ھەمو تيفى ئەسەرى تا ئەبى تيز
من تيفيكي سوپاوم لەخودايى
* * *

دلئى شىواو پەر لە خوینى جگەر بى
خۆلى رینگەت بەناوى چاوم تەپ بى
لەسەر پىتا دانەنيشم شەو و رۆژ
خا تۆبەكى ئەم رینگەيەى لەبەربى
* * *

ئەى نەفسى شوم لەدنیادا لەزەتخۆر
قەلەو كە لەش بۆ خۆراكى مارو مۆر
نەمزانيو بۆچى ھاتومە دنيا
كوا چاكەيەك لەدوايى روم بكا سور
* * *

خۆشە گيانت لەپى جاناھە دانان
لەجوانان جوانى و گيان بۆ جوانان
بەم جۆرە بگەپى رۆژو مانگ و سال
تەكاي دەرمان بۆتە پيشەى نەزانان
* * *

خۆشە كاتى كە دەستم سەر نەزانى
گەپى وەر بىياكە وشكو تەپ نەزانى
كەنيشت و كەعبەو بىتخانەو دیر
ھەمو خالى بكاو دلەبەر نەزانى
* * *

سەرو سامانى خۆم نايە پىناوت
پەر ئازارم پەريشانم لەتاوت
پەريشانان ھەمو رۆيىنە ژیر خاك
من لەسەر خاك نيوەگيانم، بەچاوت
* * *

گەيز ويزم كەبى دین وانەبى گەيز
جۆرى گەيزم خافەى شادىم بوە ليز
ئەو، كارى وەھا كرده دلو گيان
وەكو مۇمى بى پەروا دلوپ ريز
* * *

بۆ دلم ويئەى خەيالت لەمشەودا
يادى جوانى وردە خالت لەشەودا
بەزانگم كەند لەدەورى ھەردوچاوم
تاجوان سەيركە جەمالت لەشەودا
* * *

خۇشە شاخان خۇشە چيا خۇشە دەشت
خۇشە ھەمو بەدلىشادى بىكەين گەشت
دەمى سەيران دەمى شايى دەمى راو
ھەر ئەو كىيۈە كاتى زانى بوە دەشت
* * *

منى بىدەنگ منى دلتەنگ و رەنگ زەرد
شوشەى نەنگىم لەسەر دەستە رىگە بەرد
ئەلەن دور بىكە تۆ بەدناو و سوكى
دەلدارى راست توشى ئەبى ھەزار دەرد
* * *

بەخشىدەيە بەبى شوين و جىگايە
نەخشىكىشى ھەمو جوانى دىنيايە
ئاگادارى گياندارانە شەو روژ
بۇ روژ رەشان ئەو بەوينەى چرايە
* * *

فەلەك نازانى كە چەندە پەشيووم
بەتاو توپى عىشق قىچاۋە ليوم
ھەمو سورىكت رىشەم دەرنەھىنى
وەك گۆلەى بەن رو لە نىشيووم
* * *

خۇشەويستىم ھاوار بەرم بۆلەى كى
لەجەورى تۆ گۆشت و ئىسقان ئەسوتى
ترسى لەخوابكە: دلرەق، ھەتاكەى
بنالەنم بەوينەى ئەى دەنگم دى
* * *

ئاگادار نيت لەئەحوالى خراپم
بۆچى واسەرگەردان تەولەلام
ئەنالىنم لەدەستى تۆ بى مروت
وانەزانم مىندالىكى بىبابم
* * *

دەيم و ئەچم پەرىشان و خەفەتاك
شىۋاۋى تۆم، تۆش دلرەقىت نيتە باك
بۆچى ئابىستى فرىادو سكالام
منى بىكەس رەنگم زەردو سىنە چاك
* * *

لە پىش دەركاكەتان چەند ھاتم و چوم
وینەى پەروانەكەت چەند ھاتم و چوم
رىگەم دورە ھاتوم بۇ دىدەنى تۆ
منى دىوانەكەت چەند ھاتم و چوم
* * *

سى دەردى زۆر گرانم ئى بون بار
غەرىبى و ئەسىرى و خەمى يار
غەرىبى و ئەسىرى زۆر گرنگ نىن
خەمى يارم گرانە بۆم بىكەن چار
* * *

خوایە چەندە بىزارم لەدەس دل
شەو روژ نىيە قەرام لەدەس دل
زۆرم نالەند گەروى نالەنم تەنگبو
دەخىل چىيەكەم چىيە چارم لەدەس دل
* * *

ئاي بۇ ئەو كاتەى ئەچمە گۆپى تەنگ
دەم لەخاك چەقىو بەكۆلەو سەنگ
روم لەقىبەيە گيان لە بىبابان
لاشەم مارو مور لىنى گىر ئەكەن چىنگ
* * *

ئاي بۇ ئەو روژە ئەمىنە ناوگۆپ
سەنگو بەرد ئەنرىم لەژىر گلى زۆر
قاچم نالجولى لەدەس مار راکەم
نەدەستەم ھەيە پىنى دەرىكەم مور
* * *

بەرگى شىنم لەدەس دل كودە پۆشىن
بەشم شىنە سەراپا بەرگىشم شىن
ئەنالىنم لەدلرەقىت شەو روژ
جاريك نەتوت نالەوشىننت لەبەرچىن
* * *

خوایە پو لەكى كەم، يا لەكوى كەم
منى بىدەست ھاوار لەكى كەم
ھەمو مان روى سكالامان لەتۆيە
تۆ لەكوى بى ئەبى من پو لەوى كەم
* * *

خۆرى ئاسمان لەجوانى روت بەشەرمە
مانگى تازە لەروى ئەبرۆت بەشەرمە
لەشارابم لەشاخابم لەمەرلا
زوبانى من لەوەسقى تۆيە گەرمە
* * *

بى پىشتىوان و بىكەس رو لەكى كەين
بى ناشناو بىدەس رولەكى كەين
ھەمو بىپروين ئەوا ھاتىن بەرەپروت
تۆ بى رو بى بلى بەس رو لەكى كەين
* * *

دەلم لەتۆ بىزەى شادى نەدىوہ
لەئازار زىاتر نازادى نەدىوہ
ویرانەى دل بەھانتت ناوایە
خۇشەويستى و ابەربادى نەدىوہ
* * *

بەكۆمەل خۇشە سەيرانى دەرو دەشت
خۇشە ھەمو بەدلىشادى بىكەين گەشت
دەمى گرتن دەمى گەستىن، دەمى راو
لەزىيان با ھەمو دلەمان بىكەين چەشت
* * *

چەند خۇشە خۇشەويستىم ھاوشىننت
بەدلىشادى بلاۋىنم ئەوينت
بەشىۋەى عاشقانە جارىبەجارى
لەسەر ليوم بىنى ليوى شىرنىت
* * *

خۇزگە گول ھەرگىز لەباخ نەروايە
كەھات و پوا جوان نەبوايە
بى تۆ ھەرکەسى پىيەكەنيايە
بەخوينى جەرگى روى بشۆريايە
* * *

بەرامبەرم ئەبى گيان نىيە لەبەرما
خەيالى كەس ھەرگىز نىيە لەسەرما
بەگيانى خۇشەويستى ھەردو دىنام
لەسويى تۆيە كە (تاھر) دەربەدەرما
* * *

منم دەلدار دىۋانەو شەيدى تۆم
منم ناۋارە كەوا رىسۋاى تۆم
منم نازانم دل كەوتە چەلەيە...؟
منم گىرى پەرچەمى تاتاي تۆم
* * *

روم لەروى تۆيە ئەى مانى دە، وچوار
تۆ جوان ئەبىنى بالاي بەرزى يار
تۆ ئاگات نىيە لە ئاگرى ناۋدل
نازانى چۆنە حالى دەردە دار
* * *

ئەگەر شىرى ئەگەر بەورى ئەگەر گۆپ
سەرئەنجامت ئەبىتە پاروى گۆپ
كاتى خرايتە سەر سفرە لەگۆپا
دەورت ئەدەن لەمارو دويشك و مور
* * *

بەئەۋى چاۋ دەجەيخونى پەيدا كە
 ۋەرە (لېلى) تۆ مەجنونى پەيدا كە
 فەرەيدونى خۇشەۋىستت لە دەس چو
 ۋەرە لەنۇى فەرەيدونى پەيدا كە
 * * *
 مەنى بېمەى و بېبادە مەست
 لە دولبەر دورم بېھۇش و مەست
 لەئەۋ ئاگرەم مەست ئاكەم گەرى
 بەلام تېنى عېشق ئاۋدلى گەست
 * * *
 خۇشە كاتى نەسەرم بى نەسامان
 لەھەردو پى بئالى لىكى دامان
 بەشەۋو رۆژ ئارام بىكەم بەپېشە
 رۆژى ئەبى كەپوناك بى چرامان
 * * *
 ۋەرە ئەى دل بۇلاى يارى پېشيمان
 كارى مەكە لەدوايى بى پەشيمان
 ئەم دوو رۆژە دەبا قامى بېچىزىن
 لەزىر خاكا سېپىنى ئەكرى شيمان
 * * *
 دلە چۇنى، دلە چۇنى، دلە چۇن!!
 پەر لەخوئىنى، پەر لەخوئىنى، پەر لەخون
 لە عېشقى لەيلەكەى سەمىن عوزارت
 تۆ مەجنونى، تۆ مەجنونى تۆ مەجنون

* * *
 ۋەرە فرىام كەۋە تۆى دايم فرىادەرس
 بۇچى دەستىم رابگېشم بۇ ئاكەس
 بېەخشە پېم خاۋەن خاۋەن و بەخشندەى
 بۇ بەخشىنم چاۋەروانى تۆم و بەس
 * * *
 ئەۋكاتە دى دەستت گېر بى لەدامان
 لە كىردارى كىردوتە بى پەشيمان
 بەلام ئەۋكاتە ھاۋارت بېسودە
 لات نامېنى نەجۋانى و نەسامان
 * * *
 پەشيمان، پەشيمان پەشيمان
 ئەبېنم كارۋانى دى پەريشان
 ئەم جېھانە بۇ كەس ئابى ھەتا سەر
 ئەت تۆرىنى بارت ئەنئەتە سەريشان
 * * *
 مەن ئەۋ بازەم كە ئەفرم بېكۆتايى
 ئەزىم تەنبا لە چۆل و لە ئاۋايى
 ھەمو تېخى ئەسۋېرى تا ئەبى تېز
 مەن تېخىكى سوراۋم لە خودايى
 * * *
 لە پېۋەندەم ۋەكو (يوسف) لە زندان
 ئەنالىنم بەغەمناكى پەريشان

ئەگەر سەد باخەۋان باخيان بېەستەن
 بەسە بۇ مەن گول بارىنى دوو لىۋان
 * * *
 دەنگى ئالىنم ئابىستى گىيانە
 ئازانى جەرگە و دلم بريانە
 ۋەرن دل سوتەۋ باكۆرى بگرين
 قەدرى دل سوتەۋ لاي سوتەۋانە
 * * *
 دلدارى ھەلمەت بۇ ھەركەس بېنى
 تېن و بلىسەى داي ئەمرىنى
 كى پىزگارى بو لەدواى عەشق
 شىتى ئەكات و ئاۋى ئەزىنى
 * * *
 شەۋىكەم ئەدى دلم بى غەم بى
 خۇشەۋىستەكەم لەلا ھاۋدەم بى
 ھەزاران رەھمەت رزايە سەرغەم
 قەت بېۋا ئاكەم ساتى لېم كەم بى
 * * *
 سەرچاۋە: چۈرىنەكانى بابا قاتھىرى
 عورىان، ۋەرگىزىنى: پارى، چاپى
 دوۋەم-۱۹۷۹، بەغداد: چاپخانى بابل.

بابا تاهىرى ھەمدە دائى ناسراۋ بە غورىان

شىخ محمد خال

بەناۋى خۋاى گەورە

دەربارەى زىندەگانى ئەم شاعىرە نەمرە بەداخوۋە تائىستا شتىكى وا نەنوسراۋە كە كەمىك لە ژيانى ئەم شاعىرە بەھرەمەندەمان نىشانىدات، ياگۇشەيەك لە گەورەيى ئەم خواناسە دىئاكەمان بۇ پووناك بكا تەو، شەللا بە شەللايى خوا ئەوى ھەشە ھەر نەنوسرايە، نە لە كۆن و نە لە تازە، چونكە ھىچيان بە پارىزيا نەپۇشتون و لەجياتىيى ئەوى باسى بەھرەو گەورەيى بگەن، كەچىيى پچووكيان كرىتەو.

بىگومانم ئەگەر چەند چامەيەكى بووتبايە، بەريايى و روو پامايى لە تەعريفى چەند پاشايەكى زۆردارى ستەمكارا، يا چەند چاۋەيەكى بنوسىايە لەشىنوۋاۋەيلاي چەند مردوۋيەكى دەۋلەمەندى ناۋدارا، ئىستا وا بىناۋ و نىشان نەدەمايەو و بەسەدەھا ھۆنراۋە و پەخشان دەنوسرا لە ستايشياۋ پايەي شىعرو خويندەۋارىيى براۋە ئاسمان، بەلام چونكە لە ژيانيا كوردىكى مەردى خواپەرستى راست پەرستبەۋ بەبى ئەۋايى ھاتە جىھان، بەبى ئەۋايى ژياۋ بەبى ئەۋايى مرد و لە جىھان دەرچوۋ، ھەر وەك خۇي دەلى:

من بى سەر و سامان دروست كراوم
پەرىشانانە من دروست كراوم
پەرىشانان ھەموو بۇ ژىر خاك چوون
ئەمەن لە خاكى ئەۋان دروست كراوم (۱)

كەۋاتە راستتەين قەسەيەك كە وترايى دەربارەى ئەم شاعىرە خوا پىنداۋە و ئەم سۆفییە دل بىدارە پايەبەرزە، ئەۋەيە كە بەپاستى شتىكىۋاي دەربارە نەنوسراۋە، نەلەبابات بونى، نە لەبابات

مردنى، نە لەبابات ديوانى و، نە لەبابات شتى نوسراۋى تریەو، بەبى ئەم چوارىنانەي كە ھەزار سالە بە يادگار بەجىيى ھىشتون و ئىستاش ھەر بەتىن و تەۋژمەن وەك ئەۋكاتەي كە تيا وتراون و ھەمىشە لە گويچكەي دلى بىنەۋايانى دلسوتاۋانا دەزىنگىنەو.

بابا تاهىر ئەو شاعىرە دلسوتاۋەيە، كە بە شىعرو شۆرشى خۇي لە داۋىنى كىۋى(ئەلۋەند)ۋە گويى ھەموو جىھانى پركردوۋە لە ناۋازى چوارىنەكانى خۇي.

بابا تاهىر ئەو خاۋەن سۆز و گودازەيە كە ھەزار سالە شىعەرەكانى لەناۋ دلو دەرونى خويندەۋارانا چۈنەك جىيان بۆتەو، ئەم دلسوتاۋە ھەر دلى سوۋتاۋ و دەرونى پېرشور و شۆرشى ويستو، ئىتر لەيىرى وردەكارىيى و مەبەستى بارىك و پەنھان و مەعنای پىچراۋە و نادىار و قافىيەسەنجىدا نەبە، شىعەرەكانى لەگەل كەمىك سادەيىدا كە ھەيەتى، وابەتىن و تەۋژمەن و پېرسۆز و گودازن، لەھەموو دلىكا وەك يەك كاريگەرن.

بەپاستى ئەو چەرەدوكلەي كە ۋەختى خۇي لە دلى بابا تاهىرەۋە دەرچوۋ لەگەل خويندەۋەي ئەم چوارىنانەدا، ئىستاش ھىشتا ھەر تەمى نەپەۋيۋەتەو و ئەو قرچ و ھۆپەي كە لە دلى ئەۋى بەرداۋە و ئەو سۆز و گودازەي كە لە دلى ئەۋى ھەستاندو، پىاوم دەۋى نىزىكى بگەۋىتەوۋ دل بىدارم دەۋى دو چوارىنەي ئى بخوينتەۋە، تابزانى چۆن دلى دەكەۋىتە پەلەپەل و جونبوش و جوش و خرۆش، خوايە ئەم دلى بابا تاهىرە دەبى چ مەكىنەيەكى كارەباي بەتىن و تەۋژمەن بويى، كەۋا ئىستاش ھەر كەسەك تۆزى نىزىكى بگەۋىتەۋە، دەيگىرى و پاى دەكىشى و ھەر كەسەك چوارىنەيەكى ئى بخوينتەۋە دەيسوۋتىننىت و ناگرى تىبەردەدات.

ئەم چوارىنانەي بابا تاهىر، ۋەك خاۋەنەكەي ئارايىش نەدرارون،
بەلكو ۋەك ئەو، بەسادەيى و پوۋكراۋەيى و، بېپەردە و روپۇش
ھاتونەتە ناۋەو و زۆر رىكى دل و دەرون و بىر و باۋەپى ھەموو
گەلىك و ھەموو تېرەيەكەك نەك ھەر لە پۇژھەلاتى ناۋەپاستا، بەلكو
لە ھەموو ئەورۇپا و رووسياشا، كەس نىيە كە چەند چوارىنەيەكى ئى
خويندېيەتە، بېخود نەبويى و سەرمەستى بادەي راستى و راست
پەرستى بابا نەبويى.

بابا تاهىر لەو عاشقانەيە كە بە دەردى دللى خۇيەو دەنالىتى و
بەشۈيىن دەرمانا ناگەپى و بەسۈزى سىنەي خۇيەو لە دلا
دەسۈوتى و دەردى دەرۋونى خۇي ئاشكرا ناكات.

لەبەرئەۋەي كە ئەم چوارىنانە لە زۆر كۆنەو لە دللى
خويندەوارانا جىڭايان بۆتەو پەسەندىكراۋى ھەموو لايەكن، زۆر
لە ھاۋزبانى بابا تاهىر، چاۋيان لەو كىردە لەدانانى چوارىنەدا بە
زبانى لوپىيى ئەمپۇ ۋەك زاناي بەناۋبانگ رەشىد ياسمى لە
پىشەككىي ديوانەكەي بابادا دەلى چوارىنەي لوپىيى لە زۆر مالى برا
لوپەكانمانا ھەن، بەلكو دىگۈنچى زۆر چوارىنەي ئەم و ئەو لەم
ديوانى بابا تاهىرەشا بىي(۱).

بەلى قسەي پياۋانى گەرە و شىعەرى شاعىرانى بەرز و ناۋدار،
ۋەك موقناتىس وانە، زۆرشت بەلاي خۇيانا پادەكىش، بەم پەنگە
زۆر قسەي جوان و شىعەرى جوان دەرىنە پال ئەۋان و تا رۇزگار
دورر بىكەيىتەو دىرېزبىيەتەو، قسەي جوانى ئەۋان و شىعەرى
پەۋانيان زۆرتەر دەيى، مەلاي مەزبۇرە لە كاتى خۇيا رەنگىي چەند
قسەيەكى جوانى بوۋى، كەچى ئىستاش بە سەدەھا قسەي
بەدەمەۋەدەكەن، يا غومەر خەيام و بابا تاهىر دىگۈنچى لە كاتى
خۇياندا يەكى چەند چوارىنەيەكيان وتبى، كەچى ئىستاش بەسەدەھا
چوارىنەيان ھەيە، بەلى ئەم شتە ھەلبەستراۋانە ھەر چەندەدەن بە
پەردە بۇ ئەو پياۋە گەرەنە و بە روپۇش بۇ روخسارىان، بەلام لە
لايەكىتەرەو گەرەيى ئەم بەرەمەندانە نىشان دەدات، كەۋا زۆر
كەس بە ناۋى ئەۋانەو شىعەر و قسەي جوان دەلىن و ناۋى خۇيان
ۋەدەكەن، ھەر بۇ ئەۋەي شىعەرەكانيان بىلەۋبىيەتەو، با بە ناۋى
يەكىكى تىرىشەۋەي.

ئىمە ئەگەر لە ژيانى بابا تاهىر بىناگابىن و لە خانەۋادەيى و،
بوۋنى و خويندنى و نووسراۋانى و بەسەرھاتى و مردنى بى
خەبەرېن، باكمەن نىيە، چونكە يەك ھاۋارى ئەو و سۆزى دل و
دەرۋونى كە بەھۋى شىعەرەكانىيەو بە گۈنچەكى ئىمە دەگات،
لەسەد تەرجمەيى حال باشتەر و خۇشتەر و گرنگەرە.

شىعەرى بابا تاهىر ۋەك ئاۋىنەيەكى بالانما وايە، چۇن ئەو يان
ھەر كەسك لە بەردەميا وىستا، بەتەۋاۋىي نىشانى دەدات، لە
تەپلى سەرەو تا كەلەموۋستى پىۋ موۋ بە موۋ ئاشكرا و نمايانى
دەكات بۇ خۇي، ئەمىشيان ھەر كەسك بە وردىي بىخوينتەو،
ھەرچى ھەست و خواستىكى دللى خۇي ھەيە، ھەموۋى تيا
دەخوينتەو، واتە ئەو ھەستەنەي كە بەدلى زۆر لە دلسۈوتاۋانا
دېن و ناتۋان خۇيان تەعبىرى لېدەنەو، ئەم بە جۋانتىرېن شىۋە
تەعبىريان بۇ لېدەداتەو.

لە ھەموو كاتىكا شىعەرەكانى بابا بەر دل كەۋتون و زۆر
دلىگىرېۋون و مەردوم بەھۋى رىكىي شىعەرەكانىيەو لەگەل دل و
دەرۋونى خۇيانا بابايان بە نىزىك زانىۋە لە خۇيان، بۇيە ھىندىك بە
شاعىرى ئاخو و ئۇخىرى سەدەي ھەۋتەمىيان دانەو.

پەزا قولىخان ھىدايەتى ئەمىرى شوغەراي ئىران كە لە سالى
۱۲۸۸ھ، كۆچى دوايى كىردە لە كىتبى(مجمع الفصحاء)دا دەلى: بابا
تاهىرى ھەمەدانى مەشھور بە(عورىان)، لەو پياۋە خودايىيانەيە كە
لە ۋەختى خۇيدا زۆر بەناۋبانگېۋە، ھەر چەند زۆر لە زانايان
ۋاگومان دەبەن كە بابا ھاۋچەرخى سەلجۇقىيەكان بوە، بەلام ۋانىيە و
لە پاستىدا لەكاتى دەيلەمىيەكاندا ژياۋە و لە سالى(۶۱۰ھ)، كۆچى
دوايى كىردە، مردنى ئەم زۆر پىش فېردەۋسىي و غونۋورىي و
ھاۋچەرخەكانيان كەۋتەو و ئەم بابا تاهىرە دانەرى ئەو چوارىنانەيە
كە ھەمىشە دەخوينتەو و بەسەر دەم و زىانەۋەن، ھەر ۋەك زۆر
تغلىقاتى تىرىشى ھەن كەۋا زانايان دەرۋسى دەكەن.

مىرزا مەھدى خانى كەۋكەب، لە ژيانى بابا تاهىردا كە لە گۇڭار
ناسىايى بەنگالە(الجمعية الآسيوية في بنغال) لە سالى ۱۹۰۴م دا
بلاۋى كىردۈتەو، مېژۋى لە دايكېۋنى باباي بە حىسابى ئەبجەد،
دەرھىناۋە لەم چوارىنەيەي كە دەلى: -

مو آن بحرم كە در ظرف آمدستم

مو آن نقطه كە در حرف آمدستم

بهر الفى الف قدى برايو

الف قدم كە در الف آمدستم

بەم پەنگە دەلى: (الف قد) و(تاهىر) و(درىا) ھەر يەكىكيان بە
حىسابى ئەبجەد(۲۱۵)يە، ئىنجا ئەگەر ژمارەي(ئەلف قد) كە ۲۱۵يە
لەگەل ژمارەي(الف) كە (۱۱۱) يە لەيەك بىرېن ژمارەي(۳۲۶) پەيدا
دەيى، كە رىك بەقەد حاصلى جەمىي ژمارەي پىتەكانى
ۋتەي(ھزارە)، لە كاتىكا كەۋا بنووسرى(ھا-زا-الف-را) واتە
ناۋ(اسم)ي پىتەكانى(ھزار) بنووسرى، نەك ئاۋنراۋ(مسمى)ەكان،

۱۴۴۳ دەلى: كاتىك كە يەكەمىن پاشاى سەلجوقى توغرىل بەگ(۳) چو بۇ ھەمدان سى پىرى تەرىقەت لە ھەمدانا بوون: بابا تاهىر و بابا جەغفەر و شىخ ھەمشا(۴)، لەو دەمدە ئەم سى پىرە لەسەر كىيىك ويستان لە بەردەمى ھەمدانا، كە بەو كىيويان

وتوۋە(خىس)، سولتان توغرىل كە لە دورەو بەدىيان دەكات، پىي دەلىن: ئەمانە سى پىرى زۆر گەرەن، سولتان دادەبەزى و لەگەل ۋەزىرىكى خۇي(ابو نصر الكندري)دەچى بۇ لايان و دەستيان ماجدەكات و داۋاي نزاى چاكيان لىدەكات، بابا تاهىر پىي دەلى: ئەي تورك، نيازت چىيە كە بىكەيت لەگەل بەندەكانى خوادا؟ سولتانىش دەلى: ھەرچى تۆ بفرەمويت من ئەو دەكەم، بابا تاهىرىش دەلى: ئەو بەكە كە خوا فرمانى پىدەدا بە ئايەتى(ان الله يامر بالعدل و الاحسان)(۵) سولتان بە قسەكەى بابا دەستەكات بە گريان و دەلى: بەلى خوا ياربى ۋادەكەم، ئىنجا بابا تاهىر ئەو ئەمۇستىلەيەى كە لە پەنجەيا دەبى دەرى دەھىنيت و دەيكاتە پەنجەى سولتان و پىي دەلىت: ۋەك ئەم ئەمۇستىلەيە ۋا مولكى جىھانم كرده پەنجەت، تۆش خاۋەنى داد و عدالەتە لەگەل بەندەكانى خوادا، سولتان

دۋاي ئەو ھەمىشە بۇ پىيۇزىي ئەو ئەمۇستىلەيەى ھەلگرتوۋە ۋ ھەر چەند چوۋىتە جەنگىكەرە، كىرەۋىيەتە پەنجەى.

بەراستى ئەم مژدەيەى كە بابا تاهىر داي بە توغرىل پاشا، خوا ھىنايەدى و بەرەنگە مايەۋە تا مردن.

مىستەر براون بۇى دەرگەتوۋە، كە ئەم شاعىرە بەرەمەندە، لە ناۋەراستى سەدى يازدەھەمى زايىنىدا ژياۋە، ۋەك پىاۋىكى خۋايى مەجزوبى، سەرگەرمى، دلپىدار.

ئەم كىتەبى(راحة الصدور)، ۋەك زائى بەناۋانگ پەشىد ياسمى لە پىشەكەى دىۋانى بابا تاهىر، چاپى نوۋەم، چاپخانەى ئەرمغان،

ئەو ھەلە مەعناى شىعەرەكە ئاۋا دەھىت: من ئەو(الف قد)(۲) ۋاتە(طاهر)م، كە لەم(الف)دە ھاتوۋمەتە جىھانەۋە، يەنى(الف قد- الف) كە سالى(۲۲۶)م رىكى ۋەئى ھەزارە كە بەرەنگە بىۋوسرى كە ۋتمان.

دائره المعارفى ئىسلامى لە باسى بابا تاهىردا دەلى: ئەم مىژوۋ

دەھىنەنە بەم جۆرەى كە مىزا مەھدى دەرىھىناۋە شىكى زۆر ھىچ و پوۋچە و جىي باۋەرنە.

لەم دورە شىعەرەۋە دەردەكەۋى كە بابا تاهىر خۇي ۋەك دەريايەكى بىپايانى ۋاھاتە پىش چاۋ، كە لە چوارچىۋەكى بچوۋكا دەرگەۋىتەيت دىناى مايە(مادە) و جىھانى فراۋان، بۇ ھاتوچۇى ھەستى بلندو، پەروازى پىرى چوست و چالاكى، شوئىكى تەسك و ترووسكە و شابالى ئەو كە دەبوۋ لە جەۋلانگايەكى بىپايانا ھەلپىيە ئىستا لە قەھەسىكى تەنگا دىل و پابەندە.

ئەم پىرى دەستگىرەۋ ئەم رەندى بەھەست و پىرە، ئەم سۆفىيە دلپوۋناكە و ئەم خواناسى دەروون پاكە، لەگەل

ئەم ھەمو ھۈنەر و ئازادىيەدا و لەگەل ئەم گشت وريايى و ئامادەيىدا، دەلىي خالە و لەسەر پىت دانراۋە، چۆن ئەو پىتە لە ھەر شىكىكەى بەو خالە ئەحوالى دەردەكەۋى و مەعناى ئاشكرا دەبى، ئەمىش ۋايە، كەۋا جارجار بە چوارچىۋەكى خۇي، دەم دەبات بۇگىرەۋى دەلى يەكەك و دەيكاتەۋە قسە دەكات لە نەينى دلىك و ئاشكراى دەكات.

مىستەر براون لە باسى بابا تاهىر لە مىژۋى ئەدەبى ئىرانىدا دەلى: كۆتەرىن نووسراۋىك كە بەرچاۋم كەۋىت و قسە لەم شاعىرە گەرەيە بكات، كىتەبى(راحة الصدور، ۋايە السرور)، كە دەستنوسىكى كۆنە لە ئامەخانە(مكتەبە)ى پارسدا و لە لاپەردى

سالى ۱۳۱۱ھ رۇژيدا، دەلىيى لى ناۋەندى سالى ۵۹۹ ۋە ۶۰۰ھ دا تاليفكراۋە.

لە پېشەكەيىكى دىۋانى بابا تاھىردا كە بەئىنگىلىزىيى نوسراۋە و لەلايەن خوالىخۇشبوو محەمد عەلى عەۋنىيەۋە ۋەرگىپراۋەتە سەر عەرەبى، دەلىيى: ئەم كىتەبى (راحة الصدور)، تاليفى نجم الدين ابى بەكر محەمدى كوپى سىلېمانى راۋەندىيە، كە يەككە لە سەلجۇقىيەكان و دايىناۋە بۇ ابو الفتح كەيخوسرەۋى كوپى عەلانو الدولە، كە حاكىمىكى سەلجۇقى بوۋە.

لە پەراۋىزى مېژۋى ئەدەبىي ئىران كە لەلايەن (ئەدۋارد جرانفيل براۋن) ۋە نوسراۋە، دەلىيى: ئەم كىتەبە لە سالى ۱۹۳۱م دا چاپكراۋە شاعىرى گەرە و بزان، خوالىخۇشبوو سىد محەمد ئىقبال خانى لاھورى، راستكەرەۋە (مصحح)ى بوۋە و ئەم راستكەرەۋە، عەينى عىبارەتەكەي كاتىبى نوسخە دەستۋەسەكەي ۋەرگرتۈە كە دەلىيى: "تمت في غرة رمضان سنة خمس و ثلاثين و ستمائة في هدى الضعيف المحتاج الي عفو رب الناس الياس بن عبدالله الحافظ القنوي حامدا علي نعمه، ومصليا علي نبيه، محمد و آله واصحابه اجمعين" كەۋاتە ئەم كىتەبە لە سالى ۵۹۹ ۋە ۶۰۰ھ دا دائىراۋە و لە سالى ۶۳۵ھ دا ئەم نوسخە پارسەي لەبەر نوسراۋەتەۋە و ئەم نوسخە دەستۋەسە ئەمەۋى، ئاقانە نوسخەيە كە لە ھەمەمۇ جىھانا كە ئىستىا و بە چاپكراۋىيى بىلاۋبۇتەۋە.

لېرەدا زاناي بەناۋبانگ رەشىد ياسمى لىكۆلىنەۋەيەكەي زۇر جوانى ھەيە بۇ دۇزىنەۋەي سالى لە دايك بونى بابا تاھىر، دەلىي: ئەم چوۋنى توغۇرول پاشايە بۇ ھەمەدان دەبىي لە سالى ۴۴۷ تا ۴۵۰ھ دا بوبى، چونكە ۋتەي (پېر) لە عىبارەتەكەي (راحة الصدور) دا با بەمەنا پېرى بەسالاچوشا نەبى، بەلكو بەمەنا پېرى دەستگىرىي، بەلام لە شىۋەي قسەو گوشتوگۇكەي بابا تاھىر لەگەل پاشايەكەي ۋەك توغۇرول بەگا و پېشكەۋتنى لە ھەردو ھارپۇكانى خۇي لەقسەكرىدا، دەرەكەۋى كە تەمەنى بابا تاھىر لەم رۇژدا لە پەنجا سال كەمترنەبوۋە، ئەگەر زىاتر نەبۇبى، ئىنجا بەم پېئى دەبىي بابا تاھىر لە ئاخىر و ئۇخىرى سەدەي چوارەما لە دايكوبىي.

بابا تاھىر لە چوارىنەكەي پېشودا كە ۋتى: "الف قدم كە در الف آمدستم" خۇي بە يەككە لەم پىاۋە گەۋرانە دانارە كە لەسەرى ھەمەمۇ ھەزار سالىكا خوا يەككىيان دەنېرى، ديارە كە سەرەتاي ئەم حىسابى ھەزار سالە نابى بە مېژۋى كۇچى بى، بەلكو دەبىي بە مېژۋى زايىنى بى، بەحىسابىكى كورت دەرەكەۋى كە مانگى كانوۋنى يەكەمى سالى ۱۰۰۰ى زايىنى لەگەل سەرەتاي موحەرەمى ۳۹۱ى كۇچى يەك دەگرنەۋە، بەم پېئى لە دايكوبىي بابا تاھىر لە سالى ھەزارى زايىنى ۳۹۰ يا ۳۹۱ى كۇچىدا بۈمۇ ئەم مېژۋە تە چوۋنى توغۇرول بەگ بۇ ھەمەدان (۱۰۵۵-۱۰۵۸) پەتجا

ۋېيىنچ يا پەنجاۋ ھەشت سال دەبىي، كە ئەم قسەيە لەگەل قسەكەي مېستەر براۋن يەك دەگرنەۋە.

بەم لىكۆلىنەۋەيە دەرەكەۋت كە قسەكەي رەزا قولپخان كە لە (مجمع الفصحاء) دا كرى و ۋتى بابا تاھىر ھاۋچەرخى سەلجۇقىيەكان نەيۋە لە كاتى دەيەمەكاندا زىاۋە و لە سالى ۴۱۰ھ رۇژيدا كۇچى دوايىكردە، راست نىيە و بە ھەمەس كرەۋىيەتى و قسەكەي بەرانبەر بە سەرچاۋەيەكەي مېژۋىي گىرنگى ۋەك (راحة الصدور) دەرۋوخى و خۇي ناگىرى.

مىسۆ (كلىمانت ھۋان) لە سەرەتاي نامىلكەيەكەي دەلىي: لە دەستۋەسەكەي كە ناۋى (نزهة القلوب) تاليفى حمد الله مستەۋفى قەزۋىنەيە كە لە سالى ۷۵۴ھ- ۱۳۴۹م كۇچى كىردە لەم دەستۋەسەدا چەند دېرېك خويىدەۋە دەربارەي بابا تاھىر دەلىي: بابا (بېبى) فاتمەي خوشكى لە ھەمەمۇ ئىرانى بە دور و مرقۇقى بەھرەمەندى، خۇدا شناسى، دل ناۋەدانى، خاۋەن دل و دەرۋون دەناسرىن.

ھەروا لەتيف عەلى بەگى بىكەلىي مەشھۇر بە ئازەر كە ھاۋچەرخى نادر شا بوۋە لە كىتەبى ئاتەشكەدەيا كە لە سالى ۱۱۷۴ھ رۇژيدا نوۋسىۋىيەتى دەلىي: بابا تاھىر دىۋانەيەكەي ھەمەدانى و، عاشىكى شىت و شەيداۋ، خاۋەنى سۆزىكى بىپايان بوۋە، چوارىنەي زۇرى ۋتە كە بەشى زۇرى بلىندو بالان.

لىكۆلىنەۋەيەكەي كە زاناي ئىنگىلىزىي (ئەدۋارد ھىزن) كرەۋىيەتى لە شارى بوۋشەھر دەرەكەۋتە كە بابا تاھىر لەپېشەۋە دارفۇش بوۋە، بەم پەنگە بارەدارى ھىناۋە لە شاخەكانى ھەمەدان بۇ فرۇشتەن، لە پاشا چوۋ بۇ يەككە لە مەدرەسە دىنەكان و دانىشتوۋە لە بازە (ھەلقە)ي دەرسا كويى گىرتوۋە لەم دەرسانەي كەۋتراۋەتەۋە و لەم پىرسىيارانەي كە كراۋن و ۋەلام دراۋنەتەۋە، وا دەرەكەۋى كە بابا لەپېشەۋە تېنەگەيشتوۋە لە دەرەسەكان، رۇژى لە فەقىكانى پىرسىۋە: "ئىۋە چۇن لەم دەرسانە دەگەن؟" ئەۋانىش لە پەي تىتالىي و گالته پىكرەنەۋە ۋتويانە: ئىمە ھەمەمۇ شەۋ دەچىنە ناۋ ھەۋزەكەي مەدرەسەۋە و چل جار خۇمانى تېنەلدەكىشىن، بۇيە واخا زەينى رۈنكرەۋىن و لە ھەمەمۇ شىتەك دەگەين، باباش بە دلىكى پاگەۋە ئەم قسەيە ۋەردەگىرى و باۋەپرى پىدەكات و شەۋى نايدە دەچىتە سەر ھەۋزى مەدرەسەكەۋە بەرد سەۋەلەكەي دەشكىنىي و دەچىتە ناۋىيەۋە چل جار خۇي تېنەلدەكىشىت، دواي ئەۋە ۋادەزانى كەتېشكىك لە ئاسمانەۋە دىۋ لە دەمىۋە دەچىتە ژۋورەۋە و بەۋە رۈۋناكىيەك و فراۋانىيەك لە سىنگى خۇيا بەدىي دەكات، بەياني كە دەچىتە مەدرەسە زۇرباش لە دەرەسەكان دەكات و لە فەقىكان چاكتەر خالىي دەبىي بە پەنگىك كە دەكەۋىتە كۆلەكەدان (مجادلە) لەگەل مامۇستا و فەقىكانا، لەمە ھەمەمۇ سەرسام دەبن و لىي دەپرسن: ئەم زەين رۈۋنىي و زانىنەت

لە دەس چاۋ و لە دەس دل ھەردو قەرياد

كە چاۋ ھەرچىيى بېيىنى دل ئەكا ياد

ئەكەم مەن خەنجەرى، نووكى لە پۇلا

ئىتر ئەيدەم لە چاۋ، تا دل بى ئازاد

بەپراستى ئەم دوو چوارىنەيە بەسەر ھەر دلمردوويەكا
بخوینىتەو، زىندووى دەكاتەو و تەپوتۇزى مردىنى ئى دور
دەخاتەو، چ جاى خومارىك كە بدا لەسەر.

زۆر كەسى وا ھەن كە عشق و شۆرىك لە دۇيانا ھەيە و
بەدرىژايى تەمەنيان ناتوان بە زويان باسكى ئەو ھەستەى خۇيان
بەكەن، بەلكو لەم روو ە زمانيان لال و قەلەميان كۆلە لە دەپرېنيادا،
بەلام بابا تاهير، بە زمانىكى كوردىي رەوان، باسى سۆز شۆرى
دلى ئەوان دەكات و سازى بابا لەگەل تارى دلى ئەوانا ساز دەبى و
رىكەدەكەوى، ھەردەمى بابا لورەيك بكات بە چوارىنەيەك، خىرا
تارى دلى ئەوان دەكەويتە پەلەپەل و بالەتەپى، ياخۇ ھەر كاتىك
بابا نالەيك بكات و چوارىنەيەكى خۇي بخوینىتەو، ئەوانىش لە
خۇشيانا دەستدەكەن بە نالەنال، بەم پەنگە ئەگەر بابا بلى:

و ەرن ئەى دل سوتوان با بنالين

لە دەس يارى بە بى پەروا بنالين

لەبۇ لاى بولبول شەيدا لە گولشەن

بچين، بولبول ئەنالئى تا بنالين

و ەيا بلى:

لەگەل سووتە دلەم چۆن ئەنالەم

لەگەل بى حاصلام چۆن ئەنالەم

ئەنان بولبولانى ناو چل و گول

كە مەن دورى گولەم چۆن ئەنالەم

ئەوان كەيفخۇش دەبن، چونكە ھاودەمىك و ھاودەردىك بۇ
خۇيان دەدۆزەو،

ئەگەر بلى:

دلىكەم ھەس لە عشقت گىژ و وىژە

برژانگ كە لىكەم سىلاو رىژە

دلى دلداران وەك دارى تەرە

سەرى گر، سەرى خوناو رىژە

ئەوان وەك شتىكى نايابى ونبوى خۇيان بدۆزەو، يا وەك
ماندى بى ئەوايەك كە گەنجىك بدۆزىتەو، يا تىنووئەك كە
سەرچاۋەى ئاۋىكى ساردى سازگارى رووناك بېيىنئەو، لە
خۇشيانا گەشكە دەيانگرى.

بەپراستىي ئاگرىك كە لە دلى بابادا ھەلگىرساۋە و زىانەى
كىشاۋە، ئاگرىكى ھەتا ھەتايە، تا جىهان جىهانى، ئەو ئاگرە
دەپرىسكىتەو، ئاگرى تر بەر دەداتەو، وەك خۇي دەلى:

بە ئاھى گونبەدى خە ضرا بسۆچەم

فەلەكرا جوملە سەرتاپا بسۆچەم

بسۆچەم ئەر ئەكارمرا بساچىي

چ فەرمايى بساچىي يا بسۆچەم

چۆن دەستكەوت؟ ئەويش دەلى: ئۆو چۆن بەشەو چوونەتە ناو
حەوزى مەدرەسەو چل جار خۇتان تى ھەلگىشاۋە، منىش
وامكرد، ئنجا بەم بۆنەيەو دەلى: "امسيت كرديا واصبحت عربيا"
واتە لە ئىوارىدا كورد بووم و لە بەيانىدا بووم بەدانا لە علومى
عەرەبىدا، ئىتر دواى ئەو، گەرمىيەك لە لەشيا پەيدا دەبى،
بەجۆرىك لە ھەر لايەك دابنىشتايە كەس ئەيدەتوانى لەلایەو
دابنىشى و ھەمىشە بەسەر تەپلەسەرى شاخى ئەلۆەندەو بو، كە
شۆيىنىكى زۆر ساردەو ھەمىشە بەفرى پىئوئەو كالايەكى زۆر
تەنكى دپاوى لەبەرaboو ھەر لەبەر ئەوئەيە كە ناوى دەرکردەو
بە(عورىان) واتە رەشوپووت.

(بابا تاهيرى شاعير)

بابا تاهيرى شاعيرىكى بەرز و بالايە بە سروشت و عاشقىكى
دلسووتارى دەرۋون بربىندارە بە جۆرىكى وا كە كالايەكى
عاشقانەى بە بالاي خۇي بپرو، كە پۆى لە مەينەت و رايەلى لە
مەبەبەتە، وەك خۇي دەلى:

دلىكەم ھەس كرىدارى مەبەبەت

لە لاى ئەو گەرمە بازارى مەبەبەت

كراسىكەم بە بالاي ئەو بپرو

لە پۆپى مەينەت و تانى مەبەبەت

بابا شاعيرىكى سروشتىيە، ھەزار سالە رەونەق و
نازاۋىي(طراوة) شىعەرەكانى خۇي پاراستو و ئاگادارىيى كوردە و
لەم ماو دەور و درىژەدا، دلى دانا و نادانى وەك يەك راكىشاۋە
بۇلاى خۇي.

بەلى بابا ھەر چەند مەردومىكى بىخاۋە لائەو بپرىشتە(علاقة)
و پەيوەندىي بو لەگەل جىهان و جىهانىانا، بەلام لەگەل ئەوئەشدا،
تىن و تەوژمىكى واى خستۆتە ناو چوارىنەكانىو، شىعەرەكانى
ئىستاش ھەر ئەقشەن لەسەر رووپەرەى دلان، تەننەت ئەوانەى كە
ھاۋزبان و ھاۋنىشتەمانىشى نين، ھەر حەزبان لە شىعەرەكانىتى و
خۇشى و سۆزى ئى وەردەگرن و زۆر لە شىعەرەكانىيان وەرگىراۋەتە
سەر زباني خۇيان بە ھۇنراۋە يا بە پەخشان. زۆرى وا ھەن كە
سۆزى دلى ئەم شاعيرە دلسووتارە بەجۆرىكى وا كارى كرىدۆتە سەر
دلىان و سەرمەستى گوشتارى ئەوى كرىدون، كە خومارىيەكەيان بە
خویندەوئەى شىعەرەكانى ئەو ئەبى لاناچى، وەك ئەم دوو چوارىنەى
كە دەلى:

بەسەر رووتا زولف قەققەف كشاۋە

كەوا سونبول بە گول تىكەل كراۋە

پەرىشان چۆن ئەكەى تۆتالى زولغان

بەھەر تالى دلى ھەلواسراۋە

...

واتە بە ئامىك ئاسمان و زەوىي ئەسوتىنم، ئەي كەرىمى
كارسان، ئەگەر كارم نە سازىننيت، ھەموو جىھان دەسوتىنم، ئىنجا
دەفەرمۇي، كارم دەسازىننيت، يا من ئاگر لە جىھان بەرىدەم؟
دەلى:

منم ئەو ئاگرىن تەيرەي كە دەرحال
ئەسوتىنم زەمىن لىككەم پەر و بال
مصور گەر بگا نەقشم لە دىوار
ئەسوتى خەلق لەبەر تەنسىرى تىمسال

لەم دوو چوارىنەيەو دەردەكەي كە بابا ھىندى چار مەستى
بادەي خوايى و لە دەرياي گەورەيى ئەودا ئوقومبەو و ئاگاي لە
خۇي نەماو و لەو كاتانەدا قەسە زى بىزىكاندەو، وەك(جەللاج)
و(سۇھرەوردىي) و(ابن العربى).

بابا وەك دەردەكەي لە شىعەرەكانىيەو نەمالى بوە و نەحال و
ھەمىشە بە كىزى ئەلەندەو بوە، بە رۇژ سۇراوئەو گىزىگىي
خواردەو، بەشەويش سەرى كىردۆتەسەر بەردىكى رەق، وەك خۇي
دەلى:

من ئەو رەندەم كەوا ئاومە قەلەندەر
نە خوانم ھەس، نە ئاوم ھەس، نە لەنگەر
كە رۇژداھات، لە دنيادا ئەخۇم خول
كە شەو داھات، لەسەر بەردى ئەكەم سەر
دەلى:

چو مويەك سووتە دل پەروانەيى نى
بە عالم ھەمچو موو ديوانەيى نى
ھەمە ماروون و موورون لائە دىرن
منى ديوانەرا ويژانەيى نى

واتە لە جىھانا پەروانەيەك نىيە وەك من دىسوتاو، لە عالمە
ديوانەيەكى وەك من نىيە، ھەموو مار و موورىك ھىلانەيەكى ھەيە كە
تيا بچەسىتەو، منى ديوانە ئەبى كە ھىچ ويژانەيەك شك نابەم.
دەلى:

منم ئەو بازە سىپىيە ھەمەدانى
كە ھىلانەم لە كىو بە نىھانى
بە بالى خۇم ئەپۇم لەم كەژ بۇ ئەو كەژ
بە دەستى خۇم ئەكەم نىچەرەوانى

بابا تاھىر وەك دەردەكەي لە ھىندى چوارىنەيەو سۇفىيەكى
پايە بەرزى بالا و بلىندە، نايىنيت لە سەرەتاي تەمەنىيەو تا كۆچى
دوايى، جارىك ئاوپى نەداوئەو بەلاي ھىچ جۆرە خۇشەيەكى
دنياو، نە لەبابات ئن و، نە لەبابات مال و منال و، نە لەبابات
خانويەرو، نە لەبابات خولردن و خولردەو، نە لەبابات كالار

پۇشاك و، نە لەبابات پەيۋەندىي ئاو مەردومەو، رۇژ لە
چوارىنەكانى لەگەل خوادايە كە دەلى:

كويىيە جىگاي تۇ ئەي يارى دلخوا
ھەتا ئەو جىيە بگەم بە رىگا

ھەموو جى جىتە، كويىيە دەروون
خەتام وت خەتا استغفراللە

لە شىعەرى يەكەمدا پىرسىار لە جىيە خوا دەكات، لە پاشا
پەشىمان دەيىتەو و دەلى: خوايە تۇ بىجىگاي و جىگاي
تايىبەتت نىيە، بەلكو لە ھەموو جىيەك ھەيت و ھەموو بوئەو
عەرشى تۇيە، بەلكو عەرشى تۇ لە بوئەو فراوانترە وەك قورئان
دەفەرمۇي(وسع كرسىيہ السماوات والارض) واتە عەرشى پاشايەتى
خوا لە ئاسمانەكان و زەوىي فراوانترە، بەلام من چاوى دەروون
كويىرە، لەبەرئەو خەتاموت كە پىرسىارم لە جىگا رىگاي تۇ كىردو
پەشىمان بومەو و داواي لىخۇشبون دەكەم.

بەلى خوا لە ھەموو شوئىنك ھەيە و قەلەمپەوى زانىنى ھەموو
بوئەو، وەك لە ئايەتتىكى ترا دەفەرمۇي (وهو الله في السماوات و
في الارض يعلم سرکم وجهرکم ويعلم ماتكسبون) واتە لە ھەموو
ئاسمانەكان و زەويىدا ھەر ئەو خوا، كە بە ھەموو نەيىنى و
ئاشكرايەكتان ئاگادارەو ئاگاي لە ھەموو كىردەويەكتان ھەيە، ئەم
خوا گەورەيە نە قەبارە(حجم) ھەيە، نەردنگى ھەيە، نەدەنگى
ھەيە، نە لە كەس دەچى، نەويئەي ھەيە، وەك خۇي دەفەرمۇي(ليس
كمثلہ شيء) واتە لە ھىچ دلخوازىك ئاچى، بۇيە دەلى:

نازانم دل ديوانەي كىيە؟

لەكوي ئەگەرئى و لە خانەي كىيە؟

نازانم دلەي ئاوارەي من

دىلى نىرگسى مەستانەي كىيە؟

دەلى:

بى تۇ نايىم لە دنيادا كام

بى تۇ ئاگرەم ھەرگىز بەدەست جام

ئەلەزىم رۇژ و شەو وەك شۆپەيى

بەيى تۇ نىمە يەك نەفەس ئارام

تەماشاش ئەم پايە بەرزە بگە كە بابا گەيشتويەتى لە خواناسيدا
كە دەلى:

كە من وەك حوشترەم قانئى بە خارم

خۇراكم دېكو، خەروازىكە بارم

لەبەر ئەم خەرجە سووكە و بارە قورسە

لە رووى خاوم، ھەموو دەم شەرمەزارم

شىعەرى دوھەم لەم چوارىنەيە بە ھەلە تەرجىمە كراو، چونكە
كە خەرج سووك و بار قورس بوو، ئىتر جىيە شەرمەزارىي نامىنى،
شەرمەزارىي كاتىك دەبى كە خەرج رۇژ و بار سووك بى، كەواتە

دەچنەۋە بەردەمى، ئايا خىر و
بەخشىنەكەي لىگىراكدوون يا نا،
چونكە موسولمان نابى ئە
كردەۋەي باشى خۇي دىنيابى
كەگىراكراۋە ھەمىشەدەبى ئە
ناۋەندى ترس و ھىوا(خوف و
رجا) دا بى، تا ئەنازى و ياخى
نەبى.

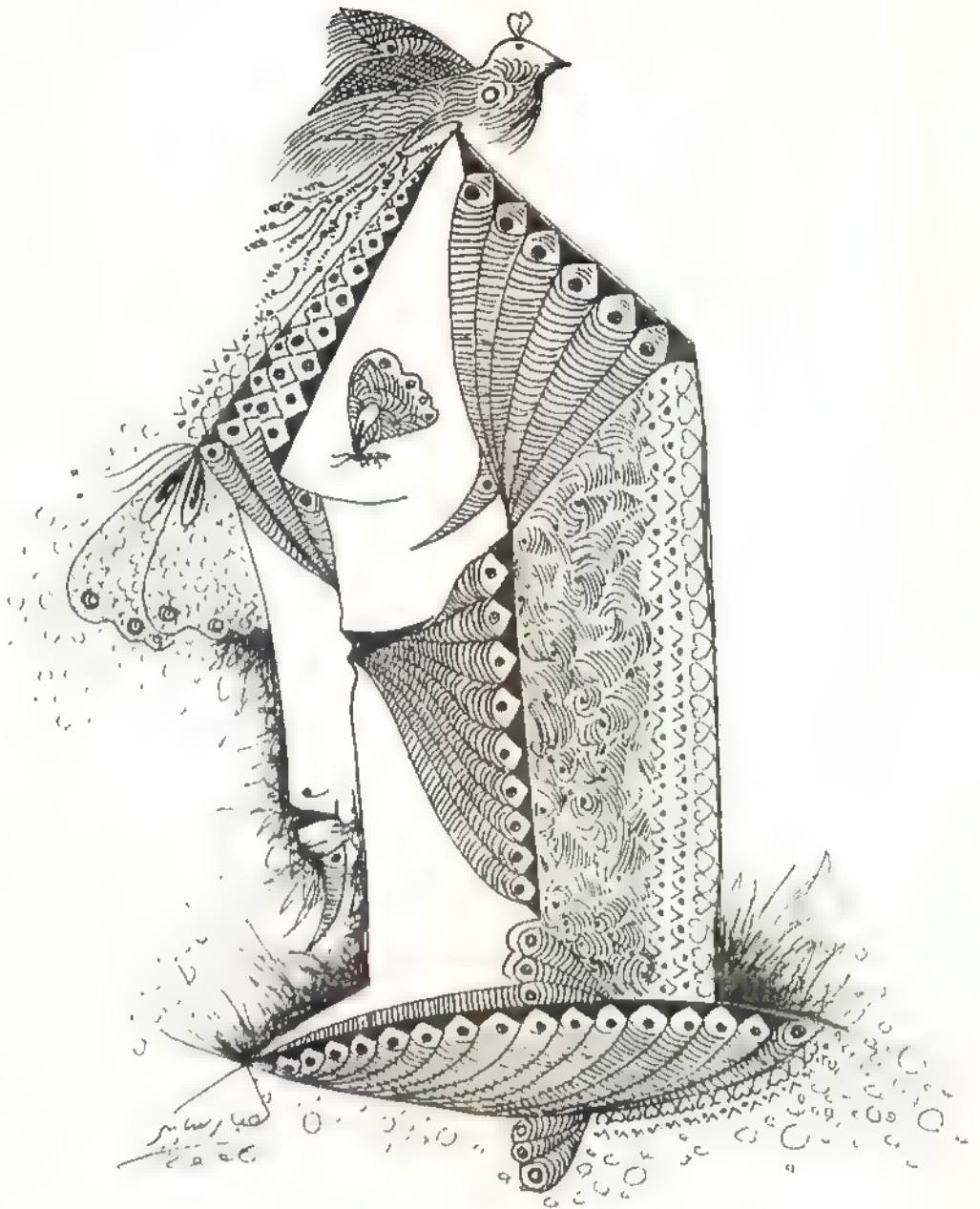
موسولمان ھەروەك بەچاكەي
خۇي نابى بنازى و ياخى بىي،
وەك بە چوارىنەي پىشۋا گەياندى،
بە گوناھىكىش كە لە دەستى
دەرچى نابى بى ھىوابىي، وەك
بەم چوارىنەيە دەيگەيەنئى كە
دەلئىت:

من ئەورەندەمە گوناھە پىشەم
بە دەستى جام و بە دەستى
شىشەم

گەر تۆبى خەتاي بىبە فرىشتە
من لە ھەۋا و ئادەمە رىشەم
وەك لە شوئىنى خۇي
باسكراۋە فرىشتە دروست
كراۋىكى خان، ھەرچى ھەۋا
ھەۋەس و ئارەزوۋ بى، تىنيانا
دروست نەكراۋە، بەم پەنگە ھىچ
جۈرە ئارەزوئەكيان نى، تا

لەپىناۋى ئەۋەدا توۋشى گوناھ بىن، كەۋابو گوناھنەكردىيان ھىچ
ھونەرىكى تىانيە، بۇيە لە نۆزى دوايىدا ھىچ جۈرە پاداشىك
نادرىنەۋە لەسەر گوناھنەكردىيان، بەلام ئادەمى زۆر جۈرە
ئارەزوۋى تيا دروستكراۋە، كە زۆر جار رايىدەكيشى بۆسەر گوناھ،
ھەر وەك زىرىي و بىرىشى پىندراۋە، تا بىگىرئىتەۋە لە خراپە، ئەۋا
پاداش دەدرىتەۋە بە چاكە و ئەگەر ئارەزو رايكىشا بۆسەر خراپە،
ئەۋا تۆلە دەدرىتەۋە بە خراپە و دەشگونجى كەخا بە مېھرەبانى
خۇي بىبەخشى، وەك ئادەم و ھەۋا كە يەكەم كەسبىون
گوناھيانكردو خوا لىيان خوشبو.

ۋاتە من ئادەمىيەكەم كە بۇ گوناھ دروستكراۋم، ئەگىنا ئەم
ھەموو ئارەزوۋم تيا دروست نەدەكرا، ھەر كەسەك دەيەۋى
بىگوناھ بى، بابچى بىي بە فرىشتە و لە ئادەمى خۇي بشورئىتەۋە،
من گوناھم بەكەلەپور(تركە) بۇ بەجىماۋە لە ئادەم و ھەۋاۋە.

شىعەرى دوھەم لەجىياتى ۋتەي (لەبەر) دەبى (لەگەل) بى،
بەمپەنگە:

لەگەل ئەم خەرچە سوۋكە و بارە قورسە
لە روۋى خاۋەن، ھەموو دەم شەرمەزارم

ئەم چوارىنەيەي، لەگەل خوايە، ۋاتە ئەي خۇاي گەۋرە من وەك
خوشتر خواردنم دېكى موغەيلا ئە كە لەبەر زىرىي و دېرى كەر
نايخوات بارىشم خەۋارىكە كە بە قەد دوو بار قورس و گرانە لەگەل
ئەم خەرچە سوۋكە و بارە قورسەدا ھىشتا شەرمەزارى پەرۋەردىگار
و خاۋەنى خۇم، چونكە نازانم لىم رازىيە يا نا و خواپەرستى و
چاكەم لىگىرايە يا نا.

ئەم شىعەرە ئامارە(ئىشارە)يە بۇ ئايەتى ژمارە شەست لە
سورەي(مؤمنون) كە دەفەر موى: (والذين يؤتون ما آتوا وقلوبهم وحلة
انهم الي ربهم راجعون) ۋاتە ئەۋانەي كە دارايى خۇيان بەختدەكەن لە
رئى خوادا و لەگەل ئەۋىشە بەدل ھەر دەترسن لە خوا كە سەبى

لە مەعنای ئەم چوارینەدا، دوو شیعرى مفتى زەھوى كە يەكئىيان بەفارسىي دەلى:

خطا برماست لازم تا شود غفارش ظاهر
جزا اعدام می باشد گناه بی گناهی را

واتە پێویستە لەسەر ئێمە كە ئادەمین گوناھكردن، تا خوا لیمان
خۆش ببی و لیخۆشبونی ئەو، دەرکەوی بۆ ھەموو كەسێك،
ئەوانەى كە گوناھناكەن وەك فریشتە گوناھبارن، بۆیە لە رۆژی
دوایدا حوكمی اعدام دەدری، بەم پەنگە زیندوو ناکرێنەو و
دەچنەو پەردەى نەبوون. دووھەمیان كە بە عەرەبى دەلى:

لقد حرم الاملاك ذیل خلافة
فما لهم ذنب سوى عدم الذنب

واتە فریشتە نەكران بەجێنشینى خوا لەسەر زەوى وەك ئادەمى،
چونكە گوناھبارن، گوناھكەشیان ئەوێە كەوا بیگوناھن.

بابا لەو دلبێدارانەى كە ھەمیشە دلى ئاوەدان بوو بە یادى خوا
یەك ھەناسە خوائ فرامۆش نەكردو، ھەر وەك ھەمیشە لە
سەرپەرەى حوزور و بوبى وابوو، بۆیە لاى بابا فەرقى كەعبەو
كەنشتەو كلیسەو دیرو بىخاھە نەبوو، چونكە ھەموویان بۆ ئەو
چونێك جیلوھ گاهى خوابوون وەك دەلى:

خوشا ثانوكە ئەز سەر پا نەزوونەند
میانى شوعلە خوشك و تەپ نەزوونەند
كەنشت و كەعبە و بىخاھەو و دیو
سەرپا خالى ئەز دلبر نەزوونەند

وەك لەپێشەو و تەمان بابا تاهیر سۆفییەكى پایە بەرزبوو و
ھەمیشە لەبیری خوا و مردنابوو سۆز و گوداز و نیاز و خەم و
خەفەتى ھەر یادى خوا و باسى مردنە، ئەو كە ھەژار و دەولەمەندو
گەورە و پچوك و، داناو نادانى لەلا چونێكە و ئامۆزگارى
ھەردوایان دەكات و دەلى:

ئەگەر جیگەت لە چەرخى چوارەمینە
كە ھەرگا گورگی مەرگت لە كەمینە
ئەگەر سەد سال لە دنیادا بمینی
كە ئاخىر منزلت ژیری زەمینە
دەلى:

واى بۆ ئەو دەمەى ئەچمە گۆڤى تەنگ
ئەكەن بەسەرما خاك و خۆل و سەنگ
نە پێیەكم ھەس لە ماران راكەم
نە دەستیش لەگەل مورا بكەم جەنگ (۶)
دەلى:

بە گۆرستان گوزەر كردم كەم و بیش
بديدم گۆڤى دەولەتمەند و دەرویش
نە دەرویش بى كفن دەر خاك رەفتە
نە دەولەتمەند بڕدە یەك كفن بیش

واتە زۆر ھاتوچۆى گۆرستانم كرد و زۆر گۆڤى ھەژار و
دەولەمەندم چاوپێكەوت، تانیستا نە ھەژاریكم دى بێكفن بنیژرى و
نە دەولەمەندیكم دى لە كفنێك زیاتر لەگەل خۆى بەرى

چوارینەكانى بابا تاهیر زۆریان لەیەك دەچن لە عیبارەت و
لەمەبەستاو ئەوانە زۆر بەرز نین، ھەر لەبەرئەوێە كە خۆشی
دان دەلى بە پەستى ھیندیكیان و دەلى:

ھەر ئەو دلبرەى چاوى مەستى ھەس
ھەزارانى وەك، من پابەستى ھەس
لەناو عاشقانە ئەو مانگ روخسارە
وەك شیعرى من بەرز و پەستى ھەس

بەلام گرنكى و قورسى ئەم دوو چوارینەى كەوا ئیستا كە
بەرەدوا دین ئەوانەى كەببى بە پارسەنگى ئەو شیعرانەى كەوا لە
ترازووى كیشانا سووكن، بەجۆرێك كە ھەموویان قورس بكات و
كەموكۆپیان داپۆشى، چوارینەى یەكەم دەلى:

گولى بەدەس خۆم پەرورە بكرى
لە چاوكەى چاوى خۆم ئاوى بدرى
كەى رەواى دەرگای پەرورەدگار
یەكی تر بۆ خۆى گولاوى بكرى (۷)
چوارینەى دووھەم دەلى:

دەختى غەم لە دل كردوویە ریشە
لە دەرگای خوا ئەنالیتم ھەمیشە
عەزیزان با بزاین قەدرى یەكتر

ئەجەل وەك بەردە، مەردوم چەشنى شیشە

وھزنى چوارینەكانى بابا تاهیر لەگەل چوارینەكانى عومەر خەيام
كەمێك جیاوازن، بەم پەنگە ھینەكانى بابا لەسەر وھزنى
(ھەزەجى شەش پارچەى محزوف)، واتە ھەموو شیعرێكى
شەش(مفاعیل)ن، بەلام تفعیلەى سێھەم و شەشەم
كورت دكرێنەو (بۆ(مفاعل) یا(فعولن).

مەردوم ئەگەر ورد ببیتەو لە شیعرەكانى بابا تاهیر و بەراوردی
بكات لەگەل زۆر لە شیعرەكانى عومەر خەيام لە رووى عیلمى
نەفسەو، دەبینى كە ئەم دوانە زۆرلەیهكەو دوورن، چونكە
تانیستا بابا ھیچ ئاوپێكى نەداوەتەو بەلاى خۆشى و خۆش
رابواردنى جیھانەو، بەپێچەوانەى خەيام، كە بەلایەو ھەر خۆشى
و خۆش رابواردنى جیھانە ئامانجى ھاتنە جیھان، جگەلەوێ كە
شیعرەكانى خەيام بە ھیچ كولۆجیك ترووسكەى تەسەوفى
لێوەنايت، ھەر وەك لە شیعرەكانى باباوە دیت بە زۆرى (۸).

(زبانى بابا تاهیر)

بابا تاهیر كوردێكى لوپە، لوپ ئاوى تیرەى كى گەورەىە لە
كورد (۹) ئەم چوارینانەشى بە زبانی لوپییە.

بەپراستی زۆر جىيىداخ و خەفەتە كە تائىستى دەستىنوسىكى كۆنى ئەم دىوانە نەدۇزراۋەتەۋە، ئە لە پۇژمەلات و ئە لە پۇژئاۋا، تابكرى بە سەرمەشق و ئەم دىوانەى لەبەر پاستىكرىتەۋە.
(بابا تاهىرى سۇفىي)

بابا تاهىر سۇفىيەكى خۋاپەرستى، بىناۋونىشانى، گۆشەگىرى، بىنىيازى، خاۋەن دل بوە، ۲۲ تالىفى ھەيە لەعلىمى ما بعد الطبعە(مىتافىزىقىا)دا(۱۰) ھىندىكى بە زبانى فارسى و ھىندىكى بە عەرەبى، ئەۋى لەم كىتەبە كە تائىستى لە چاپدراۋى، تەنبا يەككىيە كە ناۋى (كلماتى قصار) ۋە بەعەرەبى نووسراۋە لە بىروباۋەر(عقائد)ى شەملى تەسەۋفدا و چاپكراۋە لەداۋىنى دىوانەكەيەۋە لە چاپى دوۋەم بە چاپى ئەرمەغان، كە دانەيەكى لە نامەخانەكەى مانا ھەيە و تائىستى ئەم نامىلىكەيە زۆر پاقە(شرح)ى لىكراۋە، يەككىيان راقەى(عين القضاة)ى ھەمەدانىە كە لە سالى ۵۲۲ھ كۆچى دوايىكرىدۋە و بە عەرەبى كرەۋىتە، ھەرۋەك لە كۆنەۋە راقەيەكى تىرىشى لىكراۋە بە عەرەبى، بەلام خارۋەنەكەى تائىستى نەزانراۋە كىيە، لەم سەردەمى دوايىدە زاناي گەرە مەلا سولتان ەلى گوناۋادى دوو راقەى لىكردۋە، يەككىيان بە فارسى و ئەۋى تىريان بە عەرەبى و راقە فارسىيەكەى لە دەۋرۋەرى سالى ۱۳۲۶ھ رۇژىدا لە چاپ دراۋە، ئەم نامىلىكەى بابايە ۳۶۸ پەندۋ ھىكەمەتە بە عەرەبى كە بابا تاهىر خۇى دايىناۋە رىكىخستون لە ۲۳بابا، قسەدەكەن لە عىلمو، تەسەۋفو، وجدو زكرو، عقل، غفلەو، نفس... ھتد. ئەمە چەند مىسالىكە بەنمۇنە بۆت دەھىنمەۋە:

۱. العلم موكل بالكلام، والوجد موكل بالخرس، ژمارە(۱۱)
۲. التصوف لايسع شىء وهو يسع الاشياء كلها، والصوفي يكون له كل شىء ولايكون هو لشيء، ژمارە(۲۲۰).
۳. الوجد فقدان الموجودات، ووجود المفقودات، ژمارە(۹۶).
۴. الذكر الخفي الذي يخفي عن القلب، ژمارە(۱۳۲).
۵. انتهاء العقل الي التحير، وانتهاء التحير الي السكر، ژمارە(۶۵)
۶. الغفلة عن الله كفر، والغفلة عن حقيقة ذات الله توحيد، ژمارە(۲۲۱).

۷. النفس سجن الروح، والدنيا سجن النفس، ژمارە(۶۶)
دەستىنوسى ئەم(كلماتى قصار)ە لە سالى ۸۵۲ھ رۇژى، دەست پىرىك كەۋتۋە كە ناۋى(ابو البقا)بۋە و ويستۋىتە راقەى لىبىكات و شەرحى لەسەر بنوسى و كىتەبەكەى لەلا زۆر خۇشەۋىست و بەنرخ بۋە، تەنانت لەگەل خۇى برىدۋىتە بۆ مەككە و لەۋى لە باخەلى دەكەۋىتە ناۋ پىرى زەمزمەۋە، بەلام بە ھەول و تەقەلايەكى ئىجگار زۆرگران دەرىدەھىنى، زانايان و خويندەۋارانى بەرز زۆر ھەول دەدەن لەگەل ابو البقادا كە راقە لەۋ دەستىنوسەنەكات، چۈنكە ئەۋ فەرمودانەى بابايە زۆر بەقولى پىچراۋەن، بەرەنگىك كە كەم كەس نەزانى، ئىنجا ابو البقا دەستىنوسەكە دەدا بە گەرەترىن زانا كە

مىستەر براۋن لە ئىران پىرسىارى كرەۋە لە زانايەكى گەرەى كرمانى: كە زمانى بابا تاهىر چىە؟ ئەۋىش وتۋىتەتى لۋپىيە، كە ئەم زمانە بۆۋە لە شىراز و ئىسفەھانا، ھەر ۋەك زاناي بەناۋيانگ(جونىيو)ىش لايۋايە
ئەگەر ئىمە ۋردىبىنەۋە لە چۋارىنەكانى بابا، دەبىنن كە پرە لەۋتەى لۋپى، ۋەك (نىمبون) لەجىياتى(ايمان) و(بارۋون) لە جىياتى(باران) و(بىابۋون) لە جىياتى(بىابان) و(تە) لەجىياتى(تۋ) و(دەرمۋون) لەجىياتى(دەرمەن) و(دېر) لەجىياتى(دور) و (نوم) لەجىياتى(نام) بەمەنا ناۋ و(نومە) لەجىياتى(نامە) كە ئەمانە ھەمۋى ھەر لە زبانى لۋپىدا بەكاردەھىننن.

(دىۋانى بابا تاهىر)

ۋادەردەكەۋى كە لەكاتى بابا تاهىردا نەخۇى و نەكەسى تر شىعەرەكانى كۆنەكرىدۋەتەۋە، بەلكو ھەر چۋارىنەيەكى كەۋتۋتە لاي يەككىك، ئىنجا سايا لەپىشتى كىتەبىك، ۋەيا دەفتەرىك ۋەيا بەيازىك نووسراۋە، تا سالى ۱۸۸۵م كە زاناي خۇرەلات ناس(مستشرق)(ھىۋار) (۵۹) چۋارىنەى تىرىشى لەگەل چامەيەكيا بۆۋەكرەۋە لە سالى ۱۹۰۸م.

لە پاشا خۇرەلاتناس(ھرون ئلن) (۸۰) چۋارىنە و چامەيەكى، بىجگە لەۋانەى كە(ھىۋار) بۆۋەكرىدۋەتەۋە تەرجەمەى كرەن بە پىشتىۋانى دەستىنوسىكى نامەخانەى بەرلن.

لە سالى ۱۳۰۶ھ رۇژى-۱۹۲۷م حسين وحيد دستجردى ئىسفەھانى، نووسەرى گۇڧارى ئەرمغانى فارسى- دىۋانى بابا تاهىرى لە چاپدا و بۆۋى كرەۋە، كە ۲۹۶ چۋارىنە و چۋار چامەيە(۶۲) چۋارىنەى تىرىشى كرەۋە بە پاشكۆى ئەم دىۋانە كە دەرىھىناۋن لە كەشكۆل و بەيازى دەستىنوس

لە سالى ۱۳۱۱ھ رۇژى- ۱۹۳۲م دوۋبارە دىۋانەكەى باباي چاپكرەۋە بە پىشەكەكى مامۇستا پەشىد ياسمىيەۋە(۱۰) چۋارىنەى تىرى لىزىادكرە كە لە چاپى يەكەما نەبۋون.
ئەم شىعەرەنە بەپىشى پىتى دوايى رىزكراۋن، بەم رەنگە ئەۋى دواپىتەكەى(ئەلف) بى پىش ئەۋانە خراۋن كە دوايەكەيان(بى) بىۋ ھەر بەم رەنگە تا پىتى(بى).

ئەم دىۋانى بابا تاهىرە، لەماۋەى ئەم ھەزار سالەدا، چەند جار شىعەرەكانى نووسراپىتەۋە لەلايەن ئىرانىەكانەۋە، ھەر جارى چەند ۋتەيەكى كوردى لىكراۋە بە فارسى، بەجۆرىك كە ئىستا كالايەكى فارسى بەسەرماۋتە، بەم رەنگە(نامىتە)كراۋە بە(نامىختە) و(تاۋ) كراۋە بە(تاب) و(تە) كراۋە بە(تۋ) و(رىژە) كراۋە بە(رىزد) و(شەۋ) كراۋە بە(شەب) و(كرن) كراۋە بە(كخند) و(مو) كراۋە بە(من) و(مەكە) كراۋە بە(مەن) و(ۋە) كراۋە بە(گۆيەم) و(ۋىنەم) كراۋە بە (بىنەم).

چانی بهگی عزیزی بوه و تکای لیدهکات که رافعی لیکات، چانی بهگیش له مانگی شموال ٨٨٩٠ رۆژی دهستدهکات به پاقه لیکردنی و له بیستی شهعبانی ٨٨٩٩ تهواوی دهکات (١٠).

خوابگاهی بابا تاهیر

خوا بگاهی بابا تاهیر له ژورژکدایه بهسار تهپیهکی نه ژور بهزی نه ژور نزم، له رۆژئاوایهکی باکوری شاری ههمه دانهوه و لهو کهپه کهی کهپنی دهلین (بن بازل)، لهو ژوردهی که بابای تیا نیژراوه، دوو کهسی تریشی تیا نیژراوه، یهکیکیان دایه نی خویهتی که شیر داهوتی و ناوی فاتهیه، نهوی تریان حاجی میرزا علی نهفی کهوسهریه و گۆری همرسیکیان قهقهزهیهکی سادهی دارینی بهسهرهویه. خوابگاهی بابا ههمیشه زیارهتگاهی موسولمانانی دلبداران، کۆترین کتیبیک که باسی ئەم خوابگاهه بکات (نزهة القلوب) ی حمد ئیلاهی مستوفیه، که له سالی ٧٥٠هـ، کۆچی دواپی کردوه، به دهووبهیری خوابگاهه کهی بابا تاهیردا چهند ژوریک ههه ههمیشه چهند کهسیکی تیان له موریدینی بابا که خواپهرستی تیا دهکن و چلهی تیا دهگیشن، نهخوازه لا شموای جومعان، وینهی ئەم خوابگاهه له چاپی دووههمی دیوانه کهیا کیشراوه. درودی خوا برژی بهسار گۆره کهیا وهک بارانی بههار.

پهراویز:

١. ئەم چوارینهی بابا تاهیر له لایهن شاعیری تازهی بههره مند کاک دلزاری کۆپیهوه ههولندراوه که بکرین به کوردی سۆرانی، بهلام بهداخهوه ههه جهفتاو ههوت چوارینهی تانیستا بۆ کراوه و بهتایبهتی له چاپیداوه ناوی ناوه (کهنجینه) و بهشی زۆری ههروهک خۆی ماوه تهوه و ئەم چوارینهیه، یهکیکه لهو چوارینهی که له لایهن نهوهوه وهر نهگێراوه، ساخوا بهمیهههانی خۆی یارمهتی بدات بۆ تهواوکردنی ئەم پرۆژه پیرۆزه.

٢. وهک له گۆڤاری (نهرمهغان) ی ژماره (١) سالی (١٠) دهلی: هیلدی چوارینه که بهمی بابا تاهیر زانراون، له دیوانی مهلا محهمدی مازندهرانی و شاتریهگی محهمدی ههمه دانیدا بینراون.

٣. واته قهه و بالا راست وهک ئهلف.

٤. توغروول: محهمد کوپی میکائیلی کوپی سهلجوقی کوپی تعلقه، که له سالی ٤٣١هـ دا بوه به پاشا و زالبووه بهسار مسعودی کوپی سولتان محمودی غمزنهویدا و دهستگیرت بهسار خوراسانا و له سالی ٤٣٢هـ دا، تهرستان و گورگان و، له سالی ٤٤٦هـ دا، نازربيجان و، له سالی ٤٤٧هـ دا بهغداي گرت و دوان (خطبه) ی جومعانی بهناوی نهوهوه خویندرايهوه، ههه لهو سانه دا موسل و دیاربهکری گرت و له سالی ٤٥٤هـ دا، کچی خهلیفه القائم بامر اللهی ماره کرد و له سالی ٤٥٥هـ دا مرد.

٥. خه مشا، یا خه مشاد، یامه شاد همرسیکیان کورتهی (محهمد شاد) و نه مانه ههچیان بهپنی نهو کتیبانهی که له بهر دهستان، له پیرانی ناودار نهیون لهکاتی بابا تاهیردا، بهلی خه مشادی دینه وهیری بوه له زانایان و پیرانی گهوهی کورد، بهلام بهپنی نویسنی شیخ عبدلولوههانی شعرانی له کتیبی (طبقاتی گری) جهلدی (١) لاپه ره (٨٧) چاپی میسر، له سالی ٢٩٧هـ دا کۆچی دواپی کردوه و بهپنی نویسنی ریساله ی (قوشه ییری)، لاپه ره (٢٥) چاپی میسر، له سالی ٢٩٩هـ دا مردوه، کهواته بههه حال ئەم پیره ژور له پینش بابا تاهیردا پیریک بوپی له ههمه دان به ناوی خه مشا، یا خه مشادهوه و ناوی نه نویسابی له میژوودا وهک هه زارانی تر.

٦. سورهی نه حل نایه تی ٩٢.

٧. ئەم چوارینهیه له (کهنجینه) ی دلزارا نیه.

٨. ئەم چوارینهیه له لایهن مهلا محهمدی غهزاییهوه، وهه گێراوه ته سهر سۆرانی.

٩. ته ماشای دائره المعارفی ئیسلامی، جلدی سی، لاپه ره (٢٣٦) بکه.

١٠. تیره ی لوپ له لوپستان دادنهیشن که دهکویه ته جهنوبی رۆژئاوای ئیران، بهم پهنگه رۆژئاوای لوپستان له خاکی ئیراندا له بهرانبهیری سنوری (مهنده ی) یهوه، دهستپیدهکات، تا بهرانبهیری سنوری (عه ماره) ههه له خاکی ئیران، سنوری رۆژه لاتیشی، له جهنوبی شاری (کرد) وه، دهستپیدهکات له شیمال ههتا نزیک شاری (دیزفول) له جهنوب.

چیای که بیر کۆه- که له شیمالی رۆژئاوای ئیرانهو بۆ جهنوبی رۆژه لات دریژ ده بیتهوه، ئەم قهلمه رهوه دهکات به دوو بهشه وه:

١. بهشی رۆژه لات (پیشکۆه) که لوپی ئهسلنی تیندا دهژین.

٢. بهشی رۆژئاوای (پشتکۆه) که فهیلیهکانی تیا دادنهیشن.

به قسه ی مینۆرسکی روسی و ئۆسکارمانی ئهلمانی شیوه ی فهیلی له کوردیه وه نزیکتره له شیوه ی لوپی.

مینۆرسکی له دائره المعارفی ئیسلامی، بهرگی سینه م، لاپه ره (٤١) دا دهلی لوپ نه ته وه یهکن له رۆژئاوای جهنوبی ئیران و دهبن به چوار بهشه وه: مامه سهنی، کۆهگیلۆی، بهختیاریی، لوپی ئهسلیی.

١١. ته ماشای دائره المعارفی ئیسلامی- جلدی سی- لاپه ره (٢٣٦) بکه.

١٢. ته ماشای دائره المعارفی ئیسلامی، جلدی سی، لاپه ره (٢٣٧) بکه.

سهرچاوه: خال، شیخ محهمد، بابا تاهیری ههمه دانی مهشهور به عوریان، له چاپکراوه ی کوپی زانیاری کورد، به غه داد ١٩٧٧.

بابا الشیری شهدانی له انگلیسیای نیسلا

ئەحمەد ئاقانە لە تورکییەوه کردویەتی بە کوردی

شیوهیهی خواروه ناراسته کردوو: (تهی تورک، بهرامهر به موسولمانان نیازی چ جور ههئس و کهوتیک هیه؟)، هرودها نهوشی بیستوو که نه شیه ناخافتهی بابا تاهر کاریکی زوری له سولتان کردوو، نهگهرچی نه دمقه، مردنی بابا تاهر دهخاته هاش سالی(۱۴۷۷)وو، نه سهرنجه دزیهتی لهگهل نهودا پهیدا ناکات که دهئی شاعر له سهردهمی کاکوئییه خزمهکانیدا ژیاوه که له سهردهمی دهیلهمیدا، واته نهمان و بووپییهکان.. که فهرمانپروایان له ههمهاندان، تا گمشتهکی سالی(۲۰۴)ی ئیراهیم ئینال، بهردوام بووه، بهلام نهو هووالانهی که دهئیت گوايه له سیدارهانی(عین القضاة عینلقوزات)(مردن ۵۲۲)ی ههمهاندانی دیوه هاوچهرخ(نصیر الدین الطوسی- نهسرودین نهتووسی) بووه، دهسته لهستن.

سەرچاوەکان جازووبار بابا تاهیر بە ھەمەدانى (بېروانە: پارىس، دەستووسى ەمرەبى، ژمارە ۱۹۰۳ سەر و منجام ھەى دى) و جاز ناچارىش لوڤى (لووڤى) ى پىنەلەن. بەکارھێنانى شێوێ لووڤى لە جىاتى لووڤ، بىاو دەخاتە بارىكى زۆر ئالۆزەو. داخۆ ئەم واژەبە جگە ئە بەرور دەبوون، بۆنەبەكى دىي پەيوەندىي بابا تاهیر بە لوڤستانەو دەردەخات؟ گومان لەمدا نىيە لە، سەدەى يانزەمدا لە نىوان ھەمەدان و لوڤستاندا باخ و دارستانى چر ھەبوو و دەبى ئەو ش لەبەرچاودا بىت كە شاعىر لە نىوان ئەم دوو شوپنەدا ژياو. لە شارى خوڤرم ئاباددا گەرەكەك بەناوى بابا تاهیرەو ھەبە (بېروانە: ئەدمۇندس، GJ، ٤)، (جوزەيرانى، ١٩٢٢، ل ٤٤٢).

پیشاندانی پیوندی بابا تاهیر به لوپستانه وه، له
بیروباومری (تهملی حمق) دا، واتا به خشبه (بروانه خواره وه)، له
چوارینه کانی بابا تاهیر دا (بروانه دیوان ژماره ۲۰۰۱، ۲۷۴)، ناوی جیای
نه لومند که به سمر هه مه اندا دهر وایت به زوری بهر چاوده که ویت.

له گۆزی بابا تاهیر له باکووری خواروی شارو، له گمړمکی یون بازار(بن بازار)دا راسته‌فینه(پروانه خواروه) و گۆزی میرزا علی نه‌فتی (کهوسهری کوټری) (سده‌ی ۱۹)ش به تهنیشت هم گۆرمیه. گومره‌و

بابا تاهیر عوریان شاعیرنکی گوردی سوؤقییه، به شیوه زماننکی
ناوچهیی شیعرن نووسیوه به پیتی قسهی پرضا قولی خان (سهدهی ۱۹)، که
سهرچاوه دهستنیتمان ناکات، بابا تاهیر له سمردهمی همرمانرپوایی
ددیلهمدا ژیاودو له (۱۰۱۰ی ز) (۴۰۱۰ی شیدا مردوووه. هارچهیهک له پارچه
ههلهستهکانی بابا تاهیر زور مهتەل نامتزه.

مەو آن بحرم که در ظرف امدستم.

مه آن نقطه که در حرف آمدستم.

بهر ألفی (الف قد) ی برآیو.

(الف قد) م که در (الف) آمد ستم (۱)

واته: (من نهو دهریا(بحر)دم واکراوته ناو جامیکهوه، نهو خالهم که
لهسه ریپیتدا هم، (الف) هزار سال جاریک، (الف قد) بمزن و بالاریکی
ومکو پیتی الف پهیدا دهییت، من نهو(ئهلف قه)دم که لهم هزار(الف)
ساله دیواییه دا هاتووم). مه هدی خان له (JASB)دا(۲) به پیتی ژماره
نه بجه دی و به شیوهیه کی سه رنج راکیش، لهم پارجهیه ی پوون
کردو ودهوه. پیته کانی دهسته واژه ی(الف قد) به پیتی ژماره ی نه بجه دی
دهکاته(۲۵). نه مهش له گه ل ووشه ی(بحر)ی عهرمیدا که بهرام بهرکه ی
له فارسیدا(دریا)یه و ووشه ی(ظاهر) که ناوی شاعیر خویمتی هاوژماره ن.
الف قد(۲۱۵) له گه ل الف(۱۱۱)دا کوکمه نهوه، دهکاته(۲۲۶) که له گه ل
ووشه ی(هزار)ی فارسیدا که پیته کانی به(ها، زا، الف، را) دانریت..
هاوژماره ن.. بهم شیوهیه دهسته واژه ی(الف قد) که دیته سه ر(الف)، سائی
له دایکبوونی بابا تاهر(۲۳۶) پیشان دمدات و بهم جوړه، دهشی تا
سائی(۴۰۱) ژیا بیت.

سەرەرای ئەم روونکردنەوه هونەرمانانە، راستییەکی ئەوێه
کە، لەبارەی بابا تاهیردو، تاکە سەرچاویەکیمان بە دەستەوه بێت ئەو
دەقیقە کە لە (راحە الصدور- راحەتو سودوور) دایە (١٣٠٤-
١٦٠١) (GMS) (٢) لاپەرە (٩٨) بەهولاو. نووسەری ئەم کتێبە، ئەوێ
بێستوو کە کاتێک (طغرل- توغرون)ی سولتانی سەلجوقییەکان لە
سالی (١٠٥٥-٤٤٧) دا چووێتە ناو هەمەدانەوه، بابا تاهیر گوتاریکی بەم

ساختمانی سەرگۆڤرە کە سادەو ساکارو شایانی خاموینی نییە. لە (نزهة القلوب- نوزھەتولقلوب)دا (٧٤٠- ١٣٤٠) باسی ئەم گۆڤرەکراوە. بېروانی (GMS)- لاپەرە (٧٥) یۆ وێنەکەمی بېروانی:

مێنورسکی *Materiaux William Jackson, a visit to The tomb of tahir at hamadan (A Volume presented to E. G. Bambridge, 1922.*

(٥)، مۆسکۆ، ١٩١١ لاپەرە ١١ و لاپەرە (٢٥٧-٢٦٠) (٦) ئەو چیرۆکانە کە لە (مازندران)دا دەبیسترتین و پەییوەندی بابا تاهیرەو ناوچەییەو دەرەمخەن راستن. دوورنێە ئەمانە لەلایەن ئەو (لەکانەو) هینراپنە ئەوئ کە لە لورستانە و کۆچیان کردوو. بەتایبەتی هەموو کۆچەرە نێرانییەکان بە هاوولاتی خۆیان دادەبێن.

زمانی (شیۆە زمانی) بابا تاهیر:

بێگومان شیۆە زمانەکەمی دەبێت ئەو شیۆمیە پیشان بدات کە لەم لایەنی نێرانەدا ماوەتەو. نزیکیی زۆری ئەم شیۆمیە لە فارسییەو و لەبەر ئەوەی کە ئەوانەمی ئەو دێرانی کە دەماو دەم ماونەتەو دووبارە دەکەنەو، کەسانێکی جۆراوجۆرن و لەبەر ئەوەش کە ئەو دێرانیان پێتروا لێکردوو بۆیان ئاسانتر بێت، چەسپاندن و سەلماندنی شیعەرەکان بە شیۆە راستەقینەکەمی خۆی زۆرکەم لە توانادایە.

هەر وەها ئەوەش دەگونجێت کە مۆریدە سادەکانی بابا تاهیر بێریان لەو گردبێتەو و بستیبتیان لاسایی بکەنەو تەنانەت لەم سەردەمەماندا دینایی کورد، دانییەو و داناو کە لەپێناوی گەیانندی هەندیک هەوال بە ئەهلی حس- بە (شیۆە گۆران)ی زۆر دوور لە شیۆە زمانەکەمی خۆی شیعری داناو (د. سەعید خان- MW (٧)- کانونی ١٩٢٧، لاپەرە ٤) ئەمڕۆ لە ناوچەمی نیوان هەمەدان و خورەم ئابادا چەند شیۆە زمانی کە هەیە. بەلام ئەوەی بابا تاهیر بەهیچ پەکیکیانەو نابەسترت، کەچی پەییوەندی لەگەڵ هەموو شیاندا هەیە. نزیکیی دەمی ئەمڕۆی چوارینەکانی بابا تاهیر لە زانی ئەدەبی فارسی گفتوگۆی ناوی، لەلایەکی دیکەو جیاوازی و مکوو- نام، نووم (ناو)، دەستم، دەستوم (دەستم)، رفتم، رفتمووم (پۆیشتەم)، دور، دیر (دوور) (بېروانە XIV (١٤) و Huart دیوان، ژمارە (٨٢).

لەتایبەتیەکانی شیۆە لۆری:

رەگی و مکوو: فاج (قەسەکردن)، کار (کردن)یش، تاییبەتیە بە کوردی و شیۆە ناوەندییەکان. ووشە و مکوو: می- کار. وو (دەکات)، (شای. وو) (دێت) یش ئەو شیۆە (گۆران) یەمان بێردەخاتەو کە لە خۆراوتردا قەسە پێدەکرت. هەر وەها هەندیک تاییبەتیستی دیکەش هەیە، وەکوو (دارەم، دیروم) لە کاروون (شیرازو دەوربەری)دا دەبێرت. چوارینەکان لە دەمی ئەمڕۆیاندا پشتگیری پەیمەکانچوون و ئالۆزبوونی چەند شیۆمەکان لە لیکۆلینەو (Handak) بۆ دەکەن.

لە بارەمی زمانی بابا تاهیرەو ئەو زاراویە کە لەلایەن (Huart)وە (١٨٨٥) پێشنیارکراوە کە بە پەهلەویی ئیسلامی ناوبێرت لە جیهانی زانستدا پشتی پێ نەبەستراوە.

کیشی چوارینەکانی بابا تاهیر (هەر وەها غەزەلەکانیشی)، دەقاو دەق (هەزەجی موسەددەسی مەحزوف) (ب- - - - - / ب- - - - - / ب- - - - -) بەم هۆیەو تازەیی مۆرکی پارچەکانی بابا تاهیر ئەو دەگونجێت کە لە حیاتی (روبای- چوارین) تاییبەتە بەکیشی (هەزەجی مەقموولی مەقسوور) (ب- - - - - / ب- - - - - / ب- - - - -). هەندیک لەو چوارینانە کە دەدرێنە پال بابا تاهیرەو گومان لێکراو دێت بەرچاو لەلایەکی دییەو ئەو کیشانە کە بەکاری هیناون لە گۆرانی میلیدا ناسراون.

(میرزا جەعفر ± (Korsch) Yazlka. Pers. Gramm.

(٨) مۆسکۆ، ١٩٠١، لەلایەرە / ٣٠٨.

شاعیریەتی:

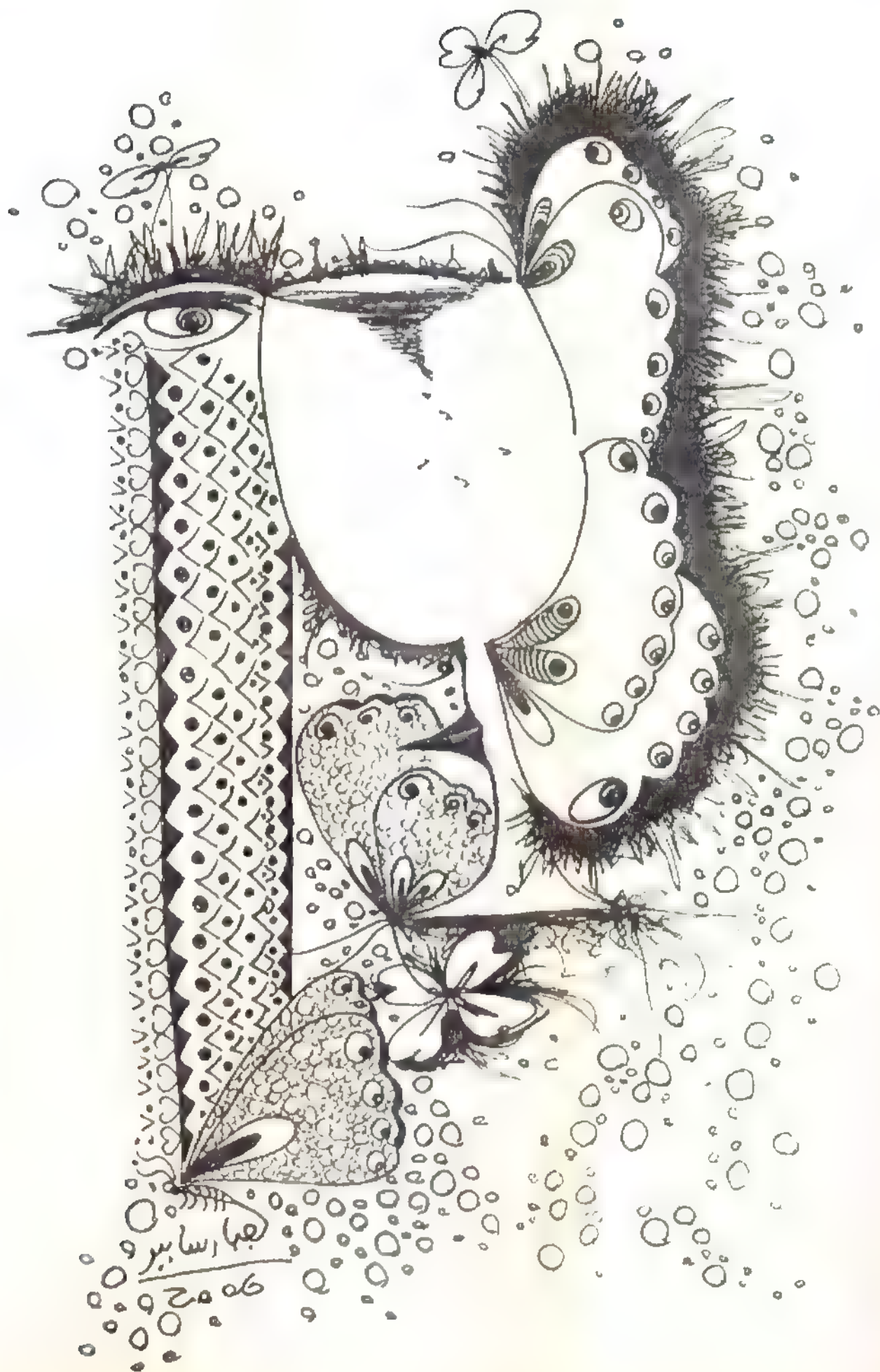
تا سالی ١٩٢٧ تەبیا ئەو پارچەکەمانە زانراوون کە لە (نەنتۆلۆژی) کۆمەڵەو کەشکۆلەکانی سەدی ١٨ و ١٩دا بوون

لە نەنجامی لیکۆلینەو (Huart)دا لە ٥٩١٨٨٥ پارچەو لە ١٩٠٨دا ٢٨ پارچەمی دیو غەزەلیکی دەست کەوتبوو. هاروون) تەبیا سی پارچەمی تازەمی دۆزبوو (هەرچۆنیک بێت ئەمانە زۆر گومانیان لێدەکرت). (لەزنسکی) کە سوودی ئە دەستووسەکانی بەرلین بێنیو، (٨٠) پارچە (جگە ئەوانەمی هووارت) و غەزەلیکی گۆرییەو لە نەنجامدا بۆلۆکەرەو گۆفاری (نەرمەغان)ی فارسی، حوسین و حید دەستگەردی ئەسفەهان لە (١٣٠٦- ١٩٢٧)دا لە تاراندا دیوانی بۆلۆکردووتەو کە ٢٩٦ دووبەیتی و ٤ غەزەل گرتووتەو خۆیەو، بۆلۆکەرەو و مکوو باشکۆ ٦٢ دووبەیتی. کە لەگۆفاری جۆراوجۆرەو بەدەستی خستوون و ئەو چوارینە کە (نەلن) زیادی کردوون، بۆلۆکردووتەو.

پارچەکانی ناودیوان، بەپێی (سەر-وا. قافیە) و بەپێی ریزی ئەلف و بی ریزکراون. بەداخەو بۆلۆکەرەو لەبارەمی ئەو دەستووسەمی پناغەمی لە چاپدانی دیوانەکیە هیج جۆرە زانیارییەکی نەداوە بەدەستەو.

لەزۆریەمی ئەو پارچە تازانەدا ناوی بابا تاهیر. جیای ئەلەوئەندو مەیمەند (٩) و هی دیکە زۆر ناوبراوە لەگەڵ ئەوێدا کە ئەم ناوبردانە لەتام دەرچوو، کەسایەتی ناسراوی بابا تاهیر پتر دەچەسپێت، سەرپرای هەموار نەبوونی لاساییکردنەو دەرپێنی شیۆەمی ناوچەیی زمانی بابا تاهیر، ئەم پارچانە بۆ سەلماندن بە بەلگە دادەنێت.

مەسەلەمی دروستی و نادروستی پارچەکانی بابا تاهیر، هەر بەو شیۆمیە کە لەبارەمی عومەری خەیمەو دەکرت. بێگومان هەر دەبێتە بابەتی لیکۆلینەو. بەپێی گوتەمی ژۆگۆفسکی، دیوانی (مەلا مەمەدی سۆفی مازەندەرائی)ش (نزیکەمی سەدی ١١) پارچە شیعری بابا تاهیری ئێدایە. (مەمەد شاتری شاعیری هەمەدانی خۆی بە خاوەنی گەلیک پارچەمی کوردی (پەهلەوی) دادەنا کە گواپە دەدرێتە پال بابا تاهیرەو بېروانە- دیوان- لاپەرە ٢١.

بابەت لەلای بابا تاهیر لە دەرەتانیکی تەسکدايە، بەلام شاعیر پێناسەییەکی کەسایەتی هەیە. ئەگەر شیکردنەوەی ئەو ٥٩ پارچەییە کە لەلایەن (هورارت) هەو بلاوکراوەتەویکەین بە نموونەو پیشانی بدەین. وەکو هەرکاتێک، کێشانی دنیایدا گەلێک زەحمەتە. (٢٤) پارچە، رێک بەسەرئەم دووجۆرە شیعری ستراننامیزە (لیریک) دا دابەش دەکریت دووپارچەیی لە سوپاس و پەسند گوێی (حەمدوسەنا) بۆخودا پێکھاتوو... ئەوانەیی دیکە پتر خوێی و کەسایەتی نامیزە پاسی ئەودەربەدەری و دەرویشیی هەلەندەرانیان بەسەربردنی بابا تاهیر دەکات و ئەو دەکێژتەو کە خاکی کردووئە سەری و نووستوو هەمیشە لەناو ناارامی و هەژاندا بوو. (ژمارە/٦، ٢٨/١٤/٧) و ئەندێشەو پەژارە یەخەیی بەرنادەن. ئەو هەو لە دایدا پشکووتوو تەنیا (گوئی پرسە) یەو، تەنانت جوانییەکانی بەھاریش ناتوان شادی بکەن. (٢٤، ٢٥، ٤٧، ٥٤). بابا تاهیر بە فەلسەفەیی سۆفییانەو بەندە. دان بە تێوانەکانیدا دەنێت و بۆ لێخوێبوون دەپارێتەو ئەفینداری نەمانە، تاکە چارەساز ناارامی لە نەماندا دەبینێت، (١، ١٢، ٤٥، ٥٠، ٥٨). بەتایبەتی ئەم باسکردنە مەزەنەییە لەلای بابا تاهیر دەبینرێت. پێی ناکرێت بە ئاسانی چاوی دێی لە جیھان جودا بکاتەو، دێی پاخی بووی لە سووتاندایەو ساتێک وازی ئی ناھێنێت، شاعیر وەکوو شێت ھاوار دەکات، مەگەر شێر و پلنگی ئەو دێی بموودایم بەجەنگی ئەو دێی دێی ئەو ئەگەر دەستوم رەسەد خوونت بریجۆم بوینەم تا چەرنگی ئەو دێی دێی (٩، ٨، ٢٦، ٢٦، ٤٢).

پێناسەیی ئەدەبی بابا تاهیر:

لەگەڵ ئەو هەو عومەری خەيام (مردنی ٥١٧/١١٢٣) دژایەتی گەورە پیشاندەدات. وەکوو ئەو بابا تاهیر بەرامبەر ئەو بەختپەرستی (Hedonizm) و ئەو گۆرانکارییە کە لەلای عومەری خەيامدا بەهۆی مردنەو، پەودەدات، بێجەم ناووستیت.. عومەری خەيام لە کێرەکی سۆفییانە بابا تاهیر بێبەش دەمینێت. ئەو تازەییە هەستییەتی کە هێشتا نەگەوتووئە ناو دیلیییەتی نەریتی سۆفیگەرییەو، ئەو ساکارییە لە ئەندێشەیدا هەیە ئەو پوونییە زمانیەتی کە نامووی شارەکی پاراستوو. فیتزجەرالدی نوێ بابا تاهیر دەگاتە رەقیبێکی شایانی عومەری خەيام (١٠).

سۆفیەتی:

ئەو دەروێشە ئێرانیانە کە ژۆکۆفسکی لەبارە بابا تاهیرەو دیدەنیی کردوون دەلێن: (بابا تاهیر) خاومنی چەند نووسراویکی میتافیزیقییە. (بروانە- رەزا قوڵی خان)، ئەم ئەو لیکۆلێنەوانە لەبارە پارچە شیعەرەکانی بابا تاهیرەکان و لە ئۆکسفۆردو پاريس (Nat, bibl) دا هەییە لە ئەوروپا دواي ئەو تێبینیانە (Ethe) و (بلۆنیست) هەو زانیارەو، سەرپاکی (ئەلکەلیماتولقیسار گوتە کورتەکان) لە بلاوکراوەی نەرمەغاندا بلاوکراوەتەو. ئەم نووسراوە بەپێی ئەو بابەتەیی خوارەو کراوە بە ٢٢ بەشەو ٢٦٨ پارچە کورت پێکھاتوو: عەلیم و مەعریفەت، ئیلهام

و فیراسەت، عەقل و نەفس، دونیاو عوقەبا، سەماع و زیکر، ئیخلاص و ئیعتیکاف.. هتد.

چەند نموونەییە کە لەم پارچە کورتانە: ژمارە/٨٦- عیلمی حەقیقی، ئەو پێشینییە کە لە پاش بەدەستھێنانی زانیی (یەقین) هەو دێت، ز/٩٦- وەجەد، بزیسوونی زانستی شتەهەبووەکان و بوونی شتە بزرکراوەکان. ز/٢٦٨ ئەو هەو کارەساتە دەبینێت کە لە سوداوی دێت، بێ جووتەو بێ توانا دەبێت ز/١٠٠ ئەو هەو کە نەزانی گوشتوویەتی هەرگیز نامرێت.

بەرەسەندنی ئەلکەلیماتولقیسار- لەناو سۆفییاندا پوون و ئاشکرایە. بلاوکەرەو ئێرانی، ئەم لیکدانەوانەیی خوارەو ئەم کتێبە باس دەکات: ئەو لیکدانەو عەریبییە کە دەریتە پاڵ (عین القضاة الهمدانی) (مردن ٥٢٣، لە ئەفسانەکاندا بەزۆری لەگەڵ بابا تاهیردا باس دەکریت). لیکدانەوێکی دیکە عەریبی کە لەلایەن نووسەرێکی نەناسراوەو نووسراوە. لیکدانەو عەریبی و فارسییەکان مەلا سولتان عەلی کوونابادی. (لیکدانەوێ فارسی، دەرووبەری سالی ١٣٢٦= ١٩٠٦ چاپکراوە، بەلام تارادمیەکی زۆر زۆر دگەنە)، بلاوکەرەو ئێرەغان بە ئاواتەوێ کە پۆزێک ئەم نووسراوە بە لیکدانەوێ کەو بە بلاوکاتەو.

ئەو دەستووسە کە لە ژێر ژمارە ١٩٠٢دا یەو لە بیبلیوگرافیای (Nat) دا پارێزراوە، هەشت بەشی پوونووسیی کورتکراوەی پارچە کورتەکانی بابا تاهیر (لەپەرە ١٠٠، اب، ١٠٥) و لیکدانەوێ (لەپەرە ١٧٤- ١١٠) دەکێژتەخۆیەو. ناوی ئەم پوونووسە الفتوحات الربانیة فی الاشارات الهندانیة) یە. هەر لەم دەستووسەو تێدەگەین کە ئەم پوونووسە بە دەستخەتی (جانی بەگ ئەلەعەزیزی) یە، کە نووسەری لیکدانەوێ کە لە شەوال ٨٨٩دا دەستی بە نووسینەو کردوو، لە (٨٥٢) وە دەست بەنووسینی کراوە. ئەگەرچی ئەو دەستووسە کە (ئیشارات) ی تێدایە لە مەککەدا کەوتبێت ناو بیری زەمزمەو، هەر چۆنێک بێت رزگارکراوەتەو ئەبەر قوولیی کرۆک (متن) و زەحمەتبوونی تێگەشتنی، زانیان دەستیان لە لیکدانەوێ هەلگرتوو و پاسپاردنی لیکدانەوێ بە ئەبۆلەھا پێشنیارکردوو. پاشان ئەبۆلەھا ئەم کارە داوتە لای جانی بەگ. لیکدانەوێ کە هەر وشەیی کرۆکی پارچە کورتەکانی بابا تاهیری پەکیەکە لیکداوەتەو، وەلییەتی:

هەر وەکوو لە بارە گەل شاعیری سۆفی وەکوو (عەتارو، جەلالەددینی رۆمی و، حافظ) هەو گوتراوە لە بارە ژیان و کەرەماتی بابا تاهیریشەو کەلێک کارپەسندی (مناقب) هەیە. وەکوو باسکراوە بابا تاهیر پۆزێک لە قوتابیانی مەدرەسە هەمەدان دەرسیت، بۆ بەدەست هێنانی زانست، پتویست بەچی دەکات بکریت؟ قوتابیەکان بۆ پێرەبواردن پێشنیار دەکەن کە شەوێکی زستان لەناو بەفرای حەوزەکەدا بەسەرببات. بابا تاهیر ئەم پێشنیارە هەر وەکوو خوێ جێبەجێدەکات. پۆزی دواي کە بەتیشکی زانست پوونابوونەوێ خوێ

قاتمه دهبه وېت شوېنى شا بگه وېت، سهرى دهنېته سهرپانى و گيان دمدات. شا له بهر له ناوچوونى قاتمه، دلخوشى بابا تاهير دداته ووه به لېنىشى پېدهدا كه وركوو مه جنوون و لهيلا له رۆزى جهشردا به قاتمه شاد بكتات.

سى پارچه شيعرى ناتهواو بهلام نزيك له شيوه نووسىنى بابا تاهير، ناخراوته ناو كرؤكى نووسينه كه وه (بروانه، مينؤرسكى، ماتهرىال، لاپهړه ۲۹-۱۳، ۱۰۳-۹۹، له زېنسىكى، له لاپهړه ۱۸-۲۵) دا لىم زانيارىانسه سوودى وركرتووه). له كرؤكه نووسيندا قاتمه ليرى بابيه تى باسما بتهك بابا تاهير وه نيژراوه، به پېتى هسهى پاسه وانه كان) لاي گؤزى بابا تاهير و نهو دهوروبه رده قاتمه په كى ديكه ش نيژراوه و پېويست دمكات كه نه دوانه تيكه لى په ك نه كرين. گابينيؤ (ا. ئ. و جاكسن) ناوى خوشكى بابا تاهير دهينن كه ناوى بيبي قاتمه، يان قاتمه لهيلايه، نازادى ههمه دانى (ديوان. لاپهړه ۱۶-۲۱). باسى كورى دايهن (شيردايكى) بابا تاهير دمكات و په پوهندى نيوان بابا تاهير و قاتمه دمكات و په پوهندى نيوان بابا تاهير و قاتمه به شيومه كى (شاره كيانه) روون دمكاتووه گروگرفتى ديكه دنيته گؤزى.

نهو پارچه كى كه له سهرتاي گوتاردا باس كرا (ئلف نهلف قهد) همدېك لمتاسه بهرزمكانى بابا تاهير رهنك دداته وه.

نهم ووتاره له لاپهړه (۱۶۶-۱۷۰) ي بهرگى (۲) ي (نهنسكلؤپيدىاي نيسلامى) ي چاپى توركىي (سالى ۱۹۶۱) وه گؤز اوته سهر كوردى. چهند روون كردنه وه به كى وركرتى:

۱. نهم چوارينه له دمقه توركيه كه دا نيه.
۲. گؤڧارو رووداوه كانى كؤمه لى ناسياى له بهنگالدا.
۳. زنجيره يادگار بيه كانى جيب.
۴. گؤڧارى جوگرافياى.
۵. نهم ووشه بيان بيه بؤ ساغ نه بووه كه جيبه.
۶. وليهم جاكسن. سهردانىك له نارامگاي بابا تاهير له ههمه دان (به شه نووسينى كه پيشكه شى. ئيدوارد گرانفيل براون كراوه)، كامبردج، ۱۹۲۲.
۷. جيهانى موسلمان.
۸. نهم ووشانه بؤ ساغ نه بووه وه.
۹. نهم چوارينه ش له دمقه توركيه كه دا نيه.
۱۰. فيتز جبالد. نهو شاعيره به ناوبانگه كه كه شيعره كانى خه يامى كردوه به ئينگليزى و به خؤراوى ناساندوه.
۱۱. واته: كه نيوارم كردوه كوردبووم و له زانستى نيسلامه تى كه به عهرم بيه هيچم نه دى زانى، كه رؤزم كردوه بوومه عهرم بيه كه زانستى نايينى عهرم بيه نيسلامى فير بووم.
۱۲. نهم ووشانه شم بؤ ساغ نه بووه وه.
۱۳. واته: چوونه پىستى شتى نيكه وه.

دمبنيته هاوارد دمكات (امسيت كرىا واصبحت عربيا.. (۱۱) نهم كارپه سندن (منقبه) يه له لايهن زوكوفسكى له تاراندا و له لايهن (بووشير) يشه وه كه نهو زاتيه هاروون نهن سوودى ليورگرتووه چه پيتر او نه ههمه دانيشدا زؤر به ناوبانگه (بروانه، ديوان. پيشه كى، ل ۱۷ و دستنوسه كانى. ههمه دان). نه كهرچى نهم رسته عهرم بيه له پيشه كى هه توى جهلانه دىنى رؤميشدا هيه، له ويدا دهرتته پال باپرى ئيبين نه خى توركى رووميه يى) (سؤفى؟) نه چى له (نهفه حاتولنونس) ي جاميدا (بلاوكه روه ± ناسوليش، ل/۳۶۲ به دواوه). نهم رسته يه دهرتته پال نه بو عه بدوللاى له لياپ وونى به پي كارپه سندن بيه نايين بيه كانى ديكه، جاريكيان شيكارى پرسيارىكى له باره (عيلمى هه ينه) وه كه ليكر او به نووكى په نجه ي پي كيشاوه... تاد. (زؤكوفسكى، هاروون نهن، له زېنسىكى، پيشه كى ديوان و دستنوسه كانى هووارت).

پيشترش گؤبينىؤ (ل/۲۴۴, *Trois ans en Asie, Paris, 1851*) (۱۲) ناگادارى نهو بووه كه سهر به رېبازى نه هلى حهق لهو برپاوه دان كه (شيعرى سؤفيه به ناوبانگه كان و به تابه تى نه وانه شيعريان به شيوه لورى نووسراوه ته وه بابا تاهير و بيبي قاتمه خوشكى (... تاد) ي نه وانه و به شيوه به كى سهرسا لاساى دهرتته وه، به كجار په سندن بيه و ناويان بهر زيكه نه وه).

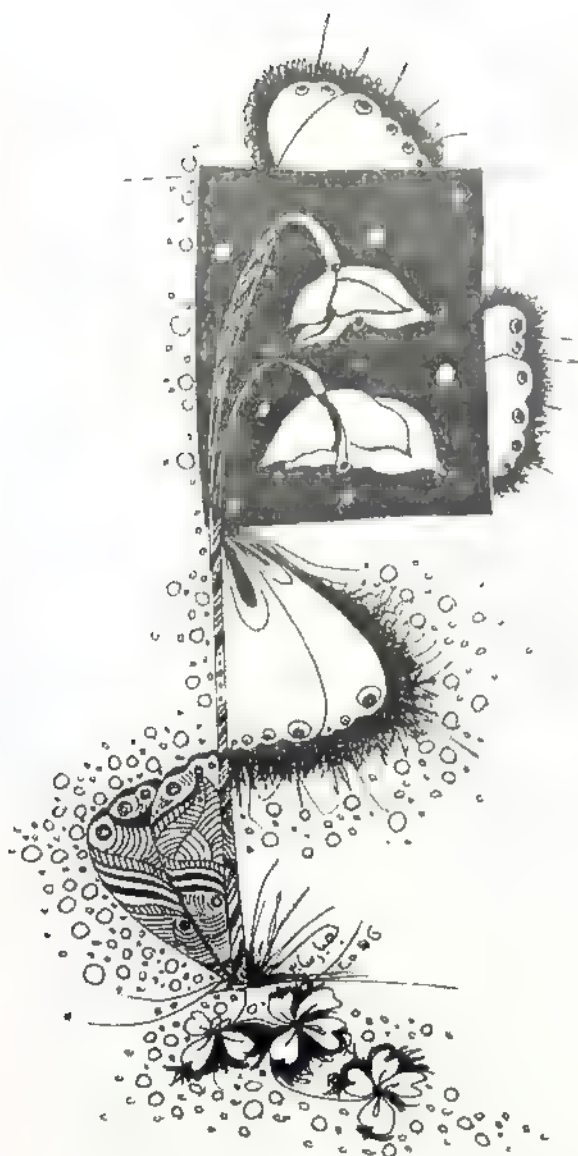
دؤزينه وه (سهر نه جام. سهر نه نجام) ي كتيبى رېبازى نه هلى حهق، نهو جيگه يه بابا تاهير بيروباومى نهم رېبازمدا به شيوه به كى سه لئراو خستووه ته سنوورى تواناوه. نه هلى حهق، برپاويان به حهوت ديارده (شيوه. يان- دؤناى دؤن) ي خودايه تى هيه كه نه مانهن. (۱۳) به كهميان، نه وهى خوداوه نىكاره، كه بهر له ههميشه يي (نه به ديه ت) وه يه، دووه ميان، نه وهى عه ليه، سئيه ميان، نه وهى (خوشين) ه، چواره ميان، نه وه كه (سولتان نيسحاق) ه همر به كيك لىم دياردانه. ههموو، بؤ فرمانىك خراونه ته كار، نه گه ل چوار په رى (مه لك) دا په پوهندى هيه. كه واته، بابا تاهير به په ريه ك له په ريه كانى بابا خوشين و شيوه كه عزرائيل و نوسر داهمريت. نهو قؤناغه سؤه يانه يه كه بهر امير به خول بابا خوشين دمبنيته وه (مه عريفه ت) ه، رووداوه كانى نهم خوله له نورستان و ههمه داندا به نه نجام ده گهن.

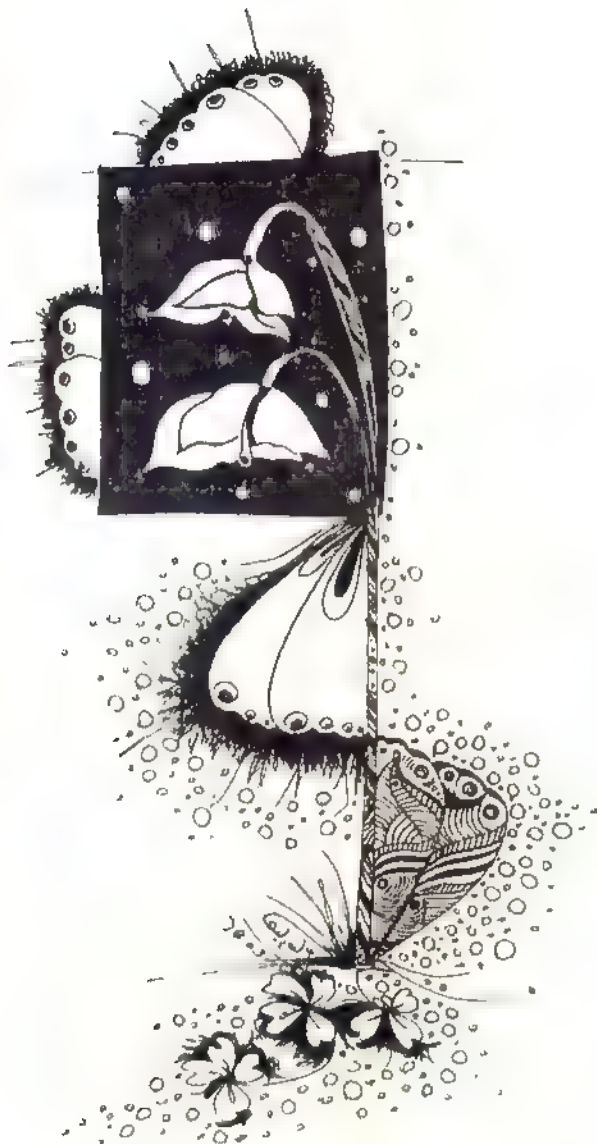
كتيبى (سهر نه جام)، سهردانى شاي جيهان له ته كيه بابا تاهير له ههمه داندا ده گير پته وه. مه به ست له شاي جيهان بابا خوشينه، به لام نهم كارپه سندن بيه، وركوو له سرووشتى گيرانه وهى نه وياسه (طفرل توغول) وه وركير ابى وايه كه له راحه توسدووردا باس كراوه. بابا تاهير و قاتمه لير (گيرانه وه يه كى لاواز) كه له تيره بهر شاهيى (سهر به گؤران؟) بووه له خزمه تى بابا تاهيردا بووه، به چيشتى (چار- يه ك) كه له برنج ليتر او ههموو سوپاى شا/ تيرده گهن. نه كهرچى شا، هه لوئ نه وهى داوه كه دلى بابا تاهير به گهنجينه ههموو جيهان كيش بكتات. كه چى نهم ته نها ناره زوى له جوانى شا بووه.

هه‌لێزار ده‌یه‌ك له دوو به‌ییشه‌گانی (بابا ئه‌هیری ئه‌وریان)

قلم بتراشم از هر استخوانم
بگیرم کاغدی از پرده‌ی دل
موآن رندم که عصیان پیشه‌دیرم
اگر تو بیگانه‌ی رو ملک شو
مو آن رندم که پا از سر ندونم
دلارامی کز او گیرد دل آرام
چه خوش بی وصلت ای مه‌امشیک
ز مهرت ای مه‌ شیرین چالاک
نسیمی کز بن آن کاکل آید
چو شو گیرم خیالش در آغوش
خوشا روزی که دیدار تو وینم
بیا بنشین که تا وینم شو و روز
اگر جسمم بسوزی، سوته خواهم
اگر باغ ام بری تا گل بچینم
جدا از رویت ای ماه دل افروز
وصالت گر مرا گردد میسر
شوان استارگان یک یک شمارم
پس از نیمه شوان که تو نیایی
دل عاشق به پیغامی بسازد
مرا کیفیت چشم تو کافی است
بود درد مو و درمانم از دوست
اگر قصابم از تن واکره پوست
بمیرم تا ته‌چشم تر نبینی
چنانم در آتش عشق ات بسوجد
خوش آن ساعت که یار از در درآید
ز دل بیرون کنم جان را به صد شوق
دو چشمان ات پیاله‌ی پُر ز می بی
همی وعده‌گری امروز و فردا
سر راحت نشینم تا بیایی
شود روزی به روز موشینی

مرکب گیرم از خون رگانه‌م
نویسم بهر یار مهربانم
به‌دستی جام و دستی شیشه‌دیرم
من از حواو آدم ریشه‌دیرم
سراپایی به جز دلیر ندونم
به‌غیر از ساقی کوثر ندونم
بی‌مرا وصل تو آرام دلت بی
مدامم دست حسرت بر سرک بی
مرا خوش ترز بوی سنبل آید
سحر از بستر بوی گل آید
گل و سنبل ز رخسار تو چینم
جمال ات ای نگار نازنینم
اگر چشمم بدوزی، دوته خواهم
گلی هم‌رنگ و هم‌بوی ته خواهم
نه‌روز از شو شناسم نه‌شو از روز
همه روزم شود چون عید نوروز
به راه ات تا سحر در انتظارم
ز دیده اشک چون باران بیارم
خمار آلوده با جامی بسازد
ریاضت کش به بادامی بسازد
بود وصل مو و هجرانم از دوست
جدا هرگز نگردد جانم از دوست
شرار آه بر آذر نبینی
که از مو مشت خاکستر نبینی
شو هجران و روزغم سرآید
همی واجم که جایش دلیر آید
خراج ابروان ات ملک ری بی
نمی‌دونم که فردای تو کی بی
در شادی به‌روی ما گشایی
که تا وینی چه سخته‌بی وفایی

چرا از دیدگانت خون روا بی
چرا در تن مرا نه دل نه جان بی
در آتش گر بسوزند استخوانم
نگیرم دل ز یار مهربانم
چهمی خواهی از این دل خرابم
چرا هر نیمه شو آبی به خوابم
ز آه و ناله‌ی خود در فغانم
کند فریاد مغز استخوانم
جدا از عذارم کردی آخر
شش و پنجه‌ی به کارم کردی آخر
غریبی و اسیری و غم یار
غم یار و غم یار و غم یار
ز باغ ام جز گل ماتم نرویی
گیاه نا امید ی هم نرویی
غمم هم صحبت و همراز و همدم
مریزا، بارک الله، مرحبا غم
به درگاه خدا نالم همیشه
اجل سنگ است و آدم مثل شیشه
نه حرفی وانویسند و نه خوانند
از این گوگل روند آهو چراندند
قدح از دست مو افتاد و نشکست
وگرنه صد قدح نفتاده بشکست
دل از عهد و پیمان برنگردد
نشینم تا این که این دوران بگردد
به خون دیدگان آلاله می گشت
بباید گشت و هشت ورقت از این دشت
شنیدم ناله و افغان و آهی
که این دنیا نمی ارزد به کاهی
بدیدم قبر دولتمند و درویش
نه دولتمند برده یک کفن بیش
اگر خود پادشاهی، عاقبت هیچ
در آخر خاک راهی، عاقبت هیچ
دلا اصلا نترسی از ته گور
شوی بنگاه مار و لانه مور
به غیر از معصیت چیزی ندیدی
ز ما بگذر، شتر دیدی ندیدی
بیا تا پای دل از گل برآریم
بیا تا تخم نکویی بکاریم
به دریا بنگرم، دریا تهوینم
نشان از قامت رعنا تهوینم

گر آن نامهربانم مهربان بی
اگر دلبر به مو دلدار می بو
به خنجر گر برآرند دیدگانت
اگر بر ناخوانم نی بگویند
دو زلفانت گرم تار ربابم
ته که با موسر یاری نداری
دلا از دست تنهایی به جانم
شبان تار از درد جدایی
فلک زار و نزارم کردی آخر
میان تخته‌ی نرد محبت
سه درد آمو به جانم هر سه یک بار
غریبی و اسیری چارمدیره
ز کشت خاطر من جز غم نرویی
ز صحرای دل بی حاصل مو
غمم غم بی و همراز دلم غم
غم ات مهله که موتنها نشینم
درخت غم به جانم کرده ریشه
رفیقان قدر یکدیگر بدانید
خوشا آنان که هر از برندانند
چو مجنون سر نهند اندر بیابان
شب تاریک و سنگستان مومست
نگهدارنده اش نیکو نگه داشت
سرم چون گوی در میدان بگردد
اگر دوران به ناله‌لان بمانه
یکی برزگری نالان در این دشت
همی گشت و همی گفت دریغا
به قبرستان گذر کردم صباخی
شنیدم کله ای با خاک می گفت
به قبرستان گذر کردم کم و بیش
نه درویش بی کفن در خاک رفته
اگر زرین کلاهی، عاقبت هیچ
اگر ملک سلیمان ات ببخشند
دلا اصلا نترسی از ره دور
دلا اصلا نمی ترسی که روزی
از آن روزی که ما را آفریدی
خداوندا به حق هشت و چارت
بیا تا دست از این عالم برداریم
بیا تا بردباری پیشه سازیم
به صحرای بنگرم، صحرا تهوینم
به هر جا بنگرم کوه و در و دشت

سهرچاوه: لاهم سایته فارسیه و ویرگراوه:

www.iranian.com/july96/arts/babatahir

شەنئەنگى شەندى دوو بەشى بابا تاهىرى شەمەدانى

سلىق بۆرمەكەيى

بەلگەى مىژووىى دمورى(صاحبى كورى عباد) و(ابن سينا)ى ديوە كە ئەمانە ئە زەمانى ھەرمانرەوايى(بەھىيە)كانا ژيان. پاشان بىرو باومرى مىرزا مەھدى خانى كەوكەيى كىردووتە بەلگەو لای واپە بابا تاهىر لە سالى ۲۲۴ لە دايكبوووە لە سالى ۴۵۱دا كۆچى دوايىكىردووە. بەلام ئەم بىرو باومرە ھەلەمە، چونكە بابا تاهىر لەو دووبەيتىدە كە مىرزا مەھدى خان لىكىداوتەووە لە ھەندى وشەى خواناسى وىكو: نوختەو ھەرف و ئەلف قەد باسى كىردووە كە لە رچەى خواناسىدا(نوختە)بە واتاى تىشىكى خوايى و(ھەرف) بە واتاى لەش و ئەندامى خاوپىن و(ئەلف قەد)ىش بەواتاى پىلوانى خواو پارىزكارە.

كۆنترىن پەرتووكى كە لە بابا تاهىر دواووە خول و سەردەمى ژيانى ئەوى بۆمان دەرختووە، پەرتووكى(راحە الصدور)ى راوندىيە كە لە سالى ۵۹۹ كۆچىدا نووسراوە. ئە ئەم پەرتووكەدا لە بارەى دىدارى توغرى بەگى سەلجوقى بابا تاهىرەو وەھا نووسراوە: "كاتىك توغرى بەگ ھاتبووە ھەمەدان، ئە پارىزكاران و خواناسان سى پىر لەویدا بوون: بابا تاهىر، بابە جەعفر، شىخ جەمشاد. كۆيىك ئە ھەمەدان ھەيە كە كۆيى خدرى پىئەلەن، ئەوان لەسەر ئەو كۆمەدا وىستابوون. توغرى بەگ كە سپايىكى گەورەى لەگەلدا بوو، ھەر كە چاوى بەوان كەوت لە ئەسپەكەى دابەزىو لەگەل وەزىرەكەيدا(ابونصر الكندى) چووە لايان و دەستى ماچكرد. بابا تاهىر كە ناگر پارەيىكى دىراكىشەرو دىلپەن بوو بە توغرى وت: ئەى تورك لەگەل بەندەكانى خوادا چى ئەكەى: توغرى وتى: ھەرچى تۆ بىھەرمويت مە ئەو ئەكەم: بابە وتى ئەو بەكە كە خوا ئەفەرموتى: اىن الله يامز بەلەل والاحسان. توغرى بە قسەكەى بابە دەستىكردە گريان و وتى: وا ئەكەم بابە دەستى گرت و وتى: كەواوو بەلەن ئەمدى بەو جۆرە كە خوا وىستوويەتى رەفتارىكەى؟ توغرى وتى: بەلەن بەلەن ئەدەم. بابا تاهىر سەرى لوولە ئاقتاويەتىكى (مەسینە)ى قورپىنى شكاف كە ساڭا دەست نوپزى پىئەگرت و بەسەر ئەمووستىدەووبو دەريھىناو كىردە ئەمووستى توغرىلەووە پىيى وت: ئەوا ولىكى جىھانم كىردە ئەمووست و پەنجەى تۆ، تۆش لەگەل بەندەكانى خوادا خاومنى دادبە، توغرى داوى ئەو ھەموو دەم بۆ پىرۆزى ئەو سەردە لوولە ئاقتاويەى ھەلئەگرت و ئەمىكردە پەنجەيەووە ئەگىريا".

ئەم رووداو مىژوويىيە واتە دىدارى توغرى و بابا تاهىر كە ھەروەھا پەلو پايەى بابا تاهىرمان بۆ دەرئەخا، مىژووى ژيانى ئەمىشمان بۆ روونەكەتەو.

بابا تاهىرى ھەمەدانى كە بەيەكى لە ھۆنەرە گەورەكانى كورد دىتە ژمار، بەپىي ئەو بەلگەنى كە لە دەستدایە لە سەمدى پىنجى كۆچىدا ژياو. لە بارەى چۆنىەتى ژيان و شوپنەوارى بابا تاهىرەو كەل كەس دواووە ھەر كام بە گۆنەرى سەلىقەى خۆى شتىكى نووسىووە لە ھۆنەرەكانى كۆنەوتەووە.

رەزا قولى خانى ھىدايەت كە لە سالى ۱۲۸۸ى كۆچىدا كۆچى دوايى كىردووە، ئە پەراوى (مجمع الفصحاء)دا ئەلە: "بابا تاهىرى ھەمەدانى كە بە(عورىان) بە ناوبانگە يەكەكە لە خواناسانى ھەرە گەورەى خول و زەمانى خۆى، ھەر چەندە گەل لە زانايان لايان واپە كە بابا ھاوچەرخى سەلجوقىيەكان بوو بەلام وا نىەو لە راستىدا لە سەردەمى دەمەلەمىيەكانا ژياووە لە سالى ۴۱۵ى كۆچىدا مال ناوايى لە جىھان خواستووە.

مىرزا مەھدى خانى كەوكەيش وتارىكى لە بارەى ژيانى بابا تاهىر لە گۆقارى كۆمەلەى ناسايى لە بەنگالدا لە سالى ۱۹۵۴ى زاین بلاوكىردووتەووە و ئەلە: مىژووى لە دايكبوونى بابا تاهىر بەپىي ئەم دووبەيتىيەى خۆيە لە ۲۲۴ى كۆچىدا بوووە لە سالى ۴۵۱ى كۆچىدا مىردووە. دووبەيتىيەكەى ئەمەيە كە ئەلە:

مۆ نان بەحرورم ك دەر ظەرف نامەدوستوم

مۆ نان نوقطە ك دەر ھەرف نامەدوستوم

بە ھەر ئەلفى ئەلف قەدى بەر ئايۆ

ئەلف قەدوم ك دەر ئەلف نامەدوستوم

واتە: مە وەكوو ئەو زىيەو دەريايەم كە ئە پىلەيىكەدا دەرگەوتووم، مە ئەو نوختەو خالەم كە لەسەرى پىتەكەدا پەيدا بووم، لە پايان و دوايى ھەر ھەزار سالدا ئەلف ئەندامى دەرئەكەوئ، مە ئەو ئەلف، ئەندام و بالاراستەى وەك ئەلفەم كە لە ئەلف يا ھەزاردا ھاتوومەتە جىھانەووە.

جا مىرزا مەھدى خان ئەم دووبەيتىيەى لەسەر ژمارەى ئەمبەجەد لىك داوتەووە ئەلە: "وشەى(ئەلف قەد) و(بەحر) ھەر يەكەكەيان بە ژمارەى ئەمبەجەد ئەكا(۲۱۵). ئىنجا ئەگەر ژمارەى(ئەلف قەد) كە ۲۱۵يە لەگەل ژمارەى(ئەلف)دا كە ۱۱يە بىخىتە سەرىك ژمارەى ۲۲۴ پەيدانەيى و ئەم ژمارەيە لەگەل ووشەى(ئەلف)دا يەكئەگرىتەووە و لاشىوايە تا ۴۵۱ى كۆچى ژياووە لەم بارەشەو بەلگەيىكى ئەمەيناو.

مامۇستا(علاالدين سجادى)ش لە مىژووى ئەدەبەكەيدا ئەلە: بابا تاهىر ھۆنەرىكى كوردى سەمدى سىنەمى كۆچى بوووە بەپىي ھەندى

دەستنوسى ئايىنىيە، بابا تاهىر بەيەكى لى ياران و ھرىشتەكانى شاخۇشىنى لورستانى دانەنى. شاخۇشىن(۴۷۷ ۴۵۷ى كۆچى)يەكى ئە رېبەرانى يارى دېتە ئەژمار.

ئەو پەراوە چىرۆكىكى لەبارەى دىدارى بابا تاهىر و شا خوەشىنەوە ھىناوە كە كورتەى ئەو چىرۆكە ئەمەيە: (شا خوەشىن لەگەل پەيەرەوان و سوارانى خۇيا لە لورستانەوە ئەرواتە ھەمەدان. گەورەكان و پياو ماقوولانى ھەمەدان دېن بەرەو پېرپىيەوە و رېزى لىنەگرن و پېشوازىكى گەرمى لىوئەنەكەن و ھەموويان داواى لىنەكەن كە بېيەتە ميوانىان. شا خوەشىن بۇ ئەوۋى جېى گەل بۇ كەسى ئەمىنى ئەللى: لەغاوى ئەسپەكەم بەرنەدەم، ئەسپەكە بۇ ھەر كوى بېرا ئەرۇمە ئەوۋى پياوۋە گەورەكانى ھەمەدان ئەم ھسەيان بە دئەوە ئەجى. ئەسپەكەى شا خوەشىن ھىدى ھىدى ئەكەوئتە رېو لە شار دەرئەجى و بەرەو و خانەقاي بابە تاپەر ئەروا لە بەردەم خانەقاكەدا رائەوۋەستى. بابا تاهىر دېتە پېشوازى ميوانەكەى و ئەيپاتە ناو خانەقاكەيەوە بابا تاهىر تيانەيى گچكەى ئەبى كە چارەكى برنج نەگرى. ھاتمە لورە كە لە عىلى بىرى شاپى گۇرانبوۋە، لەوئىدا لەگەل بابا تاهىر ژياوۋە، چونكە وازى لە جىھان ھىناوۋە خەرىكى خزمەتى ئەبوۋوۋە. ئەنجا بە ھەرمانى بابا تاهىر، ھاتمە لورە وەكوو چاران تيانە گچكەكەى پېر لە برنج كىردو كىردىە پلاۋ، سوارەكان و ھاۋرىكانى شا خوەشىن ھەموويان بەشى خۇيانيان لە تيانەكە ھەلگرت وتېريان خواردو ئەو تيانە بچكۆلە بەشى ھەموويانى كىرد كە لە راستەقېنەدا تەنيا بەشى دوۋكەسى تىداجى ئەبوۋوۋە. شا خوەشىن ئەيوپىست داراى و سامانىك بگەيىنئە بابا تاهىر، بەلام پېرى خواناس و بلىد پايە وەلامى دايەوۋە كە بەزەبى و شكۆى تۇ بۇ مەن لە گەنج و سامان باشرە.

ھاتمە لورە ويستى لەگەل شاخوەشىندا بېرا، بەلام بابا تاهىر كە ماومىيىكى زۇر گراۋ و دلراۋى ئەو بوو، لە دلى خۇيا بىرى كىردەوۋە كە بە شا خوەشىن بلى ھاتمە لورەى بۇ مارەكا، شا خوەشىن لەبەر ئەوۋى ناگاي لەبىرو دلى بابا تاهىر بوو، مزگىنى دايى كە پەيوەندى ژن و مىردى ھەر دوۋوكيان لە رۆزى

رۆيشتنى توغرىل بەگ بۇ شارى ھەمەدان بە پېى پەرتوۋكى (راحة الصدور) ئە سالى ۴۴۷ى كۆچىدا بوۋە كەوا بوو بابا تاهىر ئەبى لەو دەمەدا تەمەنى ئە پەنجا سال زياتر بى. واتە پېرەمىردىكى بە تەمەنبوۋە كە مىرىكى خاۋەندادى وەكو توغرىل رېزى گرتوۋوۋە پەندەكەى كارىلىكردوۋە. ھەر بەپى ئەم لىكۆلىنەوۋەيە ئەتوانىن بلىين كە بابا تاهىر لە دەوروبەرى سالى ۴۹۵ى كۆچىدا پېى ناۋەتە مەيدانى ژيانەوۋە، لە دەوروبەرى سالى ۴۵۰ى كۆچى لەگىتى مائناۋايى خواستوۋوۋە لە ھەمەداندا نىژراۋە.

لەم بارەوۋە ھەندى بەلگەيتىش ھەن كە مىژوۋى ژيانى بابا تاهىرمان بۇ روون ئەكەنەوۋە، وەكوو لە پەرتوۋكى(سەرنەجام)دا كە پەرتوۋكىكى

۳

موسەلسەل زولف يەر روو ريتە ديري گول و سونبول بەھەم ناميتە ديري پەريشان چون كەرى نان تار زولفان بە ھەر تارى دلى ناويتە ديري واتە: زولفت بە زنجيرە رزانووتە سەر روومەنت، روومەنتى وەكوو گولت و زولفى سونبولت تىكەلاو و ناويتە گردووە، كاتى ھەودى زولفەكانت بلاو و پەريشان ئەگەويتەو ھە سەر ھەر ھەودايكەو دليك ھەئاسراو.

۴

بى تە سەر دەر گريبانوم شوو و رۆچ سەرك نەز ديدە بارانوم شوو رۆچ نە بيماروم نە چايوم مى كەرو دەر ھەمى دانوم كە نالانوم شوو رۆچ واتە: شوو رۆژ لە دوورى تۇدا سەرم لەبەرۆكم دايەو ئەسرین لە چاوانم وەكوو باران بەخوڤ ئەبارى، نە نەخوشم و نەجىگەيىكم ئىشى، ھەر ئەو ئەزانم كە شوو و رۆژ ئەنائىنم و دەردم ئەوينەو نالەم لەبەر دوورى تۇيە.

۵

نە زونوم مو كە رازوم واكە واژوم غەم سووزو گودازم وا كە واژوم چ واژوم؟ ھەر كە زوونو مىكەرو ھاش دگەر رازو و نيازوم وا كە واژوم واتە: نازانم رازى دلى خۆم بەكى بلىم؟ بەزاردى سۆز و تواندەو دى دلى لەبەر تىن و گەرمى ئەوين بەكى بلىم، ھەر كەسى پىي بزانى ئاشكرى ئەكا. كەواتە ئىتر رازو نيازوم بەكى بلىم؟

۶

دلوم مەيل گول و باغ نە دیرە سەراسەر سىنەنوم داغ تە دیرە بشوم نالالە جارن دل كەروم شاد ديوم كالالە ھەم داعتە دیرە واتە: دلىم ئارمىزوى گول و باخى توى ھەيە، لە سەراسەرى سىنەمدا، داخى توى تىدایە، ھاتم بچم بۆ جارى گولالە تا نەختى دلىم خۆش و شادى، دىم گولالەيش داخى توى ھەيە.

۷

گەرۆم روونى وەرۆم خوونى تە زروونى وەرۆم ئاخىر بسوزوونى تە زوونى وەرۆم بەرسەر نەمى ئەلومندو مەيمەند نەمى وازوم خودا زوونى تە زوونى واتە: ئەگەر دەرەكەيت و ئەگەر بانگم كەيت خۆت ئەيزانى، ئەگەر سەر ئەنجام بمسوتىنى تۆ خۆت ئەيزانى، ئەگەر ئەسەر سەرم ئەلومندو مەيمەند دابىنى و سزام بەدى بە لامەو گران نىو ھەرمانبەردارى ھەرمانتەم و ھەر ئەللىم خوايە تۆ خۆت ئەيزانى.

۸

خودايا واکان شوم واکيان شوم مۆكە بى دەست و پايوم واکيان شوم ھەمە ئەزەر برانن وەرتو نايوم تو گەر ئەز دەر بروونى واکيانى شوم واتە: خوايە، لەگەل چ كەسانىكا بچم، من كە بەم نەتوانىو بیدەسەلاتىيە لەگەل چ كەسانىكا بچم، ئەگەر ھەموو لە دەرگا دەرەكەن بىمە لای تۆ، ئەگەر تۆ لە دەرگا كەت دەرەكەى و نانومىدم بەكى چ كەسانىكا بچم.

بەسلاندا وەكوو لەيلاو مەجنون ئەنجام ئەدرى.

بابا تاهير ھۆنراوەكانى كە بەشيوەى دووبەيتىيە، بەزاراوەى لورى ھۆنراوئەتەو، بەلام زۆربەى دووبەيتىيەكانى كە لە چاپدراون دەستان تىبراو ووشەى ھارسى زۆريان تىخراو. خواو راستان لەم دوايىدا ھەندى لە دووبەيتىيەكانى بابا تاهير بە لورىكى پەتى كەوتە دەست كە لە سالى ۸۴۸ى كۆچيدا نووسراون، ئەمە ئەو مەبەستەمان بۆ روون ئەكاتەو كە دووبەيتىيەكانى بابا تاهير لورىكى پەتى بوون و تاكو تەرا ووشەى ھارسيان تىدا بوو.

بابا تاهير جگە ئە كۆمەلە دووبەيتىيەكانى دووبەپراوى ترى بە ناوى(كلمات القصار) و(الفتوحات الربانى فى اشارات الهمدانى)داناو كە ئەوانەدا پلەو پايەى بەرزى وىزمى و خواناسى ئەومان بۆ دەرئەكەو.

بەپىي لىكۆلئىنەو ھەندى لە مامۇستايان و خۆرھەلئانسان وەكو مینۆرسكى و زۆكۆفسكى و كلمان ھوارو ئىدوار براون و رشيد ياسەمى و ھەندىكى تر، بابا تاهير پياويكى لورو لورستانى بوو لە ھەمەدانا دانىشتوو و بەناوى بابا تاهير ھەمەدانى ناوبانگى دەرکردوو، زۆربەى دووبەيتىيەكانى بابا تاهير بە زاراوەى لورى وتراو.

بابا تاهير لە دووبەيتىيەكانىدا ئەو رىچكەيە كە گرتوويەتى رىچكەيىكى سادى بىگرتى بوو، ويستوويەتى دەوروبەرى خۆى بە ھەموو جۆر لە بىرو باوەرى خۆى تىگەيىنى. جا زۆربەى ھۆنراوەكانى ئەو بە زمانىكى ساكار و سادە بوو ھەموو كەسك ئە ھۆنراوەكانى تىگەيشوو.

دوكتۆر سەعید خانى كوردستانى لە گۆڤارى جىھانى ئىسلامى لە لاپەردى چلدا ئەلى: "بابا تاهير چەند ھۆنراويكى بە زارەو گۆرانى پەتى داناو ئەم ھۆنراوئەى لەلای گۆرانەكاندا باوو دەماودەم ئەبگىرئەو، بابا تاهير ئەو ھۆنراوئەى ناردوو بۆ يارىيەكان بۆ ئەو كە لە بىروباوەرى يەك بگەن و ئەوانىش بختە سەر ئەو رىچكەيە كە خۆى لە سەرى بوو. جاھەندى لەو ھۆنراوئە لە پەرتوووكى (سەرنەجام)دا ماوو لەگەل ئەو دووبەيتىيەكانى كە لە پەرتوووكخانەى قوونىە دۆزراوتەو يەك ئەگرنەو بە تەواوى لەسەر زاراوەى لورى رويشتون.

بابا تاهير لەم دووبەيتىيەكاندا بەتەواوى شيوەى زمانى خۆيمان بۆدەرئەبى.

۱

دل دىروم ز عشقت كىچ و ويچە مۆزە بەرھەم زەنوم خوونابە رىچە دل عاشق بسان جووب تەر بى سەرى سووچە سەرى خوونابە رىچە واتە: دليكم ھەيە كە لە ئەوينت گىزو وىزە، برزانگ بەيەكا بنىم خويناو ئەريزى، دلى ئەويندار وەكو توولى تەر وايە، سەرىكى ئەسووتى و سەرىكى خويناو ھەلئەريزى.

۲

مۆنان پىرم كە ھانەندوم ھەلەندەر نەخانوم بى نەمانوم بى نەلەنگەر روھەر رو مو وەرايوم گرد گيتى دەرنايە شوو وە ئەوسنگى نەھوم سەر واتە: من ئەو پىرم كە ھەلەندەرم بىئەلن، خانوو و مال و لەنگەرم نىە، ھەموو رۆژى لە دەمى بەيانىا دەرديم و بە دەورى گيتيدا ئەگەريم، كە شەوھات سەر ئەخەمە سەر بەردىك و ئەخەم.

واته: من ئەو بازە سپیە ھەمەدانییەم کە بە تەنهایی نێچەرەوانی ئەکەم ھەموو بە منەو چەرڤ و شاھینیان ھەییە و بەناوی منەو نێچەرەوانی ئەکەن. ووشە (ئەسپیدە باز) یا (بازی سپی) کە بابا تاهیر لە ھۆنراوەکەیدا ھیناویە. نازناویکە بۆ خواناسانی بەرز کە لەو سەردەمدا بە خواناسانیان داوہ.

۱۴

یا کە ئەژ میھر توم دەم میو دە ئەی یار
خویش و بیگانەکان سەنگوم زەندە یار
جورموم نینە کە ئەژ تە دوست داروم
نەخوونوم کرد و نەراھی زەد ئەی یار

واته: ئەی یار، لەویدا کە من لە میھرو بەزمیی تو ئەدوام، خزم و بیگانە بەردیان بۆ ئەخستەم و نازاریان ئەدام، تاوانم ئەودیه کە من تۆم خۆشئەوی، نە خوینم کردوو و نەریگەم بەکەس گرتوو، تەنیا ھەر تۆم خۆشئەوی.

۱۵

بشوم بە نەلەند دامن مەو نشانوم دامەن ئەژ ھەر دوو گیتی ھاوشانوم
نشاخوم توولەو موویوم بە زاری بی کە بولبول ھەنی وا ول نشانوم
واته: بچم بۆ کۆی ئەلەند و داوینی میو بێم و لەویدا بێنم. توولە میوھەکان بە ناو و زاری و شیوەن بنێژم، بەلکوو بولبولیکیش بێتە لای گۆل و وەکوو من لە تەنیشتی ئەو میوانە بنائین.

بابا تاهیر لە شاری ھەمەداندا کۆچی دوایی کردوو و ھەر لەوێ لەسەر تەبۆلکەییکی نێژراو و نێستا نارامگەییکی جوانیان بە سەرھوہ دروست کردوو. لەو نارامگەییە کە بابا تاهیری تیدا نێژراو دووگەسی تریشی تیانێژراو کە پەکیکیان دایەنی خۆبەتی و شیری داوہتی و ناوی ھاتمەییەو ئەوی تریشیان ھاتمە لۆرە دێخوایە و گۆری ھەرسیکیان زیارمگای خاوەن دلان و موسلمانانی خاوەن بریوایە. کۆنترین پەراوێک کە باسی ئەم نارامگەییە کردوو پەراوی (نزهة القلوب) ی ھەمدوللاھی مستەوھییە کە لە ساڵی ۷۵۰ھ کۆچیدا نووسیویەتی.

بۆ نووسینی ئەم وتارە سود لەم سەرچاوانە وەرگیراوە:

۱. مجمع الفصحاء تألیف رضاقلی خان ھدایت - تھران ۱۲۲۹.

۲. راحة الصدور و آية سرور ، تألیف، راوندی - لیدن ۱۹۲۸

۳. شرح احوال و آثار و دوبیتی های بابا طاهر عریان باهتمام دکتر حواد مقصود تھران ۱۳۵۷.

۴. نزهة القلوب تألیف حمد الله مستوھی باهتمام لسترنج - لیدن ۱۹۱۵

۵. دیوان بابا طاهر عریان بە تصحیح وحید دستگردی - تھران ۱۳۴۷

۶. مجله دانشکدة ادبیات تھران - شماره ۲ - سال چهارم دیماه ۱۳۳۵.

۷. نوشته‌ای پراکنده درباره یارسان تألیف صدیق صفی واده - تھران ۱۳۷۱.

۸. میژووی ئەدەبی کوردی - علاءالدین سجادى - بغداد ۱۹۵۲.

۹. دووبەیتیەکانی بابا تاهیر ھەمەدانى - وەرگیراوی صدیق بۆرەگەیی

تاران ۱۳۷۵.

۱۰. سەرئەنجام (دەستنووس).

۱۱. دەورەى شاخوھشین (دەستنووس).

۱۲. دیوان بابا طاهر عریان (دەستنووس).

سەرچاوە: میژوی وێژە کوردی (۱)، صدیق بۆرەگەیی، چاپی یەكەم ۱۳۷۰ی کۆچی ھەتاوی. دەزگای نینتیشاراتی ناجی - بانە: کوردستان.

ئەگەر دل دلەرو دلەبر گودوو مە ھەگەر دلەبر دل و دل را چە توومە
دل و دلەبر و ھەم ناویتە وینوم ئە زوونوم دل کەو دلەبر گودوو مە
واته: ئەگەر دل دلەبرە، ئەی دلەبر کامەییە؟ ئەگەر دلەبر دلە ئەی
دل ناوی چییە؟ دل و دلەبر پیکەو تیکەلاو و ناویتە ئەبێنم. نازانم دل
کامو دلەبر کامەییە؟

۱۰

خوہشا نانان کە ھەر شامان تەوینون سوخەن واتە کە رون واتە نشیون
ئەگەر دەستوم ئەوی کاہوم تە وینوم بشوم نانان بوینوم کە تە وینون
واته: خۆزگەم بەوانەیی کە ھەر ئیوارمیک تو ئەبێن، ھەسە لەگەل
تو ئەکەن و لەگەل تۆدا دانەنیش، ئەگەر دەستم ئەگات کە بێم تو
ببێنم، ئەچم ئەوانە ئەبێنم کە تو ئەبێن.

۱۱

یاگیم دوردی ھەنی دەریە نەبوو، یار یاگیم خور دی گێھان پەیدا نەبوو، یار
من ئەژ نان رو بەدامان تە زەد دەست دگەردوونت پەرو پای نەبوو، یار
واته: ئەی یار لەو جێگەدا کە دورم دی دەریا نەبوو، لەو جێگەدا کە
خۆرم دی جیھان نەبوو، من ئە ئەو رۆژو دەستم گرتە داوینت، لە
گەردوونت ھیچ نیشانەیک نەبوو.

بابا تاهیر لەم دووبەیتییدا دیاردییە ئەکاتە ووشە (دور) و
ئەئى: "ئەی خواى گەورەو بەمەزمی، لەو جێگەدا کە دوربوو، منیش
لەرۆژی بەریندا لەوئ بووم و ئەو دورم چاوپیکەوت. ئەو دەمە ھێشتا
دەریا و زەوی و ئاسمان و ئەم جیھانەت بەدی نەھینابوو، لە جیھانی
روون و خاوینی خوایی تۆدا کە من ھەتاوی خواپیتەم دی، گەوھەری
ھەموو بەندەکان بۆ سروشت بوون و بەدیھێنان بەلێن و پەیماناندا و
بە گەورەیی و شکۆی خوایی تۆ گەواياندا، منیش دەستم گرتە داوینت و
بەئینمدا".

۱۲

پەنج رۆپی ھەنی خورم گێھان بی زەمین خەندان بەر مان ئاسمان بی

پەنج رۆپی ھەنی ھازیدو سامان ئە حیان نام و نەزانان نشان بی

واته: ئیستا پینچ رۆژیک جیھان خۆشە، زەوی و ئاسمان لە پیکەنین

دایە، پینچ رۆژیت لە ئەم زیدو سامان و نیشمانە، ئە لە مانەو ناویک
ھەیمو ئە لەوانەو نیشانی پەیدا ئەبی.

مەبەستی بابا تاهیر لەم دووبەیتییدا، وەرزی بەھارو ھاوینە کە
زەوی پەر لە شیناوەردی و سەوزایی ئەبی، خەلک لە جوانی سرووشت
کەلک وەرئەگرن و شادمان ئەبن، پاش ماوەینیک سەرماو سۆلەئ پاییزو
زستان دێت و ئەو ھەموو جوانی یە ئەبا، ئیتەر لە گۆل و بولبول و
جریو و جووگەئ پالتەدان و سرووہی شەمال و ئەو ھەموو جوانییە
نیشانی نامینئ و رۆژگاری گۆشەگیری و گۆشەنشینی دێتە بەرھو، ژیانی
مرۆفیش ھەر بەو جۆرەییە، واتە بەھارو ھاوینی ھەییە. ماوەینیک بە
خۆشی و شایى رایئەبویرئ و جیھان بزەئ بۆ ئەگرئەو. کوئ وەر
خول ئەم خۆشییە تینەپەرئ و ئە جیھان دەرئەچئ و ناوونیشانیکی لئ
بەجئ نامینئ.

۱۳

ئەز ئان ئەسپیدە باووم ھەمەدانى بە تەنهایی گەروم نەچەرەوانی
ھەمە بە منەو دیرئد چەرڤ و شاھین بەنام من کەرنەد نەچەرەوانی

جەمگىن شوناس

لەشپىنەرەكانى بابا تاجىرىن جەمەدانى-دا

ئارام سىلىق

كاتىك مۇرۇق ھەست بەچەوساندەنەھ
 وسپىنەھەي بوونى دەكات، ھەست بەھ
 دەكات بەرامبەرەكەي دەيەيىت بەشپوھەك
 لەشپوھەكان گومناوى بكات، ئەكات مۇرۇق
 دەيەيىت بەھەر شپوھەك ھەر پىگەيەك
 بىت بوونى خۇي بىسەلمىنى ھەھەھ
 چركەيەك كەلەزىيانى گوزەر دەكات دەيەيى
 ئەوشوناسە نوئ بكاتەھ، يان جەختى
 لەسەر بكاتەھ، ئەھەش كىرەھەيەك
 سىروشتى مۇرۇقە و لەگەل قۇناغەكانى
 گەشەسەندى جەستەيى ۋەقلىشدا
 گۇپانى گەورەي بەسەردا بىت. ھەرلەم
 پوانگەيەھ ئەگەر قسە لەسەر چەمكى
 شوناس بىكەين دەبىنن (ماكس
 فرىش) دەلى، چ كەسنىك دەتوانى بۇم پوون
 بكاتەھ كە بەراستى من كىم؟
 لەم قسەيەي (فرىش) ھەھ دەگەينە ئەھ
 پايەي مۇرۇق بوونەھەرىكە ھەتا كۆتايى
 تەمەنى بەدواي شوناسى خۇيدا دەگەپىت
 بىنگومان ئەم گەپانەي تاكەكان بەدواي
 شوناسىكى جىگىردا لەكۆمەلگەيەكەھە بۇ
 كۆمەلگەيەكەي دى دەگۇپىت و ئەھ
 كۆمەلگەيانەي كە ئازادىن و دوورن لەزەبىر
 زەنگىكى دىكتاتورىت، لاي ئەھان
 "شوناس" مانا ۋەفەھومىكى تىرى ھەيە و
 پەنگە لاي تاكەكانى كۆمەلگەي ئەورۇپى
 تەك تەنھا خەمى ناساندنى بوونى خۇي
 بىت تا پىگەي لەنئو كۆمەلگەدا ديارى

بكرىت، بەلام لاي گەلىكى ژىر دەستەي
 ۋەكو كورد مانايەكى جياوازىرەگەرەترى
 دەبىت ديارە ئەگەر ورتەر لەچەمكى
 شوناس بىكۆلەنەھ دەبىنن ئەم چەمكە
 گرىدراوى چەندىن چەمكى ترە كە بەيى
 ئەھان بوونى ئەمىش بوونىكى كالى وكرچە
 يەكىكىش لەھ چەمكە مەمانە
 بەخۇبەنە، چونكە كاتىك مۇرۇق مەمانەيەكى
 پتەھى بە خۇي نەبىت ناتوانى شوناسى
 خۇي بخاتە پو. ھەرلەم بارەيەھە (نۇماس
 كارلايل) دەلىت، ناخۇشتىن بى مەمانەيى،
 مەمانە نەكردنە بەخۇمان. واتە كاتىك مۇرۇق
 مەمانە بەخۇدى خۇي نەكات مەھالە
 بتوانىت ھىچ كام لە داواكارىيەكانى بەيىنەتە
 دى و ھەر ئەم چەمكەشە پەيۋەندىەكى
 پتەھى بەدەھىنەھە ھەيە، چونكە ھىچ
 داھىنانىك نايەتە بوون ئەگەر داھىنەرەكە
 مەمانەي تەراوى بەخۇي و كارەكەي نەبىت
 ئەمانە ھەھەھ بەشپوھەكەي ئالۇز
 پەيۋەندىان بەيەكدىيەھە ھەيە تەراۋكەرى
 يەكتىن، بۇ لىدوان لەھەر چەمكىك ھەلگىرى
 ئالۇزىيەكى تايىبەتى خۇيەتى .
 يەكىك لەھ گەلەنەي كە بەردەھام
 تاكەكانى ويستويەتى شوناسىك بۇخۇي
 ۋەتەھەكەي بۇزىتەھە، يان بەشپوھەك
 لەشپوھەكان شوناسى خۇي بە بەرامبەرەكەي
 بناسىنى ئىمەي كوردىن. مېژووى سىياسى و
 پۇشتىرى ئىمە پرىتەتى و لەوچركە

ساتانەي كەئىمە دەمانەھى خۇمان
 بناسىنن وباسى خۇمان بىكەين، زۇر
 جارىش گرىنگ نەبوھە بەرامبەر گوىمان
 لىدەگىرى يان نا، بەلكو لە ھەھەھە گرىنگىر
 ئەھەھەھە ۋەكو كوردىك خۇت بناسىنى،
 بىنگومان كاتىك كوردىك ۋەكو كورد خۇي
 ناساندەھە، پاشان ويستويەتى لەسەر
 ئاستى شاردە خۇي بناسىنى و تادواچار
 لەسەر ئاستى ناۋچەيى و. ھەتد ئەمانەش
 ھەھەھە شپاۋە خەمەتى زۇرىشىان لە
 كىلتورى ئىمە كوردەھە، كە ئەگەر ئەھ خەمە
 گەورەيەي تاكى كوردا نەبوايە
 بۇخۇناساندن ئىمەي كورد ھەھەھە لەسەر
 ئاستى جىھانى ۋەكو گەلىكى بى دەولەت
 نەدەھەسراين. ئەگەر سەرنج بەدەينە نىو
 ئەھەي كوردى ۋە شىعرو چىرۇك و پۇمان
 پروانن دەبىنن زۇرىك لەدەھەكانى
 شوناسىكى كوردانەي پىۋە ديارە
 بەھمانايەي كەخۇنەر پاستەوخۇ، يان
 ناپاستەوخۇ ھەست بەفەزايەكى كوردى نىو
 دەق دەكات. يەكىك لەھ شاعىرە دىزىن
 ۋەتەنەيانەي كورد كە تەھەھەھە كەمتىن
 ئاۋپى جىدى لىدراۋەتەھە (بابا تەھىرى
 ھەھەھە)، كە دەتوانن بەباباي شىعەرى
 كوردى ناۋبەرىن، ئەم شاعىرە لەگەل ئەھەي
 زۇرىك لەلىكۆلەرەھەنى ئەدەب بەيەكەم
 شاعىرى كوردى دەزانن، بەلام ئەھە گرىنگ
 نىيە، بەلكو گرىنگە لەرىنى شىعەرەكانىيەھە

چى بۇ كورد كىردوۋە؟ ئايا تۈنۈيۈپتەن كەلگەن بۇخۇي لىنىۋى مىژۋى ئەدەبىي ئىمەدا پىرىكاتەۋە؟ بىنگومان ۋەلامى ئەم پىرسىيارەۋ پىرسىيارى تىر دەتۈنەن پىنگەي ئەم شاعىرەمان لەسەر ئاستى ئەدەبىي كوردى بۇ دەستىنىشان بىكات.

ئەۋەي مەن دەمەيى لەم نوسىنەدا پرونى بىكەمەۋە قىسەكردە لەسەر چەمكى (شوناس) ۋە بەكارمىنانەكانى لە چوارىنەكانى باباتاهىرى ھەمدانىدا، ھەروەكە لەسەرەتادا ۋەم چەمكى شوناس يەككە ۋە لەۋ چەمكەنى كەلەنۋى ئەدەبىي ئىمەدا تارادەيەك بەئەگەي ۋە ئاڭگەي پەنگەدەۋەي ھەبۈۋە ۋەم پەنگەدەۋەيەش دىرۋىكرەۋەي مىژۋى سىياسى ۋە رۇشنىرى ئىمەيە، چۈنكە ئىمە ۋەك ئەتەۋەيەك بەدىرۋى مىژۋى خاۋەنى كىيانىكى سىياسى ۋە سەرىخۇ ئەبۈۋىن ۋەمەيشە لەزىر ھەپەشەي جۇراۋ جۇردا بوۋىن تا دۈجار ھەپەشەي سىرىنەۋەي بەكۈمەل ۋەكۈشتى بى بەھانەي لىكەۋتەۋە. چەمكى شوناس لاي بابا تاهىر چەندىن بەكارمىنانە جۇراۋ جۇرى ھەيە پەنگەدەۋەيەكى بەرچاۋىشى لەچۈرىنەكانىدا ھەيە، ئەم پەنگەدەۋەيەش بەدەرنىن لەغەرىزەكانى ئىنسان. كاتىك باباتاهىر پاس لەناكامى ەشقىك دەكات ئەمە شوناسى ەشقىكە كەلەلەي شاعىر شوناسىنى ناكامى ھەيە، لىزەۋە پەنگە ئەم قىسەيەي سۇسىۋۇلۇزىيەكان راست بىت كەدەلەن، مۇۋە تەنھا بوۋەيەكى بىرەكەرەۋە، شەپكەر ۋە نەرسەن نىيە، بەلكو كائىنكى كەشكەرە. بىنگومان ئەۋەش ئاشكرايە كەمەيشە شاعىرەكانن كەشقى جۈانى ۋەناشرىنى، باشى ۋە خراپى، شەپۋە ناشتى، پروناكى ۋەتارىكى ۋە ھەموو دىزەكانى تىران كىردوۋە، چۈنكە شاعىر خاۋەنى ھەستىيارىيەكى تايىبەتە كە سەبارەت بەھەموو بوۋەكانى سەرزەۋى، ئەم ھەستىيارىيەشى بەردەۋام دەيەۋى نۈيى

بىكاتەۋە، چۈنكە شىعر نوپىكردەۋەي تەلارى ژيانە بە ۋەشە بىنەمرى ھىشتەۋەي ژيانە لەئاستە جىاۋازەكاندا.

كامۇ دەلەت، مۇۋە تەنھا مەخلۇقىكە كەنەيەۋىت ئەۋە بىت كەمەيە. بىنگومان ئەمە پايەكى جۈانى كامۇيە لەسەر فىكرى مۇۋە ۋگۇپانە بەردەۋامەكانى، بەلام مۇۋەي كورد بەردەۋام ۋىستۈۋىيەتى ئەۋە بىت كە ھەيە، ۋاتە ۋىستۈۋىيەتى كورد بىت ۋە ھەرچەند ھەۋلى سىرىنەۋە ۋە لىسەندەۋەي ناسنامەكەي دىرەبىت ئەۋە ھەۋلى جىدى تىرى داۋە تا كوردانە بىر بىكاتەۋە ۋەكوردانە بىگى ۋەپىكەنى. باباتاهىرى ھەمدانىش ۋەكە ھەرتاكىكى كورد لەسەرەدەمە دىرىنەي ژياندا لەكوردستان جەختى لەسەر كوردبوۋن كىردۈتەۋە ھەۋلى ئەۋەشى داۋە ناسنامەي ناۋچەكەي خۇيشى بختە پرو ئەم لەچۈرىنەيەكدا دەنوسىت،

ئە مەن ئەم سىيىيە بازەم ھەمدانى كەمىلانەم لەكىۋە، لەنەھانى بەئانى خۇم ئىدى دەفەم كەژاۋكەژ بەچىنگى خۇم دەكەم نىچىرەۋانى

پەنگە ھۆكەرى سەركەي نوسىنى ئەم چۈرىنەيەي باباتاهىر ئەۋە بىت كە زىاتىر شوناسىنى ھەمدانىيە بۇخۇي دەستە بەرىكات، ھەروە ۋىستۈۋىيەتى ئەۋە بىت كە ھەرچىيەك بىت مەتەي بەھىچ كەس ۋەشتى نىيە خۇي بوۋنى خۇي دەسەلمىنى.

ئەگەر وردىر بىچىنە نىۋى ژيانى باباتاهىرەۋە دەبىنەن ئەم شاعىرە شاعىرىكى نانارام بوۋە ۋە لە شۇنىك ئارامى نەگرتۈۋە ۋە بەردەۋام خۇلىي سەفەرى ھەبۈۋە ۋە بەشىكى زۇرى ژيانى لەغەرىبەيەتى بەسەربىرەۋە ۋەخاۋەنى پۇخىكى سۇفىيانە بوۋە. لىزەۋە دەبىنەن شىعر لاي ئەم شاعىرە ھەلگىرى رەھەندى جىاۋازە ۋە رافەي جىاۋازىيەش لەخۇ دەگىرت. شىعر لاي ئەم شاعىرە ئەم پانئەرىيەكە تەۋاۋى ھەست ۋەنارەزۋە خەفەكرەۋەكانى مۇۋە دەنۈنى،

ئازادىيە نەك بەماناي ئەۋەي كە گوزارشت لەقۇلايى ناخ دەكات، بەلكو بەۋ مانايەي قۇلايى ناخ دەخاتە پرو. لەلەيەكى تىرىشەۋە دەكرىت بلىن شىعر ئەۋە دەرگا كراۋەيەيە كە ھەمەيشە ژيان بەھەموو جىاۋازىيەكانەۋە خۇي تىدا دەدۇزىتەۋە، ئەۋە خەيالىيە كە لەئىزۋىيەتەۋە ھەندەقۇلى ۋە بەرەۋ دىۋىنىسۇس ھەنگاۋ دەنەت. ھەروە ھەمەيكىشە ۋەتراۋە كە شىعر سىروشتىكى دۈنەيى ھەيە ھەم ەقلە ۋە ھەم غەرىزە، ھەم مىژۋى ژيانى مۇۋە ۋە ھەم ئەفسانە، ھەم غەرىزە ئەفسانەيەكان. لاي باباتاهىر ھەموو ئەم مانايانە لە شىعرەكانىدا كۇبۇتەۋە ۋەھىر ئەمەش ۋاىكردوۋە شىعرەكانى ئەمەي بۇخۇيان لەھەنوۋەكەدا بەئىتەۋە. ئەگەر وردىر لە چەمكى "شوناس" بدۈيىن لاي ئەم شاعىرە دەبىنەن چەمكى شوناس لەگەل ئەۋەي بوۋنى ھەيە ۋە دەكرىت زۇر ماناۋ دەلالەتى جۇراۋ جۇرى لى دەرىبەنرىت، بەلام ئەم چەمكە شوناسىنى ئەتەۋەيى نىيە، بەپىي ھەندىك لىكۈلەنەۋە باباتاهىر تاهەنوۋە ساخ ئەبۇتەۋە شاعىرى چ نەتەۋەيەكە، كە مەن ئەۋە جۇرە لىكۈلەنەۋە بە ناتەۋە دەزانم، چۈنكە كۈمەلى بەلگەي جۇراۋ جۇر لەبەردەستدەيە كە كوردبوۋنى شاعىرە شاعىرەكانى دەسەلمىن. يەككە لە كىشە سەركەيەكانى ئەم شاعىرە ئەۋەيە لەبەرنەۋەي كەسىكى سۇفىگەر ۋە ئاينى بوۋە شوناسى ئاينى لاي ئەۋە لەسەرۋى ھەموو شىكەۋە بوۋە، بەلام لاي ئالى ۋە قانىع ۋىكەس ۋە كوردى لەگەل ئەۋەي شوناسى ئاينى تارادەيەكى زۇر بوۋنى ھەيە، بەلام شوناسى ئەتەۋەيى پەنگەدەۋە ۋە دەرەكەۋەي بەرچاۋى ھەيە، ئەگەر ئەۋە بەيتە بەناۋ بانگەي (ئالى) بەئىنەۋە كە دەلى،

تەبەي شەككەر بارى مەن كوردى ئەگەر نىنشا دەكا

نېمىتجانى خۇيە مەقسودى لەمەمدەن
 ۋادەكات
 كەس بەئەلفازم نەلى خۇكوردىيە
 خۇكردىيە
 ھەركەسى نادان نەبى خۇى تاللى مەعنا
 دەكا
 ئەم بەيتە نمونەيەكى ديار و بەرچاۋە لە
 رەنگدانەۋەى شوناسى نەتەۋەيى لاي (نالى)
 ھەروەھا دەيان نمونەى تر ھەيە لاي

باباتاھىر شوناسى دىنى لە پىش ھەموو
 شوناسىكەۋەيە، چونكە ۋەكو پىشتر
 نامازەم پىدا ئەم شاعىرە سۆڧىگەر و
 عارىڧىكى ئايىنيە و ئەمەش ۋادەكات
 ھەستى يەزدانپەرسىتى لە ھەموو ھەستىكى
 تر بەھىزتر بىت و ئىنتىماى نەتەۋەيى
 وشوناسى نەتەۋەيى زۇرلاۋازە، يان ھەر
 نىيە.

بەدەر لەمەموو ئەو شتائەش كە باسكرا
 ئەم شاعىرە ھەنگرى بۇچونگەلىكى
 عەدەميانە بوۋەو لەچەندىن بەيتە شىعرىدا
 ژيانى دنيا بە((ھىچ))ۋەسڧ دەكات
 ھەروەكو لەچۈرپنەيەكدا دەلى، ئەگەر پاشا
 بىت كلاۋى زىپرو مولكى سلىمانت ھەبى
 دواچار ھەموو پىگەكان دەچنەۋە نىۋ خاك
 ۋەمردن.

نمونه‌ی شیعره‌گانی

چرای

تو که نوشم نی ، نیشم چرای
~~~~~ تو که یارم نی ، بیشم چرای

تو که مرحم نی ریش دلم را
~~~~~ نمک پاش دل ریشم چرای

تو که خورشید اوج و دلربایی
چنین بی رحم و سنگین دل چرای

به اول انهمه مهر و محبت
به آخر راه و رشم بی وفایی

فلک در قصد آزارم چرای
کلم گر نیستی خوارم چرای

تو که باری ز دوشم بر نداری
میان بار سر بارم چرای

تو که نازنده بالا دلربایی
و که بی سرمه چشمان سرمه سایبی

تو که مشکین دو چشمان درغفایی
به مو واشو که سز گردان چرای

نگار ناز خیز مو کجایی
به چشمان سرمه ریز مو کجایی

نفس بر سینه طاهر رسیده
دم مردن عزیز مو کجایی

دو بیت خوشا

خوشا آنان که الله یارشان بی
بحمد و قل هو الله کارشان بی
خوشا آنان که دایم در نمازند
بهشت جاودان بازارشان بی

نمونه‌ی هه‌ندی چوارینه‌ی بابە‌تاهیر به‌ ئوری و کرمانجی

BABA TAHIR'' HEMEDANÎ

(935-1010)

Çend nimûne ji çarînên Hemedanî
(Bi adaptasiyona Kurmancî ya ku ji alî Beşîr
Botanî ve hatîye kirin)

Lûrî

Me ger şîr û piling î, ey dil, ey dil
Be mu dayim be ceng î, ey dil, ey dil
Eger destem resed xûnet birîcem
Biwînem ta çi reng î, ey dil, ey dil

Kurmancî

Me ger şêr û piling î, ey dil, ey dil
D' gel min her dem li ceng î, ey dil, eydil
Eger dest im giha xûna te d'rêjim
Bibînim ka çi reng î, ey dil, ey dil

Lûrî

Dilem zar û hezîn e, çun nê nalem?
Wicûdem atêşin e, çun nê nalem?
Be mû waçen kî çun û çend nalî?
Çu mergem der kemîn e, çun nê nalem?

Kurmancî

Dil im jar û xengîn çawan ne nalim?
Hebûn im agirîn çawan ne nalim?
Dibêjne min çawan û çend dinalî?
Ku merg im di kemîn çawan ne nalim?

Lûrî

Dilî şad ez dilî zareş xeber nî
Selametrû zi bîmareş xeber nî
Ne teqsîrî te î n resmî qedîm e
Kî azad ez giriftareş xeber nî

Kurmancî

Dilê şad ageh ji dilê jar nîne
Kesê xoşrewş ageh ji bîmar nîne
Ne b' nasê te ev wêneyeke kevn e
Ku azad ji dilî aghdar nîne

Lûrî

Be şû mehwî ruxî mehpare hestem
Be roz ez derd û xem bîçare hestem
Tu darî der mekanî xud qerarî
Mûyem kî der cîhan aware hestem

Kurmancî

Bî şev miriyê ruyê mehpare me
Bî roj ji derd û xeman bêçare me
Li şûn û cihê xwe te biryar heye
Ez im ku di cîhanê aware me

Lûrî

Dilî mû xeyrî te dilber nê gîre
Be cayî cewherî cewher nê gîre
Dilî mû sûte û mîhrî te azer
Bî nasûte azer der nê gîre

Kurmancî

Dilê mî' j' bilî te dilber na gire
Li cihê gewherê gewher na gire
Dil sotemenî û evîna te agir
Bê sotemenî agir her na gire

Lûrî

Bî te gulşen çu zîndan e be çeşmem
Gulistan azeristan e be çeşmem
Bî te aram û umr û zîndeganî
Hemu xwabî perîşan e be çeşmem

Kurmancî

Bê te gulşen wek zîndan e li nik min
Gulistan agiristan e li nik min
Bê te aram û jî û jiyana min lê
Hemu xewa perîşan e li nik min

Lûrî

Gulistan cayî tu ey nazenînem
Mû der gulxen be xakister nişînem
Çi der gulşen, çi der gulxen, çi sehra
Çu dîde wa kerem ciz te nê wînem

Kurmancî

Gulistan cihê te ey nazenîn im
Ez di gulxen û xwelî de dirûnim
Çi di gulşen, çi di gulxen, çi sehra
Ku çavan vedikim her te dibînim

Lûrî

Xûş an saet kî dîdara tu wînem
Kemendî enberîn tarî tu wînem
Nê wîne xuremî her giz dilî mû
Me ger an dem kî ruxsarî tu wînem

Kurmancî

Xoş ew saet ku dîdara te b'binim
Kemendê enberîn tara te b'binim
Na bîne şadiyê her giz dilê min
Me ger ew dem ku ruxsara te b'binim

Lûrî

Bure, Bure kî cananem tu yî tu
Bure, Bure kî sultanem tu yî tu
Te xud zanî kî xeyr ez tu ne zanem
Bure, Bure kî îmanem tu yî tu

Kurmancî

Were, were ku canan im tu yî tu
Were, were ku sultan im tu yî tu
Te b' xwe zanî ku j' bilî te ni zanim
Were, were ku îman im tu yî tu

Lûrî

Bure rozî kî dîdarî te wînem
Gul û sumbul be dîdarî te çînem
Bure bunşîn berem salan û mahan
Kî ta sîret biwînem nazenînem

Kurmancî

Were rojek dîdara te bibînim
Gul û sumbul bi dîdara te çînim
Were rûnin nik min salan û mehan
Da ku têr te bibînim nazenîn im

Lûrî

Behar amed be sehra û der û deşt
Cewanî hem beharî bud û biguzeşt
Serî qebrî cewanan lale rûye
Demî kî mehweşan ayen be gulgeşt

Kurmancî

Bihar hat, hat ji bo çolê û der û deşt
Biharek bû, ciwanî hat, biguzeşt
Serê gora c'wanan lale zîl dide
Her li dema ku zerî têne gulgeşt

(Ji Roja NÛ hejmar 90)

بابا طاهر الهمداني

إدريس عبد الله

لا تفعل شيئاً يكن سبباً لصدك عن الطريق
ويجعل من دنياك الواسعة، ضيقة
وإذا قرأ القراء غداً كتابك
عندما تسمع اسمك، بسببه تخجل

. يقول المستشرق (مينورسكي): دراسة بابا طاهر من ناحية علم النفس، تظهر أنه يباين (عمر الخيام) مباينة قوية، فلسفاً نجد في شعره أثراً من قول الخيام، بأن السعادة هي الغاية المثلى في الوجود، ولا نجد في شعره كذلك ما نجده في شعر الخيام من الاطمئنان إلى ما يتمخض عنه الموت، على أن الخيام تنقصه تلك الشعلة الصوفية، التي نجدها في شعر بابا طاهر.. يبعث شعر بابا طاهر المتعة والسرور في النفس.. وإذا أتيت لشعر بابا طاهر مترجم من طراز (فيتزجيرالد، Fitzgerald) . مترجم رباعيات خيام . لكان منافساً خطيراً لعمر الخيام.

. طبع ديوان شاعرنا (بابا طاهر الهمداني) لأول مرة سنة ١٩٢٧، وكان يحتوي على ٣٦١ رباعية، وأربع قصائد في الغزل.
. كتب (بابا) شعره بثلاثة لغات.. وهي:

١. الفارسية القديمة.. تلك التي كانت لغة رسمية لبلاط الساسانيين قبل الفتح الإسلامي، وتسمى في الكوردية بالبهلوية، وفي العربية بالفهروية.
 ٢. الفارسية الجديدة.. وإنشاء هذه اللغة بعد الفتح الإسلامي لايران بمئة وخمسين سنة، تختلط فيها المفردات العربية الإسلامية، بالمفردات الفارسية.
 ٣. اللغة الكوردية، وباللهجة الطورانية.
- . ولد (بابا طاهر) (حَكَمَ) قيمة، صنفت في ٢٣ باباً، تتحدث عن العلم والمعرفة والالهام والغراسة والعقل والنفس والدنيا والعقبى والسماع والذكر والاخلاص والاعتكاف.. فمنها:

١. (من قتله الجهل، لم يعيش أبداً، ومن قتله الذكر، لن يموت أبداً.
٢. (الوجد فقدان الموجودات، ووجود المفقودات.

شاعر كوردي، من القرن الثالث الهجري، وحسب الشواهد التاريخية، أنه كان معاصراً لـ (ابن سينا) . كان رحمه الله، أحد العارفين الحافظين لدينهم، وأحد أكبر المتصوفين في عهده.

. تلقب أحياناً بـ (الهمداني)، وذلك نسبة إلى همدان، المدينة التي قضى فيها الشاعر سنوات من عمره.. وأحياناً بـ (اللوري)، وذلك نسبة إلى منطقة (لورستان) موطن الشاعر الأصلي.. ويلقبه البعض أحياناً أخرى بـ (الغريان)، وذلك بسبب نمط حياته، الذي اختاره لنفسه، حيث كان صوفياً بسيطاً، كما يقول في إحدى رباعياته: انه درويش.. ينتقل من مكان إلى آخر.. لا يغطي رأسه سقف.. في نومه يفتش الأرض، ويتوسد وسادة من الحجر..

. كتب (شاعراً) قيمة في حب الله، والدعوة إليه، ومسائل اجتماعية، ونفسية، وكان يتخذ من الشعر وسيلة لافشاء العقيدة التي كان يؤمن بها، وبه تأثر الكورد المقيمون في ربوع كوردستان، وبالأخص أولئك المقربين منه في لورستان وحمدان، والذين كانت تصل إليهم أشعاره بصورة مباشرة.. فما هو في إحدى رباعياته يناجي ربه.. فيقول:

حينما أمشي في البحار، أراك
حينما أمشي في الصحاري أراك
أينما أمشي.. في الجبال، أو في السهول، أو في الوديان
أرى آية تدل على أنك واحد

وبهذه الكلمات الجميلة، والأفكار الواضحة الرصينة، يعبر (بابا) عن شعوره تجاه ربه الأحد، وإيمانه بخالقه الفرد الصمد، ومفاد قوله: يا إلهي العظيم.. لا أرى في الكون كله، سواك، فأنت الذي سيطرت على قلبي وفكري وشعوري، فهنيئاً لي، ووا فرحتي، لهذه العيشة الهنية في ظلك.

. كان (بابا) شيخاً وداعياً إلى الله، له اتباع كثيرون، يعلمهم تعاليم الدين، وينصحهم بما هو خير لهم.. فهذه هي رباعية أخرى له، ينصح فيها أحد مريديه، قائلاً له:

المصادر:

1. دائرة المعارف الإسلامية، الجزء الأول، حرف (ب)، بقلم (مينورسكي).
2. علاء الدين السجادي، ميژووی ئه ده بی کوردی (تاریخ الأدب الكوردي)، الطبعة الأولى، مطبعة المعارف، بغداد، ١٩٣٥هـ. ١٩٥٢م.
3. د عبدالله الحداد، محاضرة حول الأدب الكوردي المدون باللهجة الطورانية. لطلبة الدراسات العليا، ماجستير. ادب، في كلية التربية، جامعة صلاح الدين، يوم ٢٠٠٣.٩.٢٤.

كان (بابا طاهر) ذا منزلة علمية اجتماعية مرموقة، لهذا عندما دخل (طغرل) سلطان السلاجقة مدينة همدان، سنة (٤٤٧ هـ / ١٠٥٥م)، وجه إليه (بابا) نصيحة، قال فيها، أيها التركي ماذا أنت صانع بالمسلمين؟! أي أوصاه خيراً بالمسلمين، وعدم إيذائهم، وكما يقولون: تأثر الفاتح التركي كثيراً بهذه النصيحة، ونتيجة لها عامل أهل همدان معاملة حسنة.

قضى (بابا) سنوات من عمره في همدان، وأخيراً مات فيها، فقبّره موجود على تل صغير في الشمال الغربي منها. في حي يسمى (بن بازار)، وإلى جانب قبر فاطمة، وقبر ميرزا علي نقی كوثری، وهما من أتباعه المخلصين.

بابا طاهر عریان

زندگی نامه

بابا طاهر عریان همدانی یکی از شاعران اواسط قرن ۵ هجری قمری است که ولادت او اواخر قرن ۴ می باشد. درباره زندگانی این شاعر عارف اطلاعات دقیقی در دست نیست تنها روایتها و داستان هایی از مقام علمی و عرفانی این شاعر وجود دارد و گفته اند که به این دلیل به او عریان می گفتند چون از علایق دنیا دست کشیده بود و گفته شده که او معاصر با پادشاهی طغرل بیک سلجوقی بوده و ملاقاتهایی این پادشاه با بابا طاهر داشته است. با دقت کردن در رباعیات او می توان به برخی از احوال او پی برد به عنوان مثال او در این رباعی فرموده است: نصیحت بشنواز پور فریدون که شعله از تنور سرد نابو، متوجه می شویم که نام پدر او فریدون بوده است و هم چنین گفته شده که بابا طاهر فرزندی به نام فریدون داشته که در زمان حیات او فوت شده که در سوگواری او گفته: فریدون عزیزم رفته از دست بوره کز نو فریدونی بسازیم که معنای آن این است که فریدون عزیزم از دست رفته و از خدا فرزندی دیگر بطلبیم و نکته دیگر از زندگانی بابا طاهر این است که او روزها را بیشتر در کوه و بیابان می گذرانده و شبها را به عبادت و ریاضت مشغول بوده است و در مورد سال وفات این شاعر عارف نظریه های مختلفی بیان شده و به طور یقین نمی توان سال وفات او را مشخص کرد. مقبره بابا طاهر در شهر همدان قرار دارد نزدیک بقعه امامزاده حارث بن علی واقع است. اینک چند مورد از روایتها و داستانهایی که در مورد بابا طاهر عریان بیان شده است ذکر می کنیم. حکایت اول: گویند شاه سلجوقی (طغرل بیک) در دوران سفر و فتوحاتش به شهر همدان می رسد و به خدمت بابا طاهر، از او پند و اندرزی خواست بابا طاهر به او گفت من با تو آن را می گویم که خدای متعال در قرآن فرمود: ان... بامر کم بالعدل و الاحسان با بندگان خدا عدل و احسان کن و سپس بابا طاهر لوله ابریقی را که با آن وضو می گرفت شکست و به جای انگشت در انگشت طغرل کرد و گفت برو به یاری خدا پیروز خواهی شد و گویند تا زمانی که آن انگشت در دست او بود پیوسته در جنگها فاتح و پیروز بود چون آن شکست او هم در جنگها شکست خورد. حکایت دوم: گویند طاهر در آغاز جوانی روزی با شوق و علاقه بسیار به مدرسه ای وارد شد و تصمیم به فراگیری علم و دانش گرفت اما هنگامی که سخنان علمی طلاب را با شوق فراوان می شنید مطالب آنها را نمی فهمید لذا به یکی از طلاب گفت شما چه می کنید که به این علوم آگاه می شوید آن شخص به شوخی به او گفت: بسیار رنج و زحمت می کشیم، در این حوض یخ را شکسته و در سرمای شب غسل کرده و چهل بار سر را در آب فرو می بریم چون بیرون می آییم اسرار

این علوم بر ما معلوم و فراگیری آن بر ما آسان می شود، بابا طاهر ساده دل با عشق و شوق به معرفت الهی این سخنان به شوخی را حقیقت دانست و چون شب شد در هنگام خواب طلاب به مدرسه آمد و یخ حوض را شکست و در آب غسل کرد و چهل بار سر را در آب فرو برد و چون از این کار فارغ شد شعلهای از آسمان فرود آمد و به قلب او وارد شد و پنهان گردید و توانست در راه عرفان و شناخت به مقام بالایی رسید. حکایت سوم: درویشی قصد دیدار بابا طاهر کرد و برای دیدن او به کوه همدان شتافت، مسافتی را پیمود تا به خدمت طاهر رسید. دید همه اطراف طاهر را برف گرفته و لیکن اطراف او تا حدی بر اثر حرارت بدن طاهر برفها آب شده و زمین خشک است چون نزدیک ظهر شد درویش گرسنه بود و با خود فکر کرد که امروز گرسنه خواهم ماند زیرا نزد طاهر هیچ غذایی نیست. طاهر از فکر او آگاه شد و گفت ای درویش اکنون وقت ظهر است نماز را به جا آوریم و در فکر شکم میانش که روزی را خدا می رساند چون از خواندن نماز فارغ شدند درویش دید به دعای بابا طاهر جوی آبی پدید آمد و سفره ای کنار آن جوی پهن شد و غذاهای گوناگون و معطر در آن سفره چیده شد. طاهر گفت درویش بسم ا... هم اینکه درویش دست به غذا برد غذا از نظرش پنهان شد او فکر کرد که طاهر سحر می کند ولی طاهر از فکر او آگاه شد و به او گفت نه درویش سحر نیست تو بدون نام مولی دست به غذا بردی بسم ا... بگو چون درویش بسم ا... گفت غذا ظاهر شد و درویش و طاهر از آن غذا میل نمودند.

ویژگی سخن

اشعاری که از بابا طاهر باقی است رباعیاتی است که به نهجه لری سروده شده است با خواندن این اشعار متوجه می شویم که او با سخن بسیار روان و ساده و بی پیرایه خود نیکو کاری، خیر خواهی و احسان و ترک ظلم و ستم به خلق را به خوبی بیان کرده، او عشق و ایمان و دلبستگی خود به مذهب شیعه و توسل به ائمه اطهار و تضرع به درگاه خدا را چنان با جاذبه بیان می کند که خواننده از خواندن رباعیات خسته نمی شود و ناله جانسوز طاهر یکی از انوار عشق الهی است که در کلمه به کلمه اشعار او می انوار را می بینیم و سوزش و آتش آن را حس می کنیم.

معرفی آثار

از بابا طاهر مجموعه ای از سخنان او به زبان عربی باقی مانده است که در آن عقاید عرفانی را در علم و معرفت و عبادت بیان کرده است و هم چنین مجموعه ای که شامل سروده های او به زبان لری است از او به یادگار مانده است.

گزیده ای از اشعار

غزل

دلا در عشق تو صد دفتر ستم که صد دفتر ز کونین از پر ستم
منم آن بلبل گل ناشکفته که آذر در ته خاکستر ستم
دلم سوچه ز غصه ور بریچه جفای دوست را خواهان نر ستم
مو آن عودم میان آتشیستان که این نه آسمان ها مجمر ستم
شد از نیل غم و ماتم دلم خون به چهره خوشتر از نیلوفر ستم
درین آلاله در کویش چو گلخن به داغ دل چو سوزان اخگر ستم
نه زور ستم که با دشمن ستیزم نه بهر دوستان سیم و زر ستم
ز دوران گر چه پر بی جام عیشم ولی بی دوست خونین ساغر ستم
چرم دایم در این مرز و در این کشت که مرغ خوگر باغ و پر ستم
منم طاهر که از عشق نکویان دلی لبریز خون اندر پر ستم

قصیده

بتا تاز ار چون تو دلبر ستم به تن عود و به سینه مجمر ستم
اگر جز مهر تو اندر دلم بی به هفتاد و دو ملت کافر ستم
اگر روزی دو صد بارت بوینم همی مشتاق بار دیگر ستم
فراق لاله رویان سوته دیلم وز ایشان در رگ جان نستر ستم
منم ان شاخ بر نخل محبت که حسرت سایه و محنت پر ستم
نه کار آخرت کردم نه دنیا یکی بی سایه نخل بی پر ستم
نه خور نه خواب دیرم بی تو گویی به پیکر هر سر مو خنجر ستم
جدا از تو به حور و خلد و طویی اگر خورسند کردم کافر ستم
چو شمعم گر سر اندازند صد بار فروزنده تر روشن تر ستم
مرا از آتش دوزخ چه غم بی که دوزخ جز وی از خاکستر ستم
سمندر و ش میان آتش هجر پریشان مرغ بی بال و پر ستم
درین دیرم چنان مظلوم و مغموم چو طفل بی پدر بی مادر ستم
نمی گیرد کسم هرگز به چیزی درین عالم ز هرکس کمتر ستم
به يك ناله بسوجم هر دو عالم که از سوز جگر خنیاگر ستم

عبدالمجید
سایبر

به بالينم همه الماس سوده همه خار و خسك در بستر ستم
مثال كافر در مومنستان چو مومن در ميان كافر ستم
همه سوچم همه سوچم همه سوچ بگر مي چون فروزان اخگر ستم
رخ تو آفتاب و مو چو حربا و يا پژمان گل نيلوفر ستم
به ملك عشق روح بي نشانم به شهر دل يكي صورت پر ستم
رخش تا كرده در دل جلوه از مهر به خوبي آفتاب خاور ستم
بميرا دل كه آسايش بيايي كه مو تا جان ندادم و انر ستم
من از روز ازل طاهر بزام ازين رو نام بابا طاهر ستم

دو بيتي

اگر يار مرا ديدي به خلوت بگو اي بي وفا اي بي مروت
گريبانم ز دستت چاك چاكو نخواهم دوخت تا روز قيامت

فلك نه همسري دارد نه هم كف به خون ريزي دلش اصلا نگفت اف
هميشه شيوه كارش همينه چراغ دود مانبرا كند پف
فلك در قصد آزارم چرایی گلم گر نيستي خارم چرایی
تو كه باري ز دوشم برنداري ميان بار سر بارم چرایی

ز دل نقش جمالت در نشي يار خيال خط و خالت در نشي يار
مژه سازم به دور ديده پر چين كه تاونيم در نشي يار

اگر زرین كلاهی عاقبت هیچ اگر خود پادشاهی عاقبت هیچ
اگر ملك سليمانت ببخشند در آخر خاك راهی عاقبت هیچ

گفتگو با فرهنگ سازان بزرگ ایران، ۱۳- مصاحبه با آقای طاهر عریان

عباس احمدی

سه شنبه ۳۰ دی ۱۳۸۲

ع ۱- آقای طاهر عریان، به نظر می‌رسد که فضای شعرهای شما از شیوه‌ی زندگی‌ی لرها تاثیر گرفته است. لرها به صورت ایلپاتی زندگی می‌کنند و شیوه‌ی تولیدی آن‌ها چوپانی است. لرها به خاطر چراییدن گوسفندان شان، زمستان‌ها به دشت‌های گرمسیری و تابستان‌ها به سوی کوهپایه‌های سردسیری کوچ می‌کنند و به همین علت همیشه‌ی آواره‌ی دشت و بیابان‌اند. شما آن‌جا که می‌گویید (من آن‌رندم که نامم بی‌فلندر- نه جوان دارم نه مان دارم نه لنگر) به این بی‌لنگری و بی‌خانمانی ایلپانی اشاره کرده‌اید. و یا آن‌جا که از شب‌تار و حمله‌ی گرگان به گله‌ی گوسفندان سخن به میان می‌آورید و می‌گویید (شب‌تار است و گرگان می‌زند میش- دو زولفونت حمایل کن بیا پیش) شیوه‌ی زندگی چوپانی و گله‌داری را که شغل اصلی ایلپات لرهاست منعکس کرده‌اید. و یا آن‌جا که خود را به گرگ‌گرسنه‌ی تشبیه می‌کنید که از هی‌هی چوپان نمی‌ترسد و می‌گوید که (دل عاشق بود چون گرگ‌گرسنه- که گرگ از هی‌هی چوپان نترسد) باز هم به مثلث "چوپان- گوسفند- گرگ" که محور اصلی زندگی شبانی است اشاره نموده‌اید. ط ۲- درست تشخیص داده‌اید. آدمی محصول محیطی است که در آن پرورش می‌یابد. فضای شعرهای من به شدت تحت تاثیر زندگی شبانی و کوچ‌دایمی لرهاست.

ع ۱- چرا شما را به نام بابا طاهر عریان می‌شناسند؟ لقب "بابا" و صفت "عریان" از کجا به اسم شما آمده است؟ ط ۲- لقب "بابا" به معنای مرشد و شیخ و رهبر فرقه‌ی صوفی‌هاست و چون صوفیان مرا از خودشان می‌دانند، لقب "بابا" را به عنوان احترام به من داده‌اند. صفت "عریان" نیز از آن‌ها آمده است که من خود را از جیفه‌ی دنیوی عریان کرده‌ام و لباس تعلقات مادی را از

اشاره- باخبر شدیم که یکی از شخصیت‌های ادبی ایران به نام آقای طاهر عریان در شهر همدان اقامت دارند و با زحمات فراوان توانستیم مصاحبه‌ای با ایشان ترتیب بدهیم.

ع ۱- آقای طاهر عریان، از این که دعوت ما را برای مصاحبه قبول کرده‌اید بسیار سپاسگزارم. برای آشنایی بیشتر خوانندگان جوان ما، خواهش می‌کنم فرمایید اهل کجا هستید و در چه سالی متولد شده‌اید؟

ط ۲- نام کوچک من طاهر است و در سال ۱۰۰۰ میلادی، یعنی حدود هزار سال پیش، در استان لرستان به دنیا آمده‌ام. من در اصل لرها هستم و شعرهای خود را به گویش لری گفته‌ام.

ع ۱- برای اطلاع خوانندگان جوان ترمان باید اضافه کنم که استان لرستان در غرب ایران قرار دارد و از شمال به استان مرکزی و استان همدان، از جنوب به استان خوزستان، از شرق به استان اصفهان، و از غرب به استان کرمانشاه و استان ایلام محدود شده است.

ط ۲- مردم لرستان به گویش لری صحبت می‌کنند که شبیه به زبان فارسی دری است، با این تفاوت که بعضی از کلمات به صورت مخصوصی تلفظ می‌شود. برای مثال، کلمه‌ی "خواب" به صورت "خو" و کلمه‌ی آب به صورت "تو" و کلمه‌ی "سوخته دلاں" به صورت "سوته دلاں" تلفظ می‌شود. در این مقاله، برای آن که شعرهای بابا طاهر آسان‌تر فهمیده شود، به جای تلفظ لری، بیشتر از تلفظ فارسی دری استفاده شده است.

می پرسیدم که چرا چنین است. اما افسوس که دست ما کوتاه است و فریاد و فغان ما به جایی نمی رسد.

اگر دستم رسد بر حرح گردون
از او پرسم که این حد است و آن حو
یکی را داده ای صد گونه نعمت
یکی را قرص جو الوده در خون

فلک، کی بشود، اه و وفانم
به هر گردش، رید آتش به حاتم
یک عمری، بگذرانم، با غم و درد
به کام دل نگردهد آسمانم

ع ۱- تکلیف آدمی در برابر این آسمان غدار چیست؟
ط ع- ببینید، رنج آدمی از دیدن و خواستن است. آدمی
ابتدا چیزی را با دیدگانش می بیند، سپس دلش آن چه
را که دیده است می خواهد. اما چون به خواسته اش
نمی رسد، دچار رنج و محنت می شود. برای از بین
بردن رنج، باید بر تعلقات دنیوی دیده بیندیم و از همه
چیز چشم پوشی کنیم. هنگامی که چیزی را بخواستیم،
دیگر از نرسیدن به آن دچار رنج و محنت نمی شود.
مقصر اصلی چشمان آدمی است. باید با خنجری
فولادین به "دیده" بزنیم و خود را کور کنیم تا از چنبره ی
"خواستن" آزاد شویم:

ز دست دیده و دل هر دو فریاد
هر آن چه دیده بیند، دل کند یاد
بسازم خنجری نیشش ز پیولاد
زنم بر دیده، تا دل گزردد آزاد

ع ۱- حالا راستی راستی می خواهید با خنجر
فولادی، چشم خود را کور کنید؟
ط ع- نه، این يك نوع استعاره و سمبول است. مقصود از
"خنجر زدن به چشم" آن است که از دنیای مادی چشم
پوشی کنیم و لباس جیفه ی دنیوی را از تن خویش
بیرون بیاوریم و "عریان" شویم. نخستین قدم در این راه
این است که به سلك قلندران در آیم و خانه و بستر
گرم خود را رها کنیم و آواره ی دشت و بیابان شویم.

من آن رندم که نامم بی قلندر
نه خان دارم، نه مان دارم، نه لنگر
چو روز آید، بگردم گرد کویست
چو شب آید، به خشتان واهم سر.

تن خود در آورده ام و به صورت يك درویش دوره گرد،
آواره ی شهر و دیارم.

ع ۱- آقای طاهر عریان، از نظر شما زندگی چیست؟
ط ع- زندگی آدمی بسیار کوتاه و رود گذر است. ما،
مانند بربریگری هسنیم که در دشت زندگی، آلاله ای
می کارد، اما باید آن را بکارد و سپس به دیگری بپسارد.

یکی بربریگری، نالان در این دشت
به جسم حو و فشان، الاله می کسب
همی کشیت و همی گفت: ای دریغ
که باید کشتن و هشتتن، در این دشت

ع ۱- یعنی اجل همیشه در کمین آدمی است؟
ط ع- آری. آدمی سرانجامی جز مرگ ندارد. در آن روزی
که او را در گور می نهند و بر سرش خاک و خس و سنگ
می ریزند، دیگر نه پایی دارد که از دست ماران بگریزد و
نه دستی که با موران بجنگد.

در آن روزی، که در گورم نهند، تنگ
بریزند بر سرم، خاک و خس و سنگ
نه پایی، تا که از ماران، گریزم
به دستی، تا که با موران، کنم جنگ

ع ۱- با آن که زندگی آدمی کوتاه است، اما همین
زندگی کوتاه هم می تواند سرشار از شادی باشد. نظر
شما در این مورد چیست؟
ط ع- افسوس که نصیب آدمی از این زندگی کوتاه، جز
غم و درد و رنج، چیز دیگری نیست. در کشتزار خاطر
آدمی جز غم نمی روید و در باغ وجود او جز گل ماتم
نمی شکوفد. در صحرای دل بی حاصل آدمی، حتی
گیاه نومیدی هم سبز نمی شود.

ر کشیت خاطر، جز غم، نروید
ز باغم، جز گل ماتم، نروید
به صحرای دل بی حاصل من
گیاه ناامیدی هم نروید

ع ۱- چرا آدمیان به این سرنوشت تلخ و آکنده از رنج و
غم دچارند؟ ط ع- آدمی اسیر دست تقدیر است.
آسمان غدار و فلک کج مدار، یکی را صد گونه نعمت می
دهد و یکی را قرص جو آلوده در خون. به یکی کاخ می
دهد و به یکی کوخ، به یکی آسایش می دهد و به یکی
رنج و حرمان. اگر دستم به چرخ گردون می رسید از او

همه ماران و موران، لانه دارند
من دیوانه را، ویرانه ای نه
دل من، از اندوه و رنج فراق، غرق در خون است و از
عشق لیلی سیمین رخی، مانند مجنون، آواره ی دشت
و بیابانم:

دلا چوونی، دلا چوونی، دلا چوونی
همه خوونی، همه خوونی، همه خوونی
ز دست لیلی سیمین عذاری .
چو مجنونی، چو مجنونی، چو مجنونی

چه می توان کرد که در دست "دیده" و "دل" اسیرم و
هرچه "دیده" می بیند، "دل" از او باد می کند. باید
خنجری از پولاد بسازم و به "دیده" بزنم تا "دل" آزاد
گردد.

ع ا- جناب آقای طاهر عریان، با آن که از محضر گرم
جنابعالی سیر نمی شویم، اما متأسفانه وقت ملاقات
ما به پایان رسیده است و مجبوریم دساله ی مصاحبه را
به وقت دیگر موکول کنیم. بار دیگر از این که دعوت ما را
پذیرفتید تشکر می کنیم.

با کمال تأسف باخبر شدیم که چند روز پس از این گفت
و گو، آقای طاهر همدانی در سن پنجاه و پنج سالگی
در شهر همدان، دیده از جهان فرو بست. مرار ایشان در
شهر همدان واقع است و در سال ۱۹۷۰ میلادی،
آرامگاه باشکوهی به یادبود ایشان در همان محل
ساخته شده است.

آرامگاه باباطاهر در همدان

ع ۱- جناب آقای طاهر عریان، جنابعالی فرمودید که
راه آزاد شدن از رنج این است که چیزی را نخواهیم، اما
در شعر بالا، شما حرف خود نقض کرده اید و به دنبال
دلدارو معشوق هسستید.
ط ع- درست تشخیص دادید. من توانسته ام از همه ی
جیفه ی دنیوی چشم ببوشم، اما نتوانسته ام از دلدار
خویش دل برکنم. دلدار من همه جا هست. به دریا نگاه
می کنم، او را در دریا می بینم. به صحرا نگاه می کنم،
او را در صحرا می بینم. به هر جا که نگاه می کنم از کوه
و در و دشت، نشانی از قامت رعای او را می بینم.

به دریا بنگرم، دریا تو بینم
به صحرا بنگرم، صحرا تو بینم
به هر جا بنگرم، کوه و در و دشت
نشانی از قامت رعنا تو بینم

ع ۱- آیا این معشوق شما يك معشوق ملموس زمینی
است و یا يك معشوق مجرد آسمانی؟
ط ع- می تواند هر دو باشد. اما در بیشتر شعرهایم،
دلدار من بیشتر حالت بشری و زمینی دارد. این یار
رمیی من دو زلف اش مانند تار سازم است و نمی دانم
از حال خراب من چه می خواهد، و با آن که با من سر
باری نداری چرا دست از سر من بر نمی دارد و هر نیمه
شب به خواب من می آید.
دو زلفونست بسود تار ربابم
چه می خواهی از این حال خرابم
تو که با ما سرریاری نداری
چرا هر نیمه شب آیی به خوابم؟

کاش دلدار زیبا ی من، امشب، که گرگان به خاطر
نارنجی هوا، از فرصت استفاده کرده اند و میش می
زنند، به پیش من می آمد و از آن کنج لبانش بوسه ای
به من می داد. اگر کسی هم از او بارجواست می کرد،
می توانست بگوید که در راه خدا به درویش بوسه داده
ام.

شب تاراست و گرگان، می رنند میش
دو زلفونست، حمایل کن، بیا پیش
از آن کنج لبست، بوسه ای، به من ده
بگو راه خدا، دادم به درویش

من از فراق دلدار ربابم، مانند مجنون آواره ی کوه و
بیابانم. در تمام عالم، مانند من دیوانه ای پیدا نمی
شود. همه ی ماران و موران برای خودشان لانه ای
دارند، اما من دیوانه حبی ویرانه ای را هم ندارم تا در آن
بیاسانم.

چو من، يك سبزه دل، پروانه ای نه
به عالم، همچو من، دیوانه ای نه

باغبان دید که من گل دوست دارم
هزاران خار بر گل پاسبان کرد

باباطاهر از گلی سخن می گوید که دیگری گلابش را
می گیرد. اگر گل سمبول مادر باشد، گلاب گرفتن می
تواند سمبول جماع باشد. گلی که باید متعلق به پسر
باشد و او "گلابش" را بگیرد، در دست "دیگر"ی است و
او گلابش را می گیرد

گلی که خو بدادم پیچ و تابش
بسه آب دیدگانم دادم آبش
بسه درگاه الهی، کی روا بسود
گل از من، دیگری گیرد گلابش

در این جا نیز مثلث "باغبان-گل-عاشق" مانند مثلث
"چوپان-میش-گرگ" سمبول و فرانمود و نشانه ی
مثلث اودیپی "پدر-مادر-پسر" است. باغبان که همان
پدر است از گل که همان مادر است به شدت مواظبت
می کند و نمی گذارد که عاشق که همان پسر است
به گل دسترسی پیدا کند.

به عنوان يك قاعده ی روانشناسی، در شعر فارسی،
گل سمبول آلت تناسلی مادینه و مونث و بلبل سمبول
آلت تناسلی نرینه و مذکر است. اگر گل، دارای باغبان و
یا خار باشد، به نحوی که بلبل نتواند به او نزدیک شود،
در این صورت گل به صورت نشانه ی مادر و بلبل به
صورت نشانه ی پسر و باغبان و یا خار و یا رقیب به
صورت نشانه ی پدر در می آید. اصطلاح "گل و بلبل" يك
اصطلاح اودیپی است و به معنای عشق ممنوع پسر به
مادر است.

اگر گل نشانه ی مادر باشد، باغ که جای گل است
نشانه ی مادر و "باغ بان" که نگهبان باغ است نشانه ی
پدر می باشد. باغ در زبان فارسی، معادل واژه ی
"پردیس" است که پس از رفتن به زبان عربی به صورت
کلمه ی فردوس در آمده است که به معنای بهشت می
باشد. با این حساب، مفهوم بهشت نیز با مفهوم مادر
یکی می شود و به همین علت است که می گویند که
"بهشت زیر پای مادران است".

در اساطیر مذهبی آمده است که آدم ابتدا در بهشت
بوده است و سپس به خاطر گندمی که خورده است از
بهشت اخراج شده است. یا تحلیلی که در بالا ارایه
دادیم می توان ادعا کرد که آدم (=پسر) ابتدا در بهشت
(= آغوش مادر) بوده است و سپس به خاطر جماع با
حوا و خیانتی که به مادر خود کرده است از بهشت
اخراج شده است. در مذهب و در عرفان، هدف زاهد و
عارف، بازگشت به آن بهشت گمشده و یکی شدن با
آن معشوق ازلی است که از نظر روانشناسی معادل،
بازگشت به آغوش مادر و جماع با مادر است.

به طور کلی، همه ی عشق های دیوانه وار در ادبیات
ایران، چه عشق های عرفانی و چه عشق های
زمینی، از روی نسخه ی اصلی آن یعنی از روی عشق
ممنوع پسر به مادر، ساخته شده است. برای توضیحان
بیشتر در این مورد می توانید به مقاله های زیر رجوع
کنید:

سدرچاوه

تیمالاتی بر منظومه های عاشقانه ی ادبیات فارسی
http://abbasahmadi.tripod.com/virgin.pdf

در خاتمه باید راجع به مساله ی عشق و عاشقی در
شعر بابا طاهر عریان مطلبی را بیان کنم. ایشان اغلب
خودش را به مجنون و معشوقه اش را به لیلی تشبیه
کرده است. می دانیم که لیلی زنی است که شوهر
گرددن کلفتی به نام ابن سلام دارد و مجنون عاشق این
زن شوهر دار است. از نظر روانشناسی می توان ادعا
کرد که لیلی در این جا، به علت شوهر دار بودن، نقش
مادر را برای مجنون بازی می کند و مجنون در حقیقت
عاشق مادر خود شده است. به این ترتیب، عشق
مجنون از عقده ی زنای با محارم سرچشمه گرفته
است. حتی می توان ادعا کرد که عشق عرفانی و
تمایل به "یکی شدن" و "وصال معشوقه ی آسمانی"
نیز نسخه ی آسمانی شده ی عقده ی زنای با محارم
است و "معشوقه ی ملکوتی" در حقیقت همان مادر
است که پسر (=عارف) قصد "یکی شدن" (=جماع) با
او را دارد. با این تحلیل، عشق زمینی و عشق
آسمانی، هر دو، نسخه ای از عقده اودیپی می باشند.
اصولا یکی از ویژگی های این عشق های سوران آن
است که معشوقه باید چون مادر، دور از دسترس پسر
باشد و مانند مادر به عشق پسر جواب ندهد و پسر باید
در هجران او بسوزد. معشوقه ی سهل الوصول و مهربان
نمی تواند رل مادر سنگدل و بی وفا را بازی کند. اصولا
هرچه یار بی وفا تر و سنگدل تر باشد، محبوب تر و
مطلوب تر است، زیرا به نسخه اصلی مادر نزدیک تر
است. مخصوصا اگر این معشوق سنگدل با رقیب
(=پدر) مهربان باشد. بابا طاهر از رقیب و پدر که مراقب
مادر است به عنوان چوپان نام می برد و خودش را به
گرگ گرسنه ای تشبیه می کند که از هی هی
چوپان (=پدر) نمی ترسد و به گله ی او حمله می کند و
میش (=مادر) را از چنگ او می رباید

هر آن کس عاشق است، از جان نترسد
که عاشق از غل و زندان نترسد
دل عاشق بود چون گرگ گرسنه
که گرگ از هی هی چوپان نترسد

مثلث ابلیاتی "چوپان-میش-گرگ" فرانمود و مظهر و
نشانه ی مثلث اودیپی "پدر-مادر-پسر" است. در
پشت این مثلث لری و محلی، یکی از کهن ترین الگو
های روان شناختی جهانی خوابیده است که می توان
با آن به اعماق ضمیر ناخود، گاه بابا طاهر نفوذ کرد و آن
چه را که ضمیر خودآگاه شاعر با هزار حيله و نیرنگ و با
هزار بهانه ی عرفانی و غیر عرفانی پنهان کرده است،
بر ملا کرد و ریشه ی اصلی عشق های دیوانه وار و
شوریدگی های مجنون وار را کشف نمود. این موضوع
منحصر به مثلث "چوپان و میش و گرگ" نیست. در
پشت اصطلاح های معصومانه دیگری مانند "باغبان" و
"گل" و "عاشق" نیز ردپای عقده ی اودیپی دیده می
شود. به عنوان مثال، بابا طاهر از هزاران خاری سخن
می گوید که باغبان (=پدر) بر گل (=مادر) پاسبان کرده
است و نمی گذارد عاشق (=پسر) به مراد دلش برس:

the poet Baba Taher Oryan

What one can say about Baba Taher (Baba Tahir) with certainty is that not much is known about him. The date of his birth is unknown. Some sources approximate the date of his birth and death about A.H. 410. One source indicates that he died in 1019 AD. If this is accurate, then Baba Taher is a contemporary of Firdosi and Avicenna and an immediate precursor of Omar Khayam. It is said that he lived for seventy five years.

It is stated that he was one of the Ahl-i- Haqq sect (Dervish or follower of truth) and that his sister Bibi Fatimah is equally respected by this community. Baba Taher Uryan Hamadani was one of the most eminent mystics of his time. He was from Hamadan; a learned man, knowing all things (meaning of hama dan in Persian). His popular name Uryan means "The Naked"; he was a dervish or inspired beggar.

Baba Taher is known for his dubayti, four line poems that is not the common rubai metre although Persians refer to the quatrains of Baba Taher as rubaiyat. Baba Taher poems are recited to the present day all over Iran accompanied with Sih-tar (three stringed viol or lute). The quatrains (dubeyti or two -beyt metre poems) of Baba Taher are written in local accents such as Mazandarani. They say Pehleviat to these kinds of poems and they are very ancient . Baba Taher songs originally read in Fahlavi, Luri, Kurdish and Hamadani dialects, taking their present form in the course of time. The quatrains of Baba Taher have a more amorous and mystical connotation rather than philosophical.

It is said that he was a woodcutter. It is also said that Baba Taher had extraordinary heat in his body so much that no one could sit near him. He spent his

time in the jungles and mountains. His tomb is in Hamadan

Baba Tahir Oryan

I am that ocean now in foam and tide;
I am that sun, but now in rays abide.
I move and burn, and then reverse my course;
I shine and glow and then grow low and hide.

I am that sea now gathered in a tear.
I am that universe now centered here.
I am that book of destiny which seems
To form a lonely dot of hope and fear.

I am a rose that grows on hills of love
I am a soul that learns the drills of love.
I am a heart in agony and joy.
From fire and chills and woes and thrills of love.

What if a sword should rob me of my sight,
What if a wind? should send my soul to flight,
What if a nail were driven through my hands,
I still would feel thy presence and thy light.

If I am trapped in flesh and lust - I'm thine
And though I doubt your ways, or trust - I'm
thine.

Whether to Christ I cling or Mazda's Wing*
Behind these veils of dreams and dust - I'm thine.

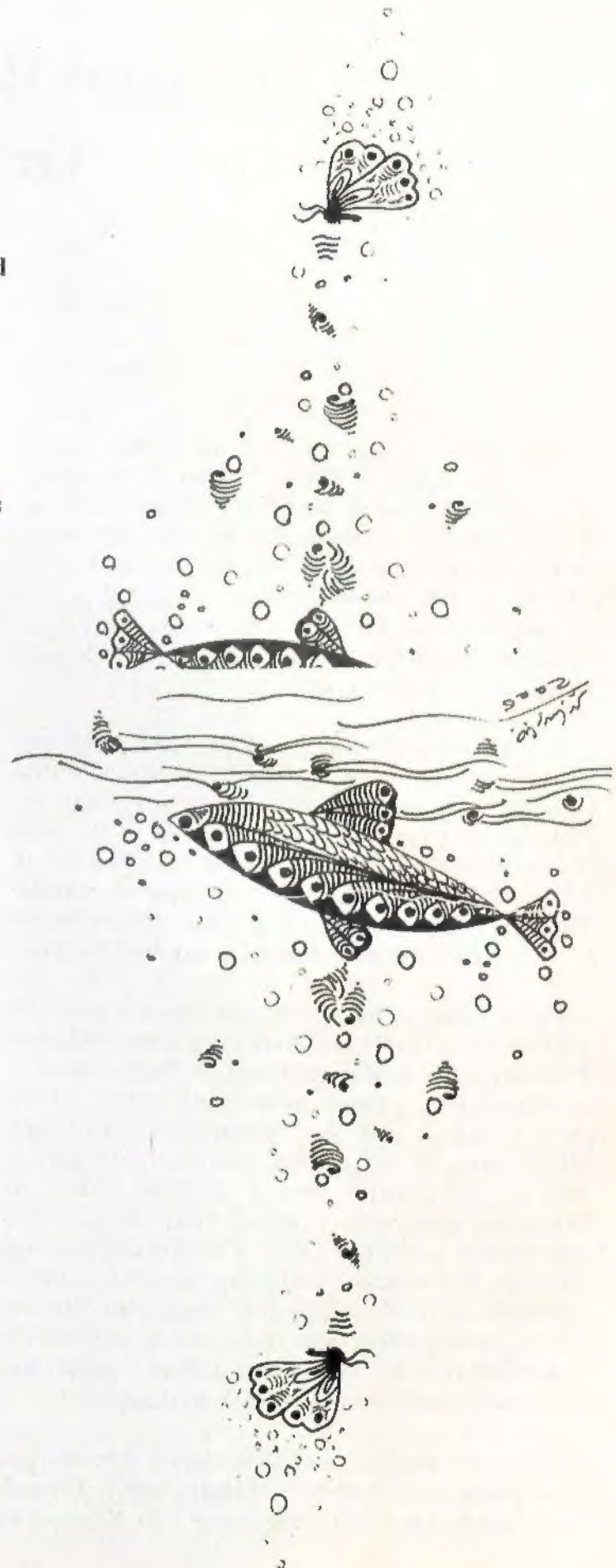
Whether I cling, whether I part- you know.
Whether I break or keep my heart - you know.
Whether I crown my head or drown my eyes,
You know my goal from end to start - you know.

I find my ill in you, my cure in you.
I part from you and then endure in you.
If knives would cut my tissues each from each,
My naked soul is e'er secure in you.
Without Thee in the Garden, Lord, I know
The sweetly-perfumed Roses cannot grow,
Nor Tears of Grief, although the Lips should
smile,
Be washed away in Joy's bright overflow.
translated by Elizabeth Curtis Benton,

When Trees to grow beyond their boundaries
dare,
They Cause the Gardeners much anxious care;
Down to their very roots they must be pruned,
Though Pearls and Rubies be the Fruits they
bear.
translated by Elizabeth Curtis Benton,

Grieving for thee my heart is ever sad,
A brick my pillow, and my couch the earth;
My only sin is loving thee too well:
Surely not all thy lovers suffer so?

O Lord! this heart of mine afflicts me sore,
I weep this heart of mine both day and night;
Often I grieve but for my grief; O Some-one
Rid me of this heart that I may be free.

مه‌حمود مه‌لا عززهت
زام و چرا

ئەحمەد، ئەحمەد

34

بێکەس

35

عەبدوللا پەشیو
ئەستێره گەشی سەر ٩٩

36

جەگەر خوێن
مەشخەڵێک لە تەریکییدا

37

38 **Rovar**

A Newspaper Size Magazine